

MISKOLCI

JOGI SZEMLE

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának folyóirata

14. évfolyam

2019

1. különszám

MISKOLCI

JOGI SZEMLE

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának folyóirata
14. évfolyam (2019) 1. különszám

Tanulmány

Csemáné Váradi Erika: <i>Az alternatív vitarendezés létjogosultsága gazdasági konfliktusokban</i>	7
Csemáné Váradi Erika: <i>Alternatív vitarendezési lehetőségek - módszerek és eljárások</i>	19
Temesiné Gáspár Gabriella: <i>Gazdasági és jogi konfliktusok egy piaci szereplő gyakorlatában</i>	31
Erdős Éva: <i>A megújult választottbírósi eljárás</i>	38
Tóth Barbara: <i>A mediáció lehetőségei az új Pp alapján</i>	50
INZELT ÉVA: <i>A gazdasági vitarendezés főbb elméleti és gyakorlati kérdései</i>	60
Diana Cirmaciu: <i>A mediáció elméleti és gyakorlati szempontjai a román jogrendszerben</i>	70
Jacsó Judit: <i>A compliance fogalmáról és szerepéről a gazdasági életben</i>	82
Diana Cirmaciu: <i>Gondolatok a „compliance” tevékenység aktuális helyzetéről Romániában</i>	92

Interdiszciplináris és nemzetközi kitekintés

Kaiserné Temesi Rita: <i>Jogviták a gazdasági életben – egy gyakorló ügyvéd szemével</i>	97
Georg Ulrich Gösswein: <i>Mi történik akkor, ha a beszállító a vevő compliance kötelezettségei ellen vét?...</i>	102
David S. Weiss - Michael R. Griffith: <i>Helyzetkép a nemzetközi mediációról és végrehajtási mechanizmusairól</i> <i>Gondolatébresztő egy szakmai kutatás kapcsán</i>	105

Tisztelt Olvasó! Kedves Érdeklődő!

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara illetve annak Alternatív Konfliktuskezelési és Vitarendezési Interdiszciplináris Kutatóközpontja elkötelezett annak érdekében, hogy olyan, szakmai szempontból meghatározó, a nemzetközi érdeklődés középpontjában álló kérdések interdiszciplináris, gyakorlatorientált jellegű feldolgozását vállalja fel, mellyel hozzá tud tenni a hazai szakmai műhelyek munkájához.

A II. Német-Magyar Őszi Akadémia programsorozat keretében, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara, Alternatív Konfliktuskezelési és Vitarendezési Interdiszciplináris Kutatóközpontja (AKIK), a Magyar Tudományos Akadémia Alternatív Konfliktuskezelési és Vitarendezési Munkabizottsága, valamint a Steinbeis Beratungszentrum Wirtschaftsmediation szervezet által került megrendezésre - a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából - 2018. november 8-án a „*Mediáció és gazdasági konfliktusok - A mediátor szerepe a compliance intézkedéseknél*” című nemzetközi konferencia a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán.

A téma aktualitása és interdiszciplináris jellege számos szakma (így a jogászok, közgazdászok) és intézmény képviselői számára tudott értékes gyakorlati információkkal szolgálni a mediáció és a compliance témakörében. A rendezvényen a jogász szak nappali és levelező tagozatos hallgatói, doktoranduszok, egyetemi oktatók, külsős szakemberek és érdeklődők vettek részt.

A nemzetközi konferencia a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara „Herbstakademie – „Őszi Akadémia” komplex nemzetközi szakmai program folytatása, tanulmánykötet megjelentetése és on-line folyóirat működtetése” c. programja keretében az Igazságügyi Minisztérium a jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.

A rendezvényen a téma német, román és magyar szakértői tartottak előadást, három témakör mentén megvitatta a felmerülő kérdéseket (I. Diagnózis – gazdaság és konfliktusok, II. A gazdasági viták kezelési, feloldási lehetőségei – a mediációtól a választottbíráskodásig, III. A compliance, mint a konfliktusok megelőzésének eszköze).

A gazdasági életben megjelenő konfliktusok, azok alternatív feloldási/megoldási módjai, a különböző technikák eredményes alkalmazhatósága, s különösen a compliance iránti szakmai érdeklődés az elmúlt időszakban különösen jelentőssé vált. Ezért a Miskolci Jogi Szemle 2019/1. sz. – jelen - Különszáma a konferencián elhangzott előadások tematikája mentén született önálló tanulmányok csokra, melyet további, a gyakorlatban felmerülő aktuális kérdések szempontjából meghatározó, kitekintő munkák is tovább színesítenek.

Jelen kötet az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében került kiadásra.

Miskolcon, 2019 tavasza

Csemáné Váradi Erika

Az alternatív vitarendezés létjogosultsága a gazdaságban

Csemáné Váradi Erika*

minden társadalom sikeres működésének egyik meghatározó eleme gazdasági életének fejlettsége és működési hatékonysága. Ahhoz, hogy egy gazdaság jól működjön, különféle feltételekre van szükség. Ezek a feltételek fókuszpontjukat tekintve természetesen eltérhetnek egymástól attól függően, hogy milyen fejlettségű és berendezkedésű az adott ország, vagy hogy a kritériumok meghatározója éppen milyen gazdaságpolitika és gazdaságelmélet híve.

Az egyik lehetséges megközelítés¹ a *gazdasági fejlődést* nevesíti elérendő célként, s ehhez méri mindazokat a komplex tevékenységeket, melyek pénzügyi szempontból biztonságossá teszik egy ország működését, ezzel (is) garantálva a gazdaság fejlődését. Megközelítése szerint az infrastruktúra, az oktatás, az egészségügy illetve a humán tőke fejlesztése ugyanúgy meghatározó, mint a makroökonómiai, politikai és geopolitikai stabilitás, a gazdasági fejlődést támogató nyitott kereskedelem, aktív magánszektor, befektetésbarát, stratégiai tervekkel bíró jó kormányzás, mely törekszik a vagyoni egyenlőtlenségek alacsony szinten tartására.

1. Infrastruktúra-fejlesztés

A megfelelő infrastruktúra (elektromos, út illetve vasúti hálózat, stb.) alapozza meg a gazdaság fejlődését, illetve ösztönzi a közvetlen külföldi befektetéseket (Foreign Direct Investment, azaz FDI). Egy jó minőségű úthálózat nem csak direkt módon járulhat hozzá ehhez, például azzal, hogy növeli az elérhető álláshelyek számát (és minőségét), de indirekt módon is, például a humán erőforrások képzettségi szintjének, mentális és fizikai állapotának megőrzésével illetve javításával (képzési/oktatási és egészségügyi szolgáltatások elérhetősége). (Az Ázsiai Fejlesztési Bank (ADB) már egy 2014-es felmérése szerint is az infrastruktúra

---

* Elnök, Miskolci Egyetem ÁJK Alternatív Konfliktuskezelési és Vitarendezési Interdiszciplináris Kutatóközpont

¹ Nakao, Takehiko: Eight key conditions for economic development. In: Nikkei Asain Review. 2015. február 5. Online: <https://asia.nikkei.com/Economy/Eight-key-conditions-for-economic-development>

mindössze 1 százalékpontos GDP-arányos fejlesztése akár 1.3 százalékpontos gazdasági növekedést eredményezhet!) Minél nagyobb az erre fordított GDP-arányos befektetés, értelemszerűen annál nagyobb az esélye a jelentősebb mértékű fejlődési ütemnek. Ezt jól példázza a Kínai „gazdasági csoda”: a 2010-es évek közepén Kína a teljes bevétele több mint 1/5-ét fordította állami beruházásokra, amely hihetetlen mértékben pörgette föl az ottani gazdaságot és járult hozzá ahhoz, hogy az ország a közeljövőben a világ legnagyobb gazdaságává nőheti ki magát. Az ideális mértékű állami beruházások eléréséhez a kormányok az elégséges adóbevétel biztosítása mellett bevonják a privát szektort is².

2. Az oktatás, egészségügy illetve a humán tőke fejlesztése

Mind a XXI. század digitalizációs és robotikán alapuló folyamatai, mind a képzett munkaerőhöz kapcsolódó hatékonyságemelő közgazdasági megállapítások előre vetítik, hogy kiemelkedő jelentőségű komponens egy jól működő gazdaság szempontjából az, hogy fejlessze oktatását. Ez eszközként jelenik meg a humán tőke fejlesztése érdekében, és nemcsak a szakképzettséggel rendelkezők vagy épp a felsőfokú végzettséggel bírók aránynövekedését helyezi előtérbe.

Legalább ennyire fontos, hogy a már meglévő és kiépült iskolarendszer valóban ugyanolyan színvonalú oktatást és ezen keresztül azonos esélyeket tudjon biztosítani az abban résztvevők számára, függetlenül attól, hogy hol kerül sor a képzés igénybevételére. (Ez hazánkban is komoly problémát jelent, figyelemmel arra, hogy valamennyi országos illetve nemzetközi felmérés (pl.: PISA-teszt) drámai eltérést valószínűsít egy kistelepülési általános iskola és egy nagyvárosi oktatási intézmény képzési teljesítménye között).

Ugyanakkor a minőségbiztosítás mellett azt is szem előtt kell tartani, hogy olyan specializáció teremdjön meg az edukációs folyamatok eredményeként, amely megfelel a felvevőpiac, azaz elsősorban a gazdaság foglalkoztatási igényeinek. Más aspektusú megközelítésből ugyanakkor a gyakorlatorientált képzési tematika és módszertan ezen felül is megjelenő szükséglet.

A képzés mellett az egészségügybe történő beruházások is a humántőke fejlesztését szolgálják mind az általános egészségügyi állapot javítása, mind a betegségek megelőzése, - az egyre idősödő demográfiai jellemzőkre tekintettel - a munkaerőpiacon való benntartás lehetőségének, illetve a minél hosszabb ideig történő önellátás mentális, pszichés, fizikai kritériumainak megerősítése, biztosítása által.

3. A makroökonómia stabilitása

A gazdasági fejlődés nemcsak humán, de pénzügyi szempontból is egyfajta stabilitást igényel. Nem vitatható, hogy egy rossz költségvetés vagy éppen egy kapkodó monetáris politika olyan következményekkel járhat, amelyek részben a

---

² „PPP” - azaz köz- és magánszféra partnersége

bizalom megingatásán keresztül, részben pedig konkrét pénzügyi folyamatokkal (pl.: magas infláció, magas alapkamat) meggátolják illetve elijeszti a befektetni szándékozó gazdasági szereplőket.

4. Nyitott kereskedelem és befektetéstámogatás, aktív magánszektor

Az előbb említett szegmenseken túl további feltétel az is, hogy az adott ország gazdaságpolitikájáért felelős döntéshozók lehetővé tegyék annak a jogi, pénzügyi környezetnek a létrejöttét, mely a gazdasági fejlődés során elengedhetetlen befektetések keretében szolgálhat. Természetesen a befektetések több formában és forrásból megvalósulhatnak illetve a gazdaság fejlődésének függvényében át is alakulhatnak. Korunk globalizált világgazdaságában például a befektetések egyik legjelentősebb formáját a különféle technológiák, robotikai, digitális vagy egyéb működési mechanizmusok vagy platformok célországba történő átvitele, betelepítése adja.

Ennek biztosításához számos esetben az államnak közvetlenül nincsenek meg az eszközei, a már említett befektetésbarát szabályozók kialakításával azonban mozgósítani tudja a magánszektor, mind hazai, mind nemzetközi szinten. Természetesen a nyitott kereskedelem esetenként fokozott függőséget eredményezhet, mint ahogy a befektetésbarát kormányzati stratégia is okozhat problémákat. Előbbi esetben a túl nagy kitettség illetve sebezhetőség, utóbbinál pedig a megtermelt bevétel különféle trükkökkel (célországi leányvállalat anyaországi központnak történő bérleti díj fizetésével) történő kivitele és az anyaországban történő realizálása jelent komoly gondot - például Magyarország számára is.

5. "Good Governance"

Minden kormány a kezdetektől kezdve arra törekszik, hogy "jól" kormányozzon. Annak megítélése azonban, hogy mi minősül igazából ilyennek, számos eltérő szempont mentén ítéldhető meg, hiszen *"(A) kormányzatoknak sok szempontból egymásnak ellentmondó követelményeknek kell megfelelniük: a politikai legitimációs szükséglet révén képviseletet és részvételt biztosítani a polgároknak, a jóléti gondoskodás jegyében méltányosan, de egyben hatékonyan megszervezni a közszolgáltatásokat, ugyanakkor mindkét funkció számára alapfeltételként elő kell segíteni a nemzetgazdaság versenyképességét."*³

A „jó kormányzás”, noha az elmúlt időszakban már nemzetközi elvárássá vált, mégis különféle tartalmakkal jelenhet meg. Így lényeges különbség lehet, hogy mit gondol az állam a saját szerepéről, intézményei és működési mechanizmusa mennyire alkalmas a folyamatos változásoknak való megfelelésre.

Míg a "good governance" fogalmához olyan jellemzők kapcsolódnak, mint a

³ Pálné Kovács Ilona: Jó kormányzás és decentralizáció. In: Bertók Krisztina (s.szerk.) székfoglalók a Magyar Tudományos Akadémián. MTA, Budapest, 2014. 5.o.

kooperatív partneri viszony - a társadalom működése szempontjából meghatározó egyéb szereplőkkel, addig a "good government" inkább az úgynevezett neoweber-i állam koncepcióját követve a kormányzás felelősségét vállalva határozza meg saját szerepét⁴. Mindez a gazdaság területén is tetten érhető, hisz az előbbi megközelítésmód nagyobb jelentőséget tulajdonít a piacnak, míg az utóbbi inkább a központi irányításnak.

A jó kormányzás fontos eleme a *transzparencia* és az *elszámoltathatóság*. A gazdasági fejlődés egyik legnagyobb gátja ugyanis a nem átlátható állami, kormányzati, közigazgatási működés illetve az állam és az állami tulajdonban lévő vállalatok közötti nem transzparens irányítási, támogatási kapcsolati rendszer illetve az ezek mentén kialakuló vagy feltételezett korrupció. A gazdasági fejlődésre gyakorolt hatását tekintve a vélt vagy valódi korrupció bizonyos szempontból hasonló eredmény irányába mutat: mindkettő jelentős gátló illetve korlátozó tényező. Figyelemmel arra, hogy az előbb felsorolt elemek többségénél alapvető, illetve direkt vagy indirekt módon jelenlévő elem a bizalom, így minden olyan tényező, amely - bár nem bizonyított, de - negatív irányba képes a meglévő bizalmat befolyásolni, romboló hatású lehet a gazdasági fejlődés szempontjából.

Magyarországon a lakosság bizalmi indexe egyébként is alacsony⁵, mint ahogy az is igaz, hogy jóval rosszabb korrupciós klímát feltételez a lakosság, mint amit ténylegesen még a legkritikusabb kutatások is rögzítenek. Így a gazdasági fejlődés biztosítása érdekében kiemelkedően fontos a jó állam koncepciójával összefüggésben minden olyan intézkedés megtétele, amely nemcsak tényszerűen képes a korrupció gátját szabni vagy azt visszaszorítani, de képes arra is, hogy az ezzel kapcsolatos feltételezéseket illetve annak hatásait enyhítse.

6. Társadalmi befogadás

Hogyha egy társadalomban nagyok az egyes társadalmi rétegek közötti különbségek, vagy ha nagyon erős a töredezettség, ha az egyes csoportok jelentősen elkülönülnek egymástól, akkor az a társadalom nehezen tud egységesen egy olyan közös cél, mint a gazdasági növekedés mögé felsorakozni. Az eltérő érdekek, értékek ugyanis olyan szintű ellentétekkel és konfliktusokkal terheltek, amelyeknek az áthidalására az adott ország gazdasági helyzetének javítása, mint kohéziós elem, nem elegendő. Egy társadalom befogadó-jellege azért is fontos, mert ezek hiányában az alsóbb társadalmi rétegekbe tartozó potenciális munkavállalók számára felkínált lehetőségek - akár a tanulás, akár a munkaerőpiaci jelenlét - nem biztosítják egy magasabb társadalmi osztályba való felemelkedést.

Minden állam különféle célokat állít saját állampolgárai elé, és ezek eléréséhez legális eszközöket is biztosít. Attól függően, hogy a társadalom egyes csoportjai

⁴ Flick László (szerk) A Közép-Európai országok Jó Kormányzás Indexe 2017-ben, Nézőpont Intézet, Budapest, 2018. 12.o.

⁵ lásd erről részletesebben: Medgyesi Márton-Boda Zsolt: Intézményekbe vetett bizalom Magyarországon és az Európai Unió országaiban. In: Kolosi Tamás-Tóth István György (szerk.): Társadalmi riport. TÁRKI, Budapest, 2018. 414-433.o.

mennyiben tudnak azonosulni az eléjük tárt célokkal és elfogadni az ehhez az állam által biztosított – elfogadott és megengedett - eszközöket, az állampolgárok 5 nagy csoportba⁶ sorolhatók:

- Azok a személyek, akik elfogadják az állam által meghatározott célokat és az ehhez biztosított eszközöket is, a *konformisták* körébe tartoznak. Ők lesznek azok, akik – ahogy ez a mai magyar társadalomban is erőteljesen megragadható – maguk is szeretnék gazdagok, jól szituáltak lenni, hiszen Magyarországon – ahogy természetesen a fogyasztói társadalom számos más országában is – ez minősül a sikeresség meghatározó értékmérőjének. A konformisták készek ennek érdekében tanulni, szakmát szerezni, dolgozni, vagy akár egyéb, ezt gyorsító, megerősítő technikákat, mint például a takarékoság, bevetni.
- Vannak azonban olyan társadalmi csoportok, akik ugyan elfogadják a pénz, a kézzelfogható javak, mint a siker értékmérőjének szerepét, azonban elvetik, vagy esetenként átlépik az ehhez eléréséhez legálisan megengedett eszközök körét. Az *újítók* – nevükhöz mérten – túllépnek ezen az ismert eszközenszeren és akár olyan megoldásokat is alkalmaznak vagy hívnak életre, amelyek korábban nem léteztek. Erre kitűnő példát adnak mindazok, ma már gazdasági bűncselekménynek, pénzügyi visszaélésnek vagy egyéb szankcionálandó magatartásnak minősülő pénzszerző megoldások, amelyek a rendszerváltást követő években, az „új világ”, vagy épp az Európai Unióhoz való csatlakozással megnyíló támogatások, pályázatok adta lehetőségeket ki/felismerve kerültek „kitalálásra”: az olajszőkítések, a határon többször – legalábbis papíron – átmozgatott áruk, a csődeljárás alá került bankok és vállalkozások.... (Természetesen az újítás körébe soroljuk az ugyancsak a vagyoni haszonszerzést célzó, az okozott kár mértéke alapján kisebb súlyúnak minősülő 'klasszikus' bűncselekményeket is, mint például a lopás vagy a rablás).
- Más társadalmi csoportok azonban elvetik – vagy legalábbis nem azonosulnak - az eléjük állított célokkal, adott esetben helyettük más célt jelölve meg. A *visszahúzódnók* esetén van új cél, elsősorban például egy adott élvezeti szer - legyen szó épp kábítószerrel, kábító hatású anyagról vagy az alkoholoról - megszerzése, amely a mindennapi életvitelük részét képező, meghatározó elem. Ennek érdekében bármely magatartást megvalósítanak - függetlenül attól, hogy annak milyen jogi, társadalmi megítélése van.
- Ezzel szemben a *ritualisták* nem határoznak meg helyettesítő célokat, azonban – szemben a visszahúzódnókkal - elfogadják azokat az eszközöket, amelyeket legális formában az állam felkínál a számukra (is). Nem szeretnék az adott társadalmi értékrend szerint sikeresek, gazdagok, stb. lenni, ugyanakkor tanulnak, dolgoznak, mert „ez az élet rendje”.
- Az utolsó csoport a *lázdóké*, akik bizonyos célokat elfogadnak, mások helyett azonban újakat határoznak meg, s ennek elérése érdekében akár túl is lépnek a törvényes kereteken. Egy elkötelezett környezet/állatvédő –

⁶ Merton elméletét ismerteti például: Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.

értékrendjét tekintve – részben ugyanúgy azonosulhat a társadalmi sikeresség kritériumrendszerével, mint egy konformista, azonban életfelfogásának – s így sikeresség fogalmának – fontos eleme a környezet- vagy állatvédelem vagy épp a fenntartható fejlődés biztosítása terén elért eredmény. Ezért - bár jól ismeri és figyelembe is veszi a legális cselekvés kereteit - céljai elérése érdekében akár jog/normasértő magatartást is elkövet: megtámadja a haszonállatokat embertelen körülmények között szállító fuvarozók kamionjait vagy leönti el nem távolítható festékkel a pusztuló félben lévő állatok szőréből készült bundát.

Abban az esetben, ha a társadalom nem minden tagja képes az eléje lehetőségként felkínált legális eszközrendszerrel a meghatározott célokat elérni, az számos negatív következményhez, deviáns viselkedéshez is vezethet. Ilyen feltételek mentén ugyanis épp az az ösztönző hatás szűnik meg, amelynek eredményeképpen a potenciális munkaerő minőségjavulását az állam akár az oktatás, akár a szakképzés segítségével biztosítani tudja.

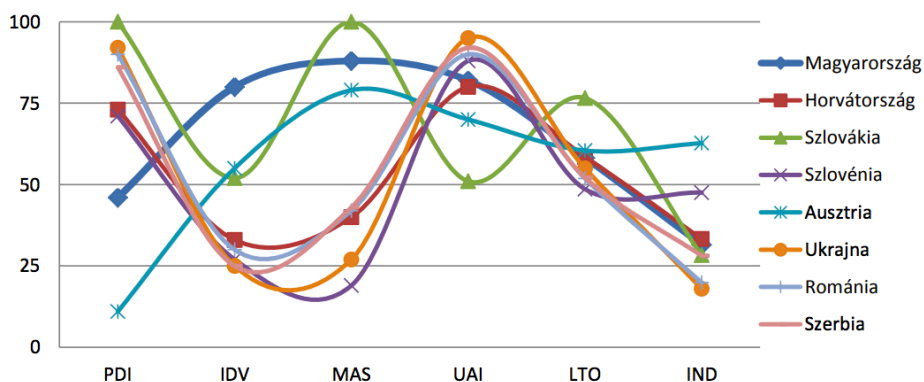
A társadalom belső exkluzivitása komoly akadályaként jelenhet tehát meg a társadalmi fejlődésnek és ezáltal egy-egy ország gazdasági sikerességének. Noha a magyar társadalom számos történelmi ok folytán eleve is bezárkózó jellegű, *Hofstede 6-D⁷ kulturális dimenzió-elmélete* mentén is számos speciális jellemzővel bír.

- Akárcsak Közép-Kelet Európában, tipikusan *nagy hatalmi távolságú* (Power Distance Index – PDI) kultúra jellemzi hazánkat, amely egyben azt is jelenti, hogy a társadalmi hierarchiában alacsonyabb szinten lévő, kevesebb hatalommal rendelkező csoportok könnyebben fogadják el a hatalmi egyenlőtlenségeket és bizonyos szempontból el is várják a társadalmi hierarchiában és a hatalommegosztásban betöltött szerephez igazodó viselkedést.
- Részben ehhez kapcsolódik az is, hogy a magyar társadalom kimondottan *maszkulin társadalom* (Masculinity vs Femininity – MAS), ahol a társadalom által kiemelten pozitívként meghatározott jellemzők erősebben kötődnek egy adott nemhez. Az olyan fogalmak, mint a siker, a teljesítmény vagy épp a kitartás, mint férfias jegyek, jelentősen elkülönülnek az olyan nőiesnek minősített jegyektől, mint a gyengédség vagy épp a szolidaritás.
- A magyar társadalomra inkább a *bizonytalanság elkerülő* magatartás jellemző, amely egyet jelent a kiszámíthatóság iránti igénnyel is, és mely az előzőekhez kapcsolódva elősegíti például az autokrata vezetési stílus vagy éppen a teljesítmény-orientált, versengő magatartás pozitív előjellel való megjelenését. Mindez azt is jelenti, hogy a társadalom ismeretlen helyzetekben sokkal inkább bizonytalannak, fenyegetettnek érzi magát, és igényli a jól felismerhető írott vagy íratlan szabályokat, a határozott működési struktúrákat (Uncertainty Avoidance Index – UAI).

---

⁷ Politza Péter: Civilizációs törésvonalak Európában: Magyarország és szomszédai a Hofstede dimenziók tükrében. In: Hadmérnök, 2016/4 210-215.pp.

- Ebből is adódik, hogy a közösség tagjai *jövőorientációjukat* tekintve inkább a jól belátható közeljövőre koncentrálnak (Long-Term Orientation vs Short-Term Normative Orientation – LTO).
- Az *engedékenység – korlátozás* (Indulgence vs Restrain – IND) tekintetében hazánk relatíve erős kontrollú kultúrával rendelkezik,
- az *individualizmus* és a *kollektívizmus* párosából viszont valahol a két érték között helyezkedik el az általános értéktételezés (Individualism vs Collectivism – IDV). Habár egyre inkább jellemző társadalmunkra az énközpontúság és az egyéni érdekek előtérbe helyezése, azonban még mindig markánsan jelen van az egymás segítése iránti szándék. A társadalom tagjai ma is hajlandók meghatározott feltételek mentén egyéni érdekeiket a közösségi érdek alá rendelni.

⁸ Közép-Kelet Európa 6-D modellje

Magyarázat:

PDI (Power Distance Index) – hatalmi távolság index

IDV (Individualism vs Collectivism) – individualizmus

MAS (Masculinity vs Femininity) – maskulinitás

UAI (Uncertainty Avoidance Index) – bizonytalanságkerülés index

LTO (Long-Term Orientation vs Short-Term Normative Orientation) – jövőorientáció

IND (Indulgence vs Restrain) – engedékenység

Így – bár Huntington civilizációs törésvonal-elmélete alapján Ausztria, Horvátország, Szlovákia és Szlovénia hazánkkal együtt az úgynevezett nyugati civilizáció csoportjába soroltatott - a kulturális dimenziók szemüvegén keresztül nemzeti kultúránk több ponton nem mutat markáns eltérést az úgynevezett ortodox országoktól.

Mindezen kulturális jellemzők a sikeres gazdasági fejlődést támogató környezet egyes elemeinek megvalósulását és tartalmi jellemzőit értelemszerűen érintik.

⁸ Politza Péter: *Civilizációs törésvonalak Európában: Magyarország és szomszédai a Hofstede dimenziók tükrében.* In: *Hadmérnök*, 2016/4 214.o.

Amikor a magyar társadalmi rétegek közötti *belső mobilitás nehézségeiről* vagy épp a felső középosztály bezáródásáról olvashatunk, ez áttételesen közrehat a munkaerő-források akadályozottsága létrejöttében csakúgy, mint az ösztönző, aktivizáló hatások eredményes megvalósulásában.

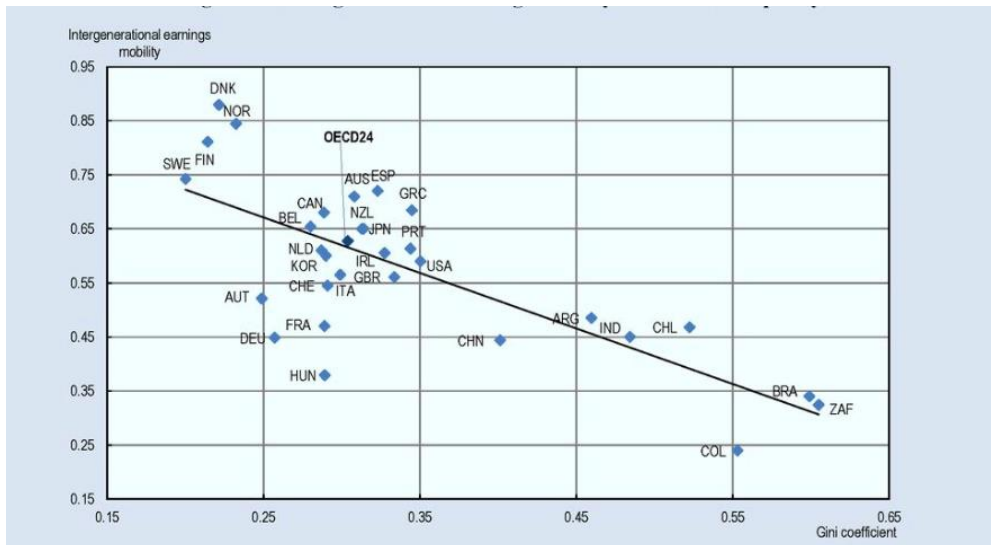
A legfrissebb hazai kutatások⁹ azt mutatják, hogy mindez komoly negatív hatásokkal bírhat a gazdasági fejlődés szempontjából is. Bár a belső különbségek Magyarországon a legszegényebb és leggazdagabb rétegek között korántsem olyan jelentősek, mint néhány más államban, azonban itt is igaz, hogy a rendszerváltást követően az országos összjövedelem, vagy összvagyon egyre nagyobb arányban jut a társadalom mindössze felső 10%-hoz.

A magyar mobilitás, azaz *egyes társadalmi rétegek és csoportok közötti átjárhatóság lehetősége kimondottan alacsonynak tekinthető*. Mindez azt jelenti, hogy bizonyos szempontból nehezebb akár a legfelső, akár a legalsó társadalmi rétegből való elmozdulás. Az előbbi esetében a társadalmi pufferek olyan komoly védelmi mechanizmusként működnek, amelyek mintegy megakadályozzák a társadalom tetejéről való „leesést”. Figyelemmel arra, hogy az e csoporthoz való tartozás körében az öröklés az egyik meghatározó védelmi faktort jelenti, mindez együttesen biztosítja a felső csoportban 'ragadást'. A legalsó társadalmi rétegekből való felemelkedés esetében ezek az ugyancsak meglévő öröklési hatások már negatív előjellel érvényesülnek, s képesek quasi „kasztrendszer-képzőként” rétegekre bontani és egymástól egyre erőteljesebben eltávolítani az egyes közösségeket.

Sőt, a kutatás határozottan azt rögzítette, hogy *„(A) csoportok közötti fluiditás csökkenése nem etnikai/vallási határok mentén valósul meg, nem is valamilyen osztályalapon, hanem – hipotézisünk szerint – emberitőke-ellátottság (vagyis tulajdonképpen az iskolázottság és a kapcsolati tőkével rendelkezés) mentén.”*¹⁰ Nemzetközi összehasonlításban ez egyben azt is jelenti, hogy Magyarország speciális helyzetben van az OECD-államok között. Míg a jövedelmi egyenlőtlenségek illetve az intergenerációs kereseti mobilitás közötti kapcsolat általában egyértelműen igazolható és rögzíthető, addig hazánkban úgy alacsony a mobilitás szintje, hogy egyébként az egyes társadalmi csoportok közötti jövedelmi egyenlőtlenségek valójában nem túl jelentősek. Hiába tűnik tehát könnyen elérhetőnek egy hierarchikusan magasabb társadalmi csoportba való belépés, az erre való kísérlet tipikusan mégsem lesz eredményes.

⁹ Tóth István György-Szelényi Iván: Bezáródás és fluiditás a magyar társadalom szerkezetében. Adatolt esszé a felső-középosztály bezáródásáról. In: Társadalmi Riport 2018. Társki, Budapest, 2018. 42.o.

¹⁰ Tóth István György-Szelényi Iván: Bezáródás és fluiditás a magyar társadalom szerkezetében. Adatolt esszé a felső-középosztály bezáródásáról. In: Társadalmi Riport 2018. Társki, Budapest, 2018. 43.o.

¹¹ Intergenerációs kereseti mobilitás és jövedelmi egyenlőtlenség (Forrás: OECD)

Magyarázat:

ARG: Argentína; AUS: Ausztrália; AUT: Ausztria; BEL: Belgium; BRA: Brazília; CAN: Kanada; CHE: Svájc; CHL: Chile; CHN: Kína; COL: Kolumbia; DEU: Németország; DNK: Dánia; ESP: Spanyolország; FIN: Finnország; FRA: Franciaország; GBR: Egyesült Királyság; GRC: Görögország; HUN: Magyarország; IND: India; IRL: Írország; ITA: Olaszország; JPN: Ja-pán; KOR: Korea; NLD: Hollandia; NOR: Norvégia; NZL: Új-Zéland; SWE: Svédország; USA: Egyesült Államok; ZAF: Dél-Afrika; PRT: Portugália

Természetesen kérdés az is, hogy kit tekintünk a felső társadalmi réteghez tartozónak? Különböző szempontok mentén ez akár a társadalom 5 vagy 10%-a is lehet. Mindez azt jelenti, hogy például 2014-ben egy 5 vagy 6 millió forintos éves nettó háztartási (!) jövedelem is elegendő volt a társadalom felső 10%-ába való bekerüléshez. Ugyanakkor e csoporton belül a társadalom csúcsán álló szupergazdagok tipikusan az építőipari, az ipari, a pénzügyi vagy az agrárgazdaságokban tevékenykedő, ott felső vezetői szinten lévő vagy a rendszerváltást követő privatizációban illetve a működőtőke-beáramlás idején aktivizálódott személyek¹². Érdeemes megemlíteni, hogy a rendszerváltás idején általában 30-40 évesek voltak, s már meglévő magasabb iskolázottságuk ellenére is kellő rugalmassággal, nyitottsággal és kreativitással álltak az új kihívások illetve az új tanulási folyamatok elé. Mindez egyben azt is jelenti, hogy az új gazdasági területek, így például a technológiai iparágak képviselői, kevésbé vannak jelen ebben a csoportban. A társadalmi befogadás és a tanulás két olyan fontos feltétel, amely elősegíti a gazdasági fejlődést.

¹¹ OECD: A Broken Social Elevator? How to Promote Social Mobility. OECD Publishing, Paris, 2018.196.o.

¹² Tóth István György-Szelényi Iván: Bezáródás és fluiditás a magyar társadalom szerkezetében. Adatolt esszé a felső-középosztály bezáródásáról. In: Társadalmi Riport 2018. Társ. Budapest, 2018. 33.o.

7. Jövőstratégia

Egy sikeres gazdasági fejlődés nem képzelhető el anélkül, hogy az ezt támogató környezet egyes elemei ne kerüljenek összehangolásra és hatásukat tekintve ne mutatnának egy meghatározott irányba. Ezt az összefogó közös elemet a jövőstratégia jelenti, mely - jellegéből adódóan – elsősorban az adott ország kormányai mentén rajzolódhat ki, és figyelemmel van nemcsak az adott ország erősségeire és gyengeségeire, hanem nemzetstratégiai szempontból meghatározható rövid-, közép- és hosszútávú célokra is. Ezek elérése érdekében a privátszektor tekintetében iránymutatást kell adni a piaci szereplőknek, illetve közvetlen és közvetett szabályozók útján a stratégia megvalósulását biztosító irányba terelni őket. Az állami szféra területén pedig közvetlen módon szükséges szolgálni ezt az irányt.

Mindez azt is jelenti, hogy egy jól átlátható, határozott és egyértelmű jövőstratégia hiányában jó adottságok mentén sem tud egy állam megfelelő mértékű fejlődési ütemet produkálni.

A nemzetállamok jövőstratégiáját azonban Európa esetében jelentősen befolyásolják egy nagyobb közösség, az Európai Unió stratégiai elképzelései. Így például az Európai Unió *Fenntartható fejlődés stratégiája*¹³ olyan irányokat és súlypontokat határoz meg, amelyek bizonyos elemeiben korlátját jelenthetik egy-egy Unió tagállam gazdaságpolitikájának. Így például azok az elképzelések, amelyek a fenntartható fejlődés legnagyobb rizikófaktoraként a veszélyes kémiai anyagok hosszútávú hatásait, élelmiszerbiztonsági veszélyeket vagy a GDP-nél gyorsabban növekvő hulladékmennyiséget nevesítik, értelemszerűen kihatnak például a kémiai illetve vegyipar, vagy a hulladékfeldolgozás területén történő gazdasági tevékenységre. A közeljövő EU-s stratégiája a gazdasági és monetáris uniót, a megreformált iparpolitikát, az unión belüli tisztességes versenyt fontos szempontként emelte ki. Ugyanakkor a gazdaságpolitikai kérdéskörök mentén önálló, markáns stratégiai célként került deklarálásra a környezet- és klímavédelem, beleértve többek között a zöldforradalmat, a károsanyag-kibocsátás csökkentését csakúgy, mint a gazdaság átalakítását.

8. Politikai stabilitás, biztonság és jószomszédi viszony

Mindeddig a gazdaságot működtető egyes elemeket illetve ehhez kapcsolódó tényezőket vettük figyelembe. Ugyanakkor mégis szükséges külön is nevesíteni egy olyan feltételt, mely az Európai Unión belül meglévőnek tekintett. A biztonság nemcsak az országon belüli közbiztonságot öleli föl, hanem a tág értelemben vett biztonságos élet feltételeit, a környezetvédelemtől a társadalombiztosításig. A politikai stabilitás pedig nemcsak egy szűk keretek között értelmezve egy legitimen

---

¹³ A fenntartható fejlődéssel kapcsolatos uniós szemlélet. A 2030-ig tartó időszakra vonatkozó fenntartható fejlesztési menetrend tagállamokkal közös végrehajtására vonatkozó uniós szemlélet. Online: https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_hu

megválasztott törvényes kormány működését jelenti, hanem azt is, hogy emögött kellő társadalmi támogatottság álljon. Ennek hiányában sokszor hiányzik a kellő szakmai integritás illetve akarat a szakpolitikák eredményes végrehajtása iránt.

Míg ezen feltételek rendelkezésre állása mentén sem biztos, hogy valamennyi gazdasági/piaci szereplő az „elvárt”, a gazdasági fejlődés szempontjából fontos, annak irányába mutató döntéseket hoz majd. A *gazdasági döntéshozatal folyamata* ugyanis sokkal bonyolultabb és összetettebb magatartás, mint ahogy az a külvilág oldaláról nézve megmutatkozik.

Noha számtalan magyarázat¹⁴ már a kezdetektől abból indul ki, hogy az emberek csak olyasmit valósítanak meg, amiből számukra valamilyen jó származik, az egyéni haszonelvű választási magyarázatok más kontextusban már meghaladottá válnak. Nem mindegy ugyanis, hogy a döntések milyen szinten valósulnak meg: egy kisebb jelentőségű, irracionális döntés önmagában még korántsem veszélyezteti a gazdasági fejlődés eredményes megvalósulását.

A döntések mögötti eltérő folyamatok más-más fókuszpontok mentén írhatóak le és ennek megfelelően a *döntéseméleti modellek* is többfélék lehetnek. „*A normatív döntéseméleti modellek azokat az axiómákat fogalmazzák meg, amelyek módján megmondhatjuk, hogy hogyan kell döntenie a racionális, azaz egyéni hasznát maximalizálni törekvő embernek.*”¹⁵ A klasszikus modell alapján a döntéshozó kerüli a bizonytalanságot és minthogy minden egyes opciónak egy-egy kimenetele van, ami biztosnak tekinthető, a nagyobb pénzértékűt választja majd. A klasszikus hasznossági modell a klasszikus modell pénzérték-központúsága helyett a racionális döntés kritériumaként annak hasznosságát határozta meg. Eszerint a döntéshozó értelemszerűen azt a megoldást választja majd, amelynek a hasznossága nagyobb. Fontos rögzíteni, hogy a hasznossági vagy haszonelvűségi modellek nemcsak a gazdasági, hanem bármely emberi cselekvés indítékaként az egyénre az aktivitás eredményeként háruló pozitív változást nevesítik.

A bizonytalanság a döntéshozatal során azonban ugyanúgy szerephez juthat; ennek mértéke azonban jelentősen függ attól, hogy a döntéshozó a valószínűség milyen értelmezését fogadja el. A logikai értelmezés ugyanis más valószínűségi mutatóval számol, mint a szubjektív vélekedés egy adott esemény bekövetkezésének realitásáról.

Minden gazdasági döntésnél tehát fontos szerepet kap a folyamatok működtetője, maga az *ember*, akinek cselekedetei nem mindig felelnek meg a gazdasági racionalitás elvárásainak, s akinél olyan, nehezen megfogható tényezők is komoly szerepet játszanak, mint a *bizalom*. „*A bizalom ugyanis – hogy csak a kimondottan gazdasági vonatkozásokat emeljük ki – megkönnyíti a kooperációt, csökkenti a gazdaságban a tranzakciós költségeket, a gazdasági folyamatokat és*

¹⁴ Móra Xavér: *Gazdasági döntéshozatal* In: Albert Attila - Babocsai Ádám – Bíró Balázs – Dornai Erika – Dudás Emese – F. Lassú Zsuzsanna – Faragó Klára – Hunyady György – Kiss Gyöngyi – Kiss Paszkál – Kovács Attila – Kőrössy Judit – Kulikné Láng Zsuzsanna – Lisznyai Sándor – Malota Erzsébet – Méré László: *Gazdaságpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

¹⁵ Móra Xavér: *Gazdasági döntéshozatal* In: Albert Attila - Babocsai Ádám – Bíró Balázs – Dornai Erika – Dudás Emese – F. Lassú Zsuzsanna – Faragó Klára – Hunyady György – Kiss Gyöngyi – Kiss Paszkál – Kovács Attila – Kőrössy Judit – Kulikné Láng Zsuzsanna – Lisznyai Sándor – Malota Erzsébet – Méré László: *Gazdaságpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

cseréket hatékonyá és gördülékennyé teszi, nem utolsósorban pedig javítja a szervezetek alkalmazkodóképességét a változékony és összetett körülményekhez.”

¹⁶ A gazdaságban különös szerepet játszó gazdasági-szervezeti bizalom is eltérő tartalmakkal ragadható meg:

- *egy gazdasági esemény, történés szerencsés, kívánatos kimenetelébe vetett hit* – ebben az értelemben valójában a gazdasági szereplő természetes személy egyéni elvárásnak, várakozásának megfelelője, s mint ilyen, nem kizárólag kognitív, hanem érzelmi alapon jön létre
- *interperszonális kapcsolati típus* – ebben a megközelítésben a gazdasági szereplő természetes személy döntését jelentősen befolyásolja az, hogy milyenek a másik fél olyan meghatározó személyes tulajdonságai, mint az integritás, lojalitás vagy nyitottság. Azaz a másik fél irányából érkező üzenetek – illetve ezek reális értelmezése – határozza meg a bizalom létét, és ezzel összefüggésben azt is, hogy mennyire válik gazdasági értelemben is őszintévé, s ezáltal sebezhetővé a személy illetve ezen keresztül gazdasági vállalkozása
- *gazdasági tranzakciós költségeket befolyásoló tényező* – ebben a megközelítésben a bizalom, mint költségcsökkentő tényező jelenik meg; mögötte olyan feltételezés áll, mely szerint a másik piaci szereplő – legyen szó természetes személyről, vagy az általa képviselt csoportról vagy szervezetről – „explicit és implicit kötelezettségeinek megfelelően fog viselkedni, az alkudozásban és tárgyalásokban becsületes lesz, és akkor sem fogja kihasználni partnereit, ha például alkalma nyílik a tárgyalásokat valamilyen új körülmény folytán újraindítani, a feltételeket egyoldalúan megváltoztatni”¹⁷
- *társas struktúrák által alkotott jelenség* – ebben az értelemben a gazdasági tevékenység olyan közegben zajlik, amely vagy belső, kulturális gyökerei okán, általános erkölcsi elvárásként, generációról generációra átadva működteti a megbízható, korrekt viselkedést, mint alapformát, avagy olyan kényszerítő eszközöket alkalmaz – akár jogszabályi szinten is – mely ennek általánossá válását eredményezi.

A gazdasági élet egyrészt számtalan konfliktushelyzetet generál mind társadalmi, mind strukturális, mind szervezeten belüli és szervezetek közötti, illetve személyen belüli szinten is, mely feloldása során olyan speciális technikákat kíván, amely képes annak a ténynek a figyelembe vételére, hogy e folyamatok működtetője maga az ember. E technikák, melyeknél kiemelkedő szerep juthat a bizalomnak is, az *alternatív vitarendezés* körében jelennek meg a *mediáció* különféle formáitól kezdve az egyéb megoldásokig.

¹⁶ Tarnai Márta: A bizalom szerepe a gazdasági kapcsolatokban. In: Albert Attila - Babocsai Ádám – Bíró Balázs – Dornai Erika – Dudás Emese – F. Lassú Zsuzsanna – Faragó Klára – Hunyady György – Kiss Gyöngyi – Kiss Paszkál – Kovács Attila – Kőrössi Judit – Kulikné Láng Zsuzsanna – Lisznyai Sándor – Malota Erzsébet – Mérő László: Gazdaságpszichológia. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

¹⁷ Williamson gazdaságelméleti megközelítését ismerteti: Tarnai Márta: A bizalom szerepe a gazdasági kapcsolatokban. In: Albert Attila - Babocsai Ádám – Bíró Balázs – Dornai Erika – Dudás Emese – F. Lassú Zsuzsanna – Faragó Klára – Hunyady György – Kiss Gyöngyi – Kiss Paszkál – Kovács Attila – Kőrössi Judit – Kulikné Láng Zsuzsanna – Lisznyai Sándor – Malota Erzsébet – Mérő László: Gazdaságpszichológia. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

Az alternatív vitarendezési lehetőségek – módszerek és eljárások

Csemáné Váradi Erika*

---

1. Alternatív konfliktuskezelési technikák, formális hatósági eljárások

Egy-egy konfliktus feloldására számos formában sor kerülhet. Fordulhatunk segítségért hatósághoz, más segítő szakemberhez, de kísérletet tehetünk vitáink önálló megoldására is. Döntésünktől függően a konfliktusfeloldás különféle megoldásokat eredményez. Ha úgy döntünk, hogy hatósághoz fordulunk, ez lehet például a bíróság vagy valamilyen közigazgatási hatóság. Az elvált szülők közötti, gyermekükkel kapcsolatos vita gyakran a gyámhivatal bevonásával kerül eldöntésre, míg polgári, családjogi, munkaügyi kérdésekben a végső fórum a bíróság. A magyar szabályok lehetővé teszik bizonyos esetekben ún. választottbíróság bevonását. Bármelyik megoldást is választjuk az előbb lehetőségek közül, a valódi döntés mindegyik esetben kikerül az érintett felek kompetenciájából.

A *bírósági eljárás* szigorú keretek között, törvényben meghatározott szabályok mellett zajlik. A feleknek nincs arra ráhatása, hogy ki legyen az eljáró bíró illetve egyéb hatósági szereplő, mint ahogy arra sem, hogy a döntés meghozatalakor adott esetben a rendelkezésre álló jogi lehetőségektől eltérő megállapodás szülessék. A döntés során a bíró alapvetően jogot szolgáltat az elkövetett cselekményre, helyzetre vagy szituációra fókuszálva. Ez többnyire azt eredményezi, hogy csak az egyik fél lesz elégedett, míg a másik fél vesztesként hagyja el a tárgyalótermet. A felek közötti ellentét, nézetkülönbség, az esetlegesen kialakult érzelmi túlfűtöttség, feszültség megmarad.

Ha a jogszabály arra lehetőséget teremt, *választottbírósághoz* is fordulhatunk. Noha itt az ügyben eljáró személyt már a felek jelölik ki, maga az eljárás az adott választottbírósági szabályzatnak és az egyéb törvényi feltételeknek megfelelően zajlik. Itt is igaz az, hogy az eljáró választottbíró elsősorban a múltat tekint vissza és döntését az irányadó szabályok szerint hozza meg. Noha ez az eljárás rövidebb, mint a klasszikus bírósági eljárás, azonban a felek nyertes-vesztes pozíciója itt sem változik, s a felek közötti ellenérzés vagy feszültség továbbra is megmaradhat.

---

* Elnök, Miskolci Egyetem ÁJK Alternatív Konfliktuskezelési és Vitarendezési Interdiszciplináris Kutatóközpont

A magyar szabályozás már igen széles körben engedi meg közvetítő bevonását a probléma *mediációs eljárás* keretében történő feloldását. Ez az eljárás kötetlen, hiszen az érintettek határozzák meg alapvetően azt a kört, amelyet a beszélgetés során érintenek és azt is, hogy milyen elvek mentén történjen a találkozás. A mediátort a felek közösen választhatják ki, a valódi döntést azonban ők maguk hozzák meg. Nagyon fontos eltérés a korábban tárgyalt megoldásoktól az, hogy a mediáció a jövőre irányul – azaz a legfontosabb feladat az abban való megállapodás, hogy hogyan lennének képesek a felek a továbbiakban (is) konfliktusmentes viszont kialakítani, s ennek érdekében ki mit tud nyújtani. Minthogy ebben a folyamatban mindegyik fél egyforma intenzitással és egyenrangú szereplőként vesz részt, érdekei, problémái, gondjai feltárására ugyanolyan lehetőséget kap, és a megoldás létrehozatala is közösen történik, a mediáció végén a felek mindegyike elégedetten távozik. A személyek közötti feszültség feloldódik, az elvesztett bizalom helyreáll, és megszűnnek az érzelmi kitérősek.

2. Az alternatív konfliktuskezelési technikák egyes típusai

A közvetítés azonban csak egyik lehetőség az alternatív konfliktuskezelési technikák körében. A mediáció mellett ilyen technikaként jelenik meg a facilitáció, de ismertek a konferencia- és a beszélőkör-modellek is. Valamennyi technika a felek közötti konfliktus olyan feloldására irányul, amelyben az érintettek – egyes megoldások esetén a szűken vett közösségeket is bevonva – aktívan vesznek részt és saját közrehatásuk és munkájuk eredménye lesz a probléma feloldása.

**Alternatív konfliktuskezelési technikák:
mediáció, facilitáció
konferencia-modellek
(beszélő)kör-modellek**

Ugyanakkor az egyes modellek között jelentős *különbség* is van attól függően, hogy kik vesznek részt a konfliktus-feloldásban, mennyire kötött a folyamat, milyen esetekben lehet alkalmazni az adott módszert és mi a technika célja. A konferencia-modellek fő motívuma például olyan élmények, vagy történések megbeszélése, amelyek az adott személyi kör vagy közösség számára jelentőségüknél, hatásuknál fogva meghatározóak, fontosak (pl.: egy kis faluban két nagy létszámú család „háborúja”) vagy az emberek közötti viszonyok, normák megsértését eredményezték. A beszélőkörök célja lehet a közösségek összetartása, a közösségen belüli konfliktust előidéző negatív események utáni lelki gyógyítás csakúgy, mint egyfajta társas bíraskodás. Ezzel szemben az olyan megoldások esetén, mint amilyen a facilitáció vagy a mediáció, a felek közötti kommunikációt javítva segítik elő egy mindenki számára elfogadható megoldás megtalálását.

A *konferencia-modellek* célja részben a megsértett emberi viszonyok, normák helyreállítása, másrészt a közösség átformálása. A folyamatba nemcsak annak a két vagy három személynek a bevonására kerül sor, akit a konkrét esemény érint (például a rendszeresen italozó életmódja miatt elviselhetetlenül viselkedő agresszív férfi és a szomszédjában élő család), hanem az egész szűkebb közösség

is, akire mindez hatással van/lehet (pl.: a településrész vagy utca lakói).

A konferencia-modellnek több *formája* is ismert. A *fiatalkorúak családi csoport-konferenciái* lehetőséget teremtenek arra, hogy a bűncselekményt elkövetett fiatal mellett annak családját is bevonják a gyermek feletti döntéshozatalba.

A *közösségi csoport-konferenciák* pedig alkalmat teremtenek arra, hogy a közösségi normát megsértő, helytelenül viselkedő – legsúlyosabb esetekben bűncselekményt elkövető – személy megértse cselekménye valódi következményeit, az áldozat részt vehessen az elkövetővel kapcsolatos döntéshozatalban úgy, hogy saját érdekeit megjelenítse, s jelen legyenek a közösség mindazon tagjai, akiket az ügy érint. A közösségi csoportkonferencia-modellek jól alkalmazhatók munkahelyi vagy iskolai konfliktusok esetén is s minden érintett számára lehetőséget biztosítanak érzéseik, gondolataik kifejtésére, s ezáltal az ügy megítélésének alakítására.

A *(beszélő)kör-modellek* keretében találkozunk béketeremtő körökkel, ítélkező körökkel és gyógyító körökkel is. Mindegyikben közös az, hogy abból azt alaptételből indulnak ki, miszerint egyetlen ember sem dönthet egy másik ember felett.

A béketeremtő körök célja az, hogy visszaállítsák a közösségen belüli jó kapcsolatot. A megbeszélésen a konfliktusban álló érintettek mellett azok családtagjai, és a közösség is képviselteti magát. Az ítélkező körök lehetőséget teremtenek elsősorban bűncselekmények elkövetése esetén arra, hogy a sérelmek megfelelő módon orvoslásra kerüljenek, hogy a tettet és a mögötte álló indítékokat és körülményeket is megértsék úgy, hogy emellett mindenki elmondhassa a véleményét is. Nagyon fontos feladata ennek a konfliktuskezelési technikának az, hogy az ítélkező körben részt vevő személyek, így a cselekményben érintettek és a közösség tagjai együtt gyűjtsék csokorba és határozzák meg mindazokat a lépéseket, amelyek a hasonló cselekmények megelőzéséhez szükségesek.

A gyógyító körök több lépcsőben kívánják biztosítani a megbontott közösségi béke helyreállítását. Az első szakaszban a konfliktusban álló felek – így a legsúlyosabb jogsértés esetén az elkövető és áldozata – külön-külön vesznek részt egy-egy gyógyító körben. Az áldozat és családjának bevonása elsősorban az áldozatról való gondoskodást, érzelmi szükségleteinek kielégítését szolgálja, míg az elkövető és családjának bevonása lehetővé teszi az elkövető cselekményével való szembesítését és arra való ösztönzését és bátorítását, hogy vállalja a felelősséget a történetekért. Csak ezt az érzelmileg nagyon jelentős szakaszt követheti az, amikor a két gyógyító kör ítélőkörré áll össze és megszületik a közös végső döntés.

3. A facilitáció és a mediáció fogalma, jellemzői

Az alternatív konfliktuskezelési technikák körébe tartozik a facilitáció és a mediáció. A facilitáció, mint önálló konfliktuskezelési „modell” tekintetében megoszlik a szakma véleménye. Egyesek úgy vélik, mint önálló forma, nem is létezik a három fő típus mellett (mediáció, konferencia-modellek, kör-modellek), míg mások önálló, elsősorban konfliktus-megelőző technikaként határozzák meg. Ennek

függvényében kell a mediációt a facilitációtól illetve a konferencia-modellektől elhatárolnunk.

**A facilitáció - irányított tárgyalás.
A facilitátor a felek közötti kommunikációt irányítva segíti a
problémamegoldás folyamatának eredményesebbé tételét.**

A *facilitáció* – másképp irányított tárgyalás – olyan kevésbé strukturált alternatív konfliktus-feloldási technika, melynek során a facilitátor a felek közötti kommunikációt irányítva segíti a problémamegoldás folyamatának eredményesebbé tételét. A facilitáció jól alkalmazható olyan esetekben, amikor például:

- a felek tárgyaláson túli kommunikációja teljes
- nincsenek feloldhatatlan ellentétek a felek között
- a tárgyalás eredményessége miatt ez szükséges

A folyamat kevésbé strukturált. A facilitátor feladata a döntéshozatal, problémamegoldás folyamatának eredményesebbé tétele (pl.: a felek figyelmének célra való terelése által), azonban a döntést az érintettek maguk hozzák meg

**A mediáció – közvetített tárgyalás.
A mediátor a felek közt közvetítve segíti a feleket a mindenki számára
elfogadható megoldás megtalálásában.**

A *mediáció* – másként közvetített tárgyalás – olyan strukturált alternatív konfliktus-feloldási technika, melynek során a mediátor a felek közt közvetítve segíti a feleket a mindenki számára elfogadható megoldás megtalálásában. A mediáció azokban az esetekben is alkalmazható még, amikor:

- a tárgyalás lebonyolíthatósága egyébként nehézségekbe ütközne
- a felek már nem tudnak kommunikálni egymással
- feloldhatatlan ellentétek vannak a felek között.

A folyamat strukturált. A mediátor feladata összetett. Egyrészt támogatást nyújt a feleknek a konfliktushelyzet feloldásában, másrészt szükség esetén megakadályozza a konfliktushelyzet további felerősödését, eskalációját. Tulajdonképpen egyfajta katalizátorként jelenik meg, s e tekintetben nem a felek konfliktusban elfoglalt helyére, hanem a felek érdekeire koncentrál. A döntést azonban ez esetben is az érintettek hozzák meg.

A facilitáció és a mediáció több *közös jellemzővel* bír. Ilyen feltétel az, hogy a facilitátor/mediátor személye mindenki számára elfogadható kell, legyen. Ennek megfelelően egy facilitátor / mediátor

- semleges
- a facilitáció/mediáció menetét, folyamatát, és nem a konfliktus tartalmát érintő szakmai kérdéseket ismerő
- a beszélgetés – azaz a megállapodás - végeredményének tartalmában nem csak a sikerében érdekelt
- A facilitáció/mediáció *elhatárolása* során különbség van:
  - az alkalmazás körében
  - a facilitátor/mediátor feladatában
  - a folyamat strukturáltságában

A mediáció több *jellemzője* is meghatározó jelentőségű, hiszen eredményessége,

hatékonyasága ennek köszönhető. A mediáció jövőorientált, a felek későbbi kapcsolataira koncentrál. Ennek érdekében a folyamat fontos eleme, hogy a meglévő negatívumokat pozitívumba fordítja át. A viselkedési szabályokban való közös megállapodás lehetővé teszi az esetlegesen felszínre törő indulatok kezelését. Az érdekek, szükségletek – bármelyik érintett oldalán jelentkeznek is – feltárásra kerülnek. Ha a felek közt van hatalmi, befolyásbeli különbségek (például főnök-beosztott, férfi-nő közötti konfliktus), ezek feloldásra kerülnek, s az érintettek egyenrangú partnerként vesznek részt a folyamatban. A beszélgetés során a felek közötti esetleges kirekesztés feloldódik.

A mediáció során a konfliktusban állók közötti kommunikáció és kapcsolat egyértelműen javul, sőt, képessé válnak meghallani a másik által elmondottakat, megérteni a másik szavait is. Fontos, hogy a döntés joga mindvégig a feleknél marad. Ennek is köszönhető, hogy elkötelezetté válnak a konfliktus feloldása iránt (bizalom-építés).

A mediáció egyéb olyan tulajdonságokkal is bír, melyek tovább növelik az ezen intézmény iránt érzett bizalmat. Ilyen az egyéb eljárásokhoz viszonyított gyorsasága, a mediátor semlegessége, az eljárás önkéntessége, bármikor otthagyható-jellege vagy a titoktartás követelménye. E tulajdonságok, jellemzők eredményeként a mediációban érintett felek egy jó mediátor mellett elégedetten távoznak a megbeszélésről.

E jellemzők eredményeként a mediáció jól alkalmazható olyan esetekben, amikor a felek valamely ok miatt (pl.: szégyenérzet, üzleti érdek, stb.) nem szeretnék az ügyet bíróság vagy más hatóság előtt nyilvánossá tenni. Akkor is mediátorhoz fordulnak, ha a konfliktus – jellegénél fogva (pl.: családi, szomszédsági) - érzelmileg túlfűtött. Gyakori érv a klasszikus eljárásokkal szemben az ottani végső döntés tartalmának bizonytalansága. A mediáció során viszont a felek mindvégig a kezükben tartják a konfliktusfeloldás folyamatát. Akkor is igénybe veszik a mediáció, ha a felek a konfliktus gyors befejezését szeretnék elérni a nyilvánosság kizárása mellett, hiszen a jövőben is együtt kívánnak (vagy együtt kell) dolgozni(uk), s pontosan tudják, mit akarnak (pl.: cégek közötti elszámolási vita). Eredményes a mediáció azokban az esetekben is, mikor a konfliktus már régóta fennáll, s a felek egyedül sem elvetni, sem meg/feloldani nem képesek.

A mediáció legfontosabb jellemzői:

jövőorientált; a negatívumokat pozitívumba fordítja át; indulatkezelés a viselkedési szabályokban való megállapodással; érdekek, szükségletek feltárása; hatalmi, befolyásbeli különbségek feloldása; kommunikáció és kapcsolat javítása; döntés joga a feleknél; gyors megoldás; felek közti bizalomépítés; felek elégedettsége; mediátor semlegessége; önkéntesség; titoktartás;

4. A mediáció folyamata

A mediáció egy olyan folyamat, melynek eredményeként a felek képessé válnak a saját – valódi - érdekeik, szükségleteik megfogalmazására, a másik fél hangjának meghallására, helyzete, indokai, szükségletei megértésére/elfogadására, s egy közös megállapodás létrehozására. Ezért a mediáció jól felépített, egymástól elkülöníthető és sajátos funkcióval rendelkező szakaszokból áll. Ezek sorrendje nem felcserélhető, de ha túl korán vagy nem megfelelően került sor az egyes szakaszok lezárására (pl.: nem lettek kibontva az érzelmek mögött rejlő valódi szükségletek, érdekek), akkor szükséges visszalépni mindaddig, míg ezek feltárára nem kerülnek a maguk teljességében. Ennek hiányában nem valódi, csak látszat-megállapodás jöhet létre, a felek nem válnak elkötelezetté az abban foglaltak betartása iránt, hiszen valódi szükségleteik nem kerültek megbeszélésre, kielégítésre, ezáltal nem nyertes pozícióban élnek meg a mediáció befejezését.

A mediáció szakaszai:
bevezetés
megszakítás nélküli idő
eszmecsere
a megállapodás kidolgozása
a megállapodás megírása
az ülés lezárása

Az egyes szakaszok közt jelentős eltérés van a tekintetben, hogy milyen szerepet töltenek be, mit szolgálnak a mediáció folyamatában.

A mediáció első egységét jelentő bevezető szakasz során kerül sor a felek tájékoztatására a mediáció lényegéről, az ülés menetéről. Ekkor határozzák meg az ülés legfontosabb (viselkedési, időbeli stb.) kereteit is.

A második szakasz lehetőséget biztosít minden félnek arra, hogy nyugodtan elmondhassa érzéseit, gondolatait anélkül, hogy a másik érintett beleszólna, kérdéseivel, megjegyzéseivel megzavarná. Ennek eredményeként meghatározásra kerülnek azok a főbb témák is (közös pontok, értékek, szükségletek), amelyek a további szakaszok meghatározó elemei lesznek.

Miután minden érintett megszakítás nélkül mondhatta el gondolatait, megkezdődhet a felek valódi eszmecsereje. A harmadik szakasz legfontosabb „feladata” a felek képessé tétele a másik fél helyzetének megértésére, érdekeik, szükségleteik megfogalmazására, a közös pontok megtalálására. Ezek elérése a továbblépés feltétele.

A negyedik szakaszra a felek már eljutottak oda, hogy megtalálják azokat a közös pontokat, melyekből kiindulhatnak, s ezen keresztül megoldhatják a köztük fennálló konfliktust. Ekkor már képessé válnak arra, hogy közösen dolgozzák ki a megoldást. Ezért itt kerül sor az ülés témáinak megfelelő (megoldási) javaslatok összegyűjtésére, az érdekek és szükségletek figyelembevételével történő értékelésére és a döntés meghozatalára.

Az ötödik szakaszban születik meg a megállapodás, mely a tényekre és azokra a feladatokra összpontosít, melyet a felek vállaltak viszonyuk javítása, a probléma lezárása érdekében. A megbeszéltek leírására, a megállapodás aláírására kerül.

A mediációt lezáró utolsó szakasznak is nagyon fontos funkciója van. Számba veszik a történeteket, azt, hogy honnan hová jutottak a felek a konfliktus feloldásában s viszonyuk javításában. Itt lehetőség nyílik a felek magatartásának, eddigi "erőfeszítéseinek", viselkedésének elismerésére, s a további feladatok, lehetőségek áttekintésére.

5..A mediátor feladatai

Abban, hogy egy mediáció valóban eredményes legyen, kiemelt szerepe van a mediátornak. Ő az, akinek szakmai tudása, gyakorlata, az emberek iránti nyitottsága meghatározó. A mediátornak a mediáció egyes szakaszaiban meghatározott feladatai vannak. Ezek megfelelő teljesítésével valósulnak meg az egyes szakaszokban elérni kívánt célok.

Az első szakaszban a mediátor feladata a felek mediációba való „bevezetése”. Tekintettel sajátos helyzetükre, érzékeny lelki állapotukra, a bizalmi kérdésekre, már arra is oda kell figyelni, hogy ki hová üljön le. Fontos a jó légkör kialakítása, így a mediátor bemutatkozása után a „Kit hogyan szólíthatok?” - kérdés tisztázása. Ekkor kerül sor a mediációval kapcsolatos legfontosabb információk átadására (így pl.: a mediáció, mint konfliktuskezelési technika lényege, célja, folyamata; a mediátor szerepe; felek szerepének és felelősségének meghatározása; az ülés lényeges jellemzői (önkéntesség, titoktartás)). Tisztázandók az ülés keretei (különtárgyalás lehetősége, időkeret). Fontos, hogy az elmondottak után a mediátor visszakérdezzen (Érthető? Kérdés?), így ellenőrizve, hogy az elhangzottakat megértették-e a felek. A megfelelő légkör kialakításához tartozik az is, hogy a felek egyetértsenek a mediáció megkezdésében, meghatározzák és elfogadják a legfontosabb viselkedési, magatartási szabályokat (pl.: nem szólok közbe, tiszteletben tartom a másik idejét és véleményét, nem használok mobiltelefont, ...).

Csak így valósulhat meg a második szakasz. A megszakítás nélküli időben ugyanis a mediátor egymás után hallgatja meg a feleket. Fontos feladata, hogy maga is megértése a problémát, semleges és értékmentesen újrafogalmazza a felek sérelmeit, s a panaszokat állítássá alakítva sorolja fel. A megfelelő információk birtokában kerülhet sor a főbb témák meghatározására (ha szükséges, listaállításra, napirend készítésére), amelyek a konfliktus kialakulása során jelentőséggel bírtak, s amelyek akár az eszmecsere közös kiindulópontjaként, mintegy „köldökszinórként” szolgálhatnak majd a felek közötti beszélgetések során. Több téma esetén érdemes csoportosítani azokat (pl.: érzelmi szükségletek, tartalmi szempontból meghatározó témák). Fontos, hogy a mediátor rendszeresen „ellenőrizzen”, azaz az elhangzottakat semleges módon megfogalmazva tükrözze vissza a fél felé, rákérdezve arra, hogy helyesen értette-e az elhangzottakat. Ez elősegíti azt is, hogy a fél is – már érzelmi túlfűtöttség nélkül, a tényekre, állításokra koncentrálva – visszahallja az általa ebben a formában esetleg még korábban soha meg nem fogalmazott érzelmeit, szükségleteit. Ez ráébreszti őt a konfliktus valódi gyökereire, saját viselkedése mozgatórugóinak jobb megértésére,

egyben lehetővé teszi, hogy kiegészítse az eddigieket.

Csak akkor lehet továbblépni a következő szakaszba, csak akkor kezdődhet meg a felek közötti olyan beszélgetés, mely a valódi megállapodáshoz vezethet el, ha a felek „kibeszélhetik” magukból érzéseiket, problémáikat, melyek a konfliktushelyzethez kapcsolódnak, s ennek eredményeként megragadhatóvá válnak a valódi érdekeik, szükségleteik. Legalább ennyire fontos a mediátor számára az esetleges közös pont megtalálása is, amely a megállapodáshoz elvezető eszmecsere kapcsán kap jelentőséget. Ezért a mediátor csak akkor „engedheti” a feleknek a továbblépést, ha már sikerült minden fontos információt összegyűjtenie, s a felek is úgy érzik, hogy sikerült minden lényegeset kimondaniuk. Érzelmileg, lelkiileg, szellemileg ekkorra válhatnak képessé a valódi eszmecsere, a másik fél „meghallására”. A harmadik szakaszban a mediátor számba veszi a megtárgyalandó témákat. Itt beszélnek meg a felek érzelmi szükségleteit is. Bár az eszmecsere során a felek közötti kommunikáció közvetlen és teljes, fontos, hogy a mediátor a felek közti egyensúlyt fenntartsa (szemkontaktus, idő, megszólítás), s ha szükséges, felhívja a figyelmet a mediáció elején közösen meghatározott és vállalt magatartási szabályokra. Ha a tárgyalási stílus negatív irányba változik az érzelmek újbóli előretörése miatt, szükség esetén a mediátor fel kell ajánlja a különtárgyalás lehetőségét.

A negyedik szakaszban kerül sor a megállapodás kidolgozására. Ekkorra a felek már érzelmileg komoly változáson estek át, kapcsolatuk, egymáshoz való viszonyuk is átalakult, szükségleteik és érdekeik meghatározásra kerültek. E szakaszban a mediátor a feleket arra ösztönzi, hogy tegyenek javaslatokat, s közösen határozzák meg a lehetséges megoldási módokat. Ha már nincs több javaslat, akkor a mediátor segítségével csoportosítják, és az eszmecsere eredményeként felmerült érdekek, szükségletek szerint kiértékelik azokat. Nagyon fontos, hogy a mediátor bátorítsa a feleket a javaslatok összegyűjtése során az aktív részvételre. Figyeljen oda az erőegyensúly biztosítására, a szakasz lezárása előtt pedig győződjön meg arról, hogy minden fontos témát megtárgyaltak-e.

A megállapodás megírása előtt még egyszer ellenőrizni kell azt, hogy az ügy háttere felderítésre, a szükségletek tisztázásra kerültek-e. Csak ezt követően kerülhet sor a vázlat megírására, a megállapodás pontjainak felsorolására. Nagyon fontos mindvégig a tényekre és feladatokra összpontosítani, és a felek egyetértését folyamatosan „ellenőrizni”.

A mediáció folyamatának utolsó szakasza az ülés lezárása. A mediátor itt – akárcsak a bevezető szakaszban – ismét különösen aktív pozícióba kerül, hiszen ő foglalja össze, tekinti át a történeteket, emeli ki a felek pozitív magatartását (pl.: együttműködési hajlandóság, megoldás-keresési szándék, kemény munka) és értékeli megnyilvánulásait (őszinteség, felelősségtudat, tisztelet). Ez nagyon fontos szakasz, mert lehetőséget teremt az átélt érzelmek közös feldolgozására és a pozitív érzellemmel töltött befejezésre. Ez akkor is igaz, a felek között nem jött létre megállapodás, hiszen egy megromlott, sokszor évekig tartó konfliktushelyzet esetén az is nagyon komoly „első lépés”, hogy a felek eljöttek a mediációs ülésre.

6.. A mediátor felelőssége. A mediáció szakmai, etikai kérdései

A mediáció során a mediátor feladatai meghatározóak. Ahogy az előző pontban is láthattuk, a mediációban sokszor évekig elfojtott érzések, harag, düh, sértettség törhet a felszínre. Ez – egy szakmailag nem megfelelően levezetett mediációs ülés eredményeként – akár újabb konfliktusokhoz, komoly érzelmi sérülésekhez vezethet. Így a mediátor szakmai felelőssége óriási, hisz olyan, érzelmileg nyitott, védtelen állapotba kerülhet az érintett a mediáció során, mely sokkal sebezhetőbbé teszi.

A mediátort felelősség terheli a jelenlévő felekkel és a jelen nem lévő érintettekkel szemben csakúgy, mint más mediátorokkal és a szakmával szemben. Felelősséget kell vállalnia a mediáció folyamatáért is. Így segítenie kell a feleknek az erőviszonyok kiegyenlítésében, elkötelezetten kell eljárnia az információgyűjtés, rendezés és átadás terén. Azért azonban természetesen nem vállalhat felelősséget, hogy születik-e megállapodás a folyamat végén.

Fontos etikai szabály a semlegesség, titoktartás, a pártatlanság elvének betartása, a jogszabályi előírások tisztelete. Így teljesülhet az „elégedettségi háromszög” – az, hogy a felek mind tartalmi kérdések, mind az érzelmi elemek, mind a folyamat kapcsán elégedettek legyenek.

7. A MEDIÁCIÓ LEHETŐSÉGEI EGY SZERVEZET VONATKOZÁSÁBAN

Valamennyi jól működő szervezet sajátja, hogy képes mindazokat a problémákat és konfliktusokat kezelni, melyek működése során keletkeznek. Egy piaci szereplő gazdálkodó szervezet, mint minden komplex intézmény, számtalan konfliktus színhelye. Ezek a konfliktusok jellegüket és a szereplőket tekintve eltérőek és különböző okokra vezethetők vissza. Ez még az olyan intézmények esetén is igaz, mint az állami fenntartású felsőoktatási intézmények. Konfliktushelyzetek kialakulhatnak ugyanis:

- az egyetem, mint intézmény és más intézmények között (fenntartó, önkormányzat, egyéb oktatási intézmények, szakmai gyakorlati helyek, kutatást vagy egyéb tevékenységet megrendelő szervek/vállalatok/intézmények, stb.);
- az egyetem és valamely szervezeti egysége, illetve oktatója/dolgozója/hallgatója között;
- az egyetemen belül, egyes szervezeti egységek között;
- szervezeti egységektől függetlenül egyes személyek között (hallgató-oktató, hallgató-dolgozó, oktató-dolgozó, oktató-oktató*).

Általánosságban rögzíthető, hogy a konfliktusok egy része a gazdasági szereplők esetén is strukturális jellegű és például a döntéshozatali kompetenciák különbözőségéből ered. Az érdekalapú konfliktushelyzetek fő kiváltó oka a források véges volta és ebből adódóan a felek közötti látszólagos vagy vélt ellentét, vagy ha

---

* a hallgatók közötti konfliktushelyzetek kezelése nem témája e programnak

az egyik fél saját szükségleteit, igényét a másik terhére, kárára próbálja biztosítani. Kapcsolati, szükségletalapú vagy információs konfliktusok esetén a felek szembenállása eredhet pl. az információhiányból, az érintettek eltérő szükségleteiből vagy akár a kommunikáció nem megfelelő jellegéből.

Más megközelítés szerint a gazdasági szereplők esetén a munkahelyi vitáktól a személyek közötti összeütközésen át akár a nemzetközi konfliktusokig minden előfordulhat, s a háttérben ugyanúgy megtalálható a rossz információáramlásból eredő stresszhelyzet, mint az eredményesség csökkenése, a munkahelyi morál romlása, mint a belső struktúra átszervezése.

Különböző megközelítésmódok ismertek a tekintetben, hogy egy szervezethez kapcsolódó konfliktusok mennyiben tekinthetők negatív jelenségnek. Kell-e, szükséges-e egy intézménynek lépéseket tennie a keletkező ellentétek, (érdek-)összeütközések kezelése érdekében? A válaszadás során jelentős szerepe van annak, miként kerül a szervezet fogalma meghatározásra, s mely tudományterület megközelítésmódja a domináns. A szervezet fogalmát ugyanis eltérő súlypontok mellett adja meg például a vezetéslelektan, a szociálpszichológia, a szervezetpszichológia, a gazdaságtudomány vagy a mérnöki tudományok. Még az előbbiek körében is jelentős az az álláspont, mely a szervezetet egy személytelen kapcsolatokra épülő embercsoportként határozza meg, ahol a közös kapcsoló erő egy adott konkrét cél elérése, életre hívása (pl.: Andorka Rudolf, Klein Sándor). Mások (pl.: Elton Mayo) úgy vélik, egy szervezetben a csoporttagok egymáshoz való viszonya nagyon is élő, kapcsolódása az adott szervezethez egyáltalán nem személytelen, s mindez jelentősen kihat arra is, mennyire tud eredményesen működni egy személyközösség.

A *tag szervezettel kapcsolatos érzelmek* alapvetően 11 értékkategória mentén lehet meghatározni (Bakacsi¹):

- 1) a munkakörrel vagy a szervezettel való azonosulás;
- 2) egyén- vagy csoportközponúság;
- 3) kapcsolat- vagy feladatorientáció;
- 4) a belső függés - függetlenség kérdése;
- 5) erős vagy gyenge kontrolláltság;
- 6) kockázatvállalás - kockázatkerülés;
- 7) teljesítményorientáció;
- 8) konfliktustűrés, konfliktuskerülés;
- 9) cél-, eszközorientáció;
- 10) nyílt vagy zárt rendszer;
- 11) rövid vagy hosszú távú idő-orientáció.

A tag szervezethez való kapcsolódása, érzelmei mellett a *szervezeti klíma* milyensége² is jelentősen befolyásolja munkahelyi jelenlétének minőségét. A mindennap megelégedő légkör azonban nem csak arra hat közvetlenül, hogy mennyire lesz elégedett a tag a szervezettel, hanem arra is, hogy mit gondol a

¹ lásd erről részletesebben: Bakacsi Gyula - Bokor Attila (1996): Szervezeti magatartás és vezetés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

² Lásd erről részletesebben: Szőke-Milinte Enikő: Konfliktuskezelés és pedagógusmesterség. OPKM, Budapest, 2006.

szervezet vezetéséről.

A munkahelyi légkör kialakulásában már az olyan, a felszín alatt megjelenő feszültségek is szerephez jutnak, melyek mélyebb ellentétekből, kulturális vagy attitűdbeli különbségekből erednek, s melyeket a formális viselkedés mindennapi szerepelvárásai elrejtene.

A szervezet tagja által megélt feszültségek egy része azonban nem a személyközi interakciókban gyökerezik, hanem az egyén szerepkonfliktusában; azaz abban, hogy mennyire alkalmas és tud megfelelni azoknak az elvárásoknak, melyek az általa betöltött szerephez – ténylegesen vagy általa feltételezetten – kapcsolódnak. A szervezethez való lojalitás, a munkahelyi kohéziós ereje azonban ez a szorongást, negatív érzetet is képes jelentősen csökkenteni illetve mértékét befolyásolni.

A szervezeti klímát a kohéziós kompetenciákon kívül az is érinti, hogy milyen az intézmény kommunikációs stílusa és gyakorlata, a hatalommegosztás formája és az alkalmazott demokrácia-technikák, vagy az uralkodó vezetési módszerek.

A munkahelyi légkör egyik legjelentősebb befolyásoló hatását tényezője azonban az, hogy a szervezet miként vélekedik a megjelenő konfliktushelyzetekről, miként és mennyiben tudja – és akarja – kezelni, feloldani azokat.

Az egyensúlyra törekvés legalább annyira fontos az eredményes működés szempontjából, mint a szervezet új – társadalmi, gazdasági - körülményekhez és kihívásokhoz való alkalmazkodási képességének biztosítása. A konfliktusok kezelése ez utóbbi készség meglétét garantálhatja.

A konfliktus ugyanis természetes velejárója nem csak az egyén, de egy szervezet létének is. Ez akkor is igaz, ha a szervezetet, mint önálló entitást vizsgáljuk adott társadalmi, gazdasági közegében, s akkor is, ha személycsoportként tekintünk rá. Egy változás – legyen az a szervezeten belüli, vagy annak egészét érintő – komoly érdek-összeütközésekkel jár együtt, konfliktushelyzetek sokaságát generálva. De ezen túl is: a szervezet mindennapi működését is áthatják a személyközi interakciók, illetve egymásnak-feszülések. Egy jól működő szervezet számára nem lehet más megoldás, mint a mindennapi konfliktushelyzetek felszínre hozatalának elősegítése, és azoknak a technikáknak és támogatási mechanizmusoknak a kiépítése illetve biztosítása, melyek ezek feloldását biztosítják. ez nem csak a szokásos működés gördülékenységének lehetőségét teremti meg, de olyan kompetenciákkal is felruházza a szervezetet, mint a dinamikus környezethez való alkalmazkodás, a változási készség vagy a kreativitás.

Noha egy szervezethez kapcsolódó konfliktushelyzetek igen különbözőek lehetnek, közös jellemzőjük, hogy legeredményesebben akkor oldhatók meg, ha annak lezárásakor mindegyik érintett fél nyertes pozícióban léphet ki a folyamatból.

Az, hogy milyen az adott intézmény illetve a tagjai által tipikusan alkalmazott megoldás, jelentős mértékben függ a szervezeti kultúrától, a korábban kialakított gyakorlatoktól. Ahol a szervezeti kultúra hagyományosan számos demokrácia-technika alkalmazását tette lehetővé, ahol a munkahelyi klíma pozitív, ahol ismertek és támogatottak a konfliktus-feloldási módszerek, ott a szervezet jó eséllyel képes átvészelni a válságidőszakokat, illetve az ezekkel járó negatív

hatásokat is. Ennek hiányában azonban a konfliktushelyzet és annak eszkalációjával járó negatív érzelmi megnyilvánulások képesek nem csak meggyengíteni a szervezeten belül kommunikációt, megtámadni a kialakított személyi struktúrát, erodálni a kohéziót, és rontani a teljesítményt, de végső soron akár a szervezet, mint konfliktusforrás megszüntetésére is törekedhetnek.

Források:

- Aronson E.: A társas lény. KJK, Budapest 1981.
  - Aronson E.–Pratkanis A.R.: A rábeszélőgépj. AB OVO Budapest 1992.
  - Barcy M.-Szamos E.: Mediare necesse est. A mediáció technikai és társadalmi alkalmazása. Animula, Budapest, 2002.
  - Belbin M.: A TEAM avagy az együttműködő csapat. Edge 2000 Kiadó, Budapest 2003
  - Berne E.: Emberi játszmák. Háttér Kiadó Kft. Budapest 2009
  - Buda B.: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei. Animula Kiadó, Budapest 1994.
  - Csáky I.: Tárgyalástechnika. Exel Kiadó, Budapest
  - Csepeli Gy.: Szociálpszichológia. Osiris, Budapest 1997.
  - Eörsi M.-Ábrahám Z. (szerk.): Pereskedni rossz! Mediáció: a szelíd konfliktuskezelés Minerva Kiadó, Budapest, 2003.
  - Fisher R.-Ury W.-Patton B.: A sikeres tárgyalás alapjai. Bagolyvár Könyvkiadó, Budapest, 1997.
  - Forgács J.: A társas érintkezés pszichológiája. Gondolat–Kairosz, Budapest 1997.
  - Horváth Cs. (szerk.): Konfliktus, konszenzus, kooperáció. Tanulmánykötet, II. Országos Politológus Vándorgyűlés, Pécs. 1996-97.
  - Kertész Tibor: Mediáció a gyakorlatban. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010.
  - Kertész T. (szerk): Mediációs szöveggyűjtemény, Szemelvények a mediáció irodalmából. (Partners füzetek 3.) Partners Hungary Alapítvány, Budapest, 2003.
  - Lovas Zs.–Herczog M.: Mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés. Múzsák Kiadó, Budapest 1999.
  - Mentzos Stavros: A konfliktus-feldolgozás neurotikus módjai. Oriold és Társai Kft, Budapest 2005
  - Mónus Á.: Public Relations. A bizalomépítés művészete. Edge 2000 Kiadó, Budapest 2003
  - Ury W.: Tárgyalás nehéz emberekkel. Bagolyvár Könyvkiadó, Budapest, 1993.
  - Pease A.–Garner A.: Szó-beszéd. A társalgás művészete. Park Kiadó, Budapest 1993.
  - Rogers C.R.: TALÁLKOZÁSOK a személyközpontú csoport. Edge 2000 Kiadó-OFI, Budapest 2008.
-
-

Gazdasági és jogi konfliktusok egy piaci szereplő gyakorlatában

Temesiné Gáspár Gabriella*

---

1. Bevezető gondolatok

a magyarországi piaci szereplők nemzetközi megjelenése számos kihívással jár együtt, amely nemcsak az adott államok jogában meglévő különbségekben, hanem a konfliktusfeloldási gyakorlatnál is jelentkezik. A D&D Drótáru Zártkörűen Működő Részvénytársaság jelenleg Kelet-közép Európa legnagyobb feszítőpászma és feszítőhuzal gyártója. Az európai piacon mindössze tizenkettő ilyen termékeket gyártó cég van és a D&D Drótáru Zrt. az egyik legnagyobbinak számít. Ebből adódóan komoly piaci szereplő ezen a területen, így különösen érdekes szakmai kérdés annak bemutatása, hogy egy ilyen piaci szereplő nemzetközi szinten milyen gazdasági és jogi konfliktushelyzetekkel találkozhat.

2. A D&D Zrt. mint piaci szereplő

A gyárat több mint 100 éve 1912-ben Deichsel Adolf felső-sziléziai huzalkirály, német gyáros alapította, Észak-kelet Magyarországon, Miskolc városában. A gyár a II. világháborúig a Deichsel család, majd 1955-ig szovjet tulajdonban volt. 1955-től December 4 Drótművek néven vált ismertté és e név alatt működött egészen a rendszerváltásig. A rendszerváltást követően az állami vállalatot felszámolták, a privatizáció után rövid ideig, részben állami tulajdonú, majd később teljes mértékben magán tulajdonban lévő korlátolt felelősségű társaságként üzemelt. 1998-ban társasági formaváltás következett be és a gyár a mai napig részvénytársaságként működik.

Az elmúlt években a magyar tulajdonost csehországi tulajdonos váltotta fel, aki adásvétel útján szerezte meg a részvények 100 %-át. Jelenleg a társaság a csehországi Třinecké Železárny a.s. acélmű leányvállalata, a Moravia Steel cégcsoport tagja. Az anyacég a tulajdonszerzést követő években több lépcsőben tőkepótlást hajtott végre, ezzel stabilizálva a vállalat pénzügyi helyzetét. Továbbá

---

* Ügyvéd, D&D Drótáru Ipari és Kereskedelmi Zrt.

jelentős beruházásokat eszközölt, melyekkel a termelési kapacitást bővítette és korszerűsítette.

A gyár nagyszilárdságú és alacsony szilárdságú acéltermékeket gyárt, amely termékeknek a legfontosabb felhasználója az építőipar. Nagyszilárdságú termékek közül stabilizált betonfeszítő pászma, stabilizált feszítőhuzal, hidegen húzott feszítőhuzalok, míg alacsony szilárdságú termék az acélhaj. Ezek a termékek alapanyagul szolgálnak más építőipari végtermékekhez. Előfeszített és utófeszített betonelemekbe, födémpanelekbe, hídelemekbe építik be, de a villanyoszlopok, a vasúti aljak, épületek áthidaló gerendái is ebből készülnek. Az acélhaját alagutak építésénél, ipari padlók stabilitásának biztosítására használják.

3. Konfliktusok lehetséges forrásai egy nemzetközi piaci szereplő életében

A D&D Zrt. súlyából piaci jelentőségéből adódóan termékeinek 80-85 %-át Európában értékesíti.¹ Ebből adódóan a társaság árbevétele elsősorban Euróban realizálódik, de tengerentúli szállítások is előfordulnak. Az európai piacon történő értékesítés lehetőségét a cég számára elsődlegesen a nemzetközi tenderek², a társaság által működtetett ügynökségek és a gyárnál kereskedői munkakörben dolgozók üzletkötései biztosítják.

3.1. Nemzetközi tenderek, a kiíró fővállalkozókkal kötött szerződések előkészítése. A tendertárgyalások a versenytárgyalások szabályait követik, meghívásos alapúak és több fordulóval. A tárgyalások záró aktusában van csak lehetőség a feltételek pontosítására, illetve egyeztetésére.

Minden résztvevő cég próbálja előzetesen felmérni az erőviszonyokat, a kapacitásokat és az árakat annak érdekében, hogy a lehető legjobb ajánlatot tegye. Az ajánlatok szerződéskötések esetén egy-egy projekt befejezéséig, vagy a következő gazdasági év végéig érvényesek. Szerződéskötés esetén a kialakított pozíciók nem változtathatók, nincs lehetőség a körülmények vagy a piaci helyzet változása esetén sem azok módosítására.

Számos jogi konfliktushelyzettel járhat az a körülmény, hogy a tendertárgyalások nyerteseinek a mozgástere a szerződések alakításában, a feltételek meghatározásában, a szerződési biztosítékok és garanciák kikötésében, a fizetési feltételek meghatározásában nagyon szűk körű. A termelési kapacitás lekötése érdekében a beszállító cégek sokszor kompromisszumra kényszerülnek a szerződési feltételek elfogadása terén, bízva abban, hogy szerződésszerű teljesítésükkel a jogi konfliktusokat elkerülik és a jövőre nézve piaci referenciát, a következő gazdasági évre megrendeléseket vagy projektekre meghívást kapnak.

¹ Hollandia, Lengyelország, Magyarország, Csehország, Románia, Belgium, Horvátország, Ausztria, Ukrajna, Bulgária, Szlovénia, Szerbia

² Ezek gyakorlatáról lásd részletesen: https://www.uncitral.org/pdf/english/commissionsessions/51st-session/Final_Edited_version_in_English_28-8-2018.pdf (2018. 12.14.)

A fővállalkozók szigorú feltételekhez kötik a beszállítókkal való együttműködést, saját általános szállítási feltételeiket alkalmazzák, amit szinte diktátumként kezelnek. Indokolatlanul szigorú szankciókat alkalmaznak, így különösen a szállítási késedelem, a minőségi hibák és reklamációk kezelésében. Ugyanakkor a termékátvételt, a lehívási ütemezéseket, esetleg az átvett mennyiség nagyságrendjét nagyvonalúan kezelik, ezzel felborítják a termelési programozást, adott esetben kárt is okoznak a szabad kapacitások terhére.

A konfliktushelyzetek megoldásának módját a gazdasági környezetben érvényesülő erőviszonyok, a gazdasági érdekek, valamint a piac aktuális állapota nagymértékben befolyásolja. Az elmúlt egy-két évben alaphiány lépett fel az Európai Unióban ezen a piacon, így volt lehetőség a szigorú feltételeket némileg enyhíteni a vállalkozói oldalon. Látható, hogy a kedvező tárgyalási és szerződéskötési pozíció kialakításában, a gazdasági konfliktusok kezelésében a külső gazdasági tényezők jelentős szerepet játszanak.

3.2. Hazai jog alkalmazása. Jogi konfliktushelyzetet okoz, hogy a tenderkiírók általában – kevés kivételtől eltekintve – ragaszkodnak a hazai jogukhoz, amit természetesen a tenderre meghívott külföldi beszállító nem ismer. Egy esetleges jogvita vagy peres eljárás előtti egyeztetések során így hátrányos helyzet alakulhat ki. Ezek a nagy építőipari cégek, generál kivitelezők a termékek nemzetközi adásvételéről szóló Bécsi Vételi Egyezmény³ alkalmazására tett javaslatot sem tekintik elfogadhatónak, csak a hazai jogot, hatáskört és illetékességet tartják elfogadhatónak. Tulajdonképpen a piac diktál, így a termelő, beszállító cégek sok esetben kénytelenek alkalmazkodni a feltételekhez. Egy esetleges jogvita esetén, akár a perelőkészítés szakasza, akár maga a peres eljárás lefolytatása jelentősen megnehezül, megdrágul. Az eredményes konfliktus kezelés érdekében helyi közvetítő, illetőleg a hazai jogot és eljárási rendet ismerő képviselő közbeiktatása szinte elengedhetetlen.

4. Külkereskedelmi ügyletekben jellemző konfliktushelyzetek

A külkereskedelmi ügyletek számtalan tipikus konfliktushelyzeteket szülnek, hiszen komoly érdekkellentétek merülhetnek fel a fizetési feltételek, a teljesítési határidők, csakúgy mint az esetleges reklamációk kezelési gyakorlatában.

4.1. Fizetési feltételekben, határidőkben történő megállapodás. Még 5-10 évvel ezelőtt is tipikus volt építőipari, beszállító cégek esetén a 120 vagy ennél hosszabb fizetési határidők alkalmazása a nemzetközi ügyleteknél. A fizetési határidők szintén a Megrendelő igényeihez igazodtak és a gazdasági kényszerhelyzet eredményeként érvényesültek. A jelenlegi gyakorlat azonban kedvezőbb képet mutat. A különböző nemzetgazdaságok stabilizálódása, az Európai Unió különböző szervei által támogatott, vagy az állami megrendelésekhez

³ United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (<https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/V1056997-CISG-e-book.pdf> (2019.02.01.))

kapcsolódó európai nagyberuházásoknál normál 30-45-60 napos fizetési határidők érvényesülnek.

A külkereskedelmi ügyletek tipikus kereskedelmi kockázata a vevő nemfizetése, vagy a vételár megfizetésének mondvacsinált okból történő megtagadása. A nagy nemzetközi tendereket kiíró, esetleg állami beruházásokban részt vevő fővállalkozó megrendelőkre ez nem jellemző, inkább a gazdaságilag alacsonyabb fejlettségi fokon álló országokban, kisebb építőipari munkákat felvállaló társaságnál fordul ilyen elő. Ezeknél a jogi konfliktushelyzeteknél nagyon fontos a partner gazdasági helyzetének, fizetőképességének feltérképezése, minősítése.

Gazdasági kényszerhelyzet idézte elő a termékek ún. nyitva szállítással történő értékesítését. Az okmányos meghitelezés /az akkreditívek/ jelentősen megdrágították a termékek árát, amit a vevők nem fogadtak el, mindez pedig piacvesztéshez vezetett. A nyitva szállításoknak jelentős gazdasági kockázatuk volt. A több éves partneri kapcsolat, a megfelelőnek hitt garanciális fizetési ígérvények, tulajdonosi kezesi nyilatkozatok, a tulajdonjog fenntartással történő értékesítés sem mindig váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Ilyen esetekben a jogérvényesítés, a konfliktus kezelése nehézkes, költséges, hosszadalmas és sokszor eredménytelen maradt.

4.2. Minőségi reklamációk kezelése. A gyár saját minőségellenőrzési laboratóriumot, állomást működtet, mely nemcsak a minőséghibás termékeket vizsgálja be, hanem minden egyes gyártásból kivett mintadarabot is, melyeket megőrizz. Minőségi reklamáció esetén a gyártási mintadarabot össze tudják vetni a vevő által reklamált termékek minőségi paramétereivel. Bonyolultabb esetekben előfordul, hogy külső, vagy a felek által közösen felkért szakértő véleménye alapján rendeződik a vitás kérdés. A szakértő általában valamelyik neves egyetem, többek között a Miskolci Egyetem kohászati tanszéke. A cél a piaci pozíciók megőrzése érdekében az esetleges minőséghibás termékkel kapcsolatos konfliktusok korrekt és lehetőség szerint gyors rendezése.

Minőséghibás termékkel kapcsolatban kevés jogvitás ügy van a társaság életében. Ez köszönhető a műszaki fejlesztéseknek és a gyár által működtetett minőségbiztosítási rendszereknek, valamint annak, hogy az európai országok többségében csak minőségbiztosítási intézetek által megadott, szigorú feltételeknek megfelelés szerint, ún. approbációs engedélyek alapján kerülhet sor az értékesítésre.

A gyakorlatban előfordulnak azért minőséghibás termékekkel kapcsolatos jogvitás ügyek is. Ezekben a bizonyítási eljárások nagyon bonyolultak és időigényesek, melynek fő oka az, hogy a gyár termékei alapanyagul szolgálnak más építőipari termékek gyártásához. Sokszor szakértői kérdés az, hogy a másodlagos termékek gyártásánál használt technológia és alapanyag megfelelő-e, vagy pedig tényleg a gyár által biztosított alapanyag volt minőséghibás. Ez minden esetben bonyolult műszaki szakértői kérdés.

Egy német pláza építésénél történt, hogy az épület több tartógerendája összeroppant még annak átadása előtt. Jelentős összegű kártérítési igénnyel lépett fel a német fővállalkozó a gyárral szemben. Az ügyben szakértői vizsgálatok állapították meg, hogy a betonfeszítő pászma nem megfelelő technológiai eljárással

lett darabolva és a betonba építve, továbbá a beton összetétele sem felelt meg a műszaki előírásoknak.

5. Konfliktuskezelési lehetőségek a gyakorlatban

A korábban ismertetett tipikus konfliktushelyzetek megelőzésére, illetve feloldására különféle technikákat alakított ki a gyakorlat, amelyek részben direkt (pl. hitelbiztosítási szolgáltatás), részben indirekt módon (pl. vevőtálalkozó) szolgálják a lehetséges konfliktushelyzetek elkerülését, illetve feloldását.

5.1. Szerződésen kívüli lehetőségek. A jogi konfliktus helyzetek elkerülésének egyik megoldása a gyakorlatban, a biztosítási piacon megjelenő *hitelbiztosítási szolgáltatás*. Magyarországon magán és állami hitelbiztosítók kínálnak ilyen szolgáltatásokat. A jelenlegi gyakorlat azt mutatja, hogy a nemzetközi piacon résztvevő gyártók többsége csak olyan partnernek szállít, aki követelésbiztosítási minősítéssel rendelkezik. Vagyis hitelbiztosító- követeléskezelő céggel kötött szerződés alapján ez a hitelbiztosítási szolgáltatás védi a társaságot a vevői fizetésképtelenség okozta veszteségtől. Ezekre a szerződésekre jellemző, hogy a hitelbiztosítók, különösen igaz ez a magánbiztosítókra, meghatározzák a biztosítható országrelációkat, egyedi limitek szerint minősítik a konkrét vevőket, kockázati biztosításra azonban nem vállalkoznak és az általuk kínált fedezet sem lépi túl a kintlévőség 80 %-át. A fizetés feltétele, hogy a beragadt számlához ne kapcsolódjon minőségi, teljesítési kifogás, tehát a követelés nem lehet vitatott.

A biztosítóval történő együttműködés nagyobb piacbiztonságot jelent a cég számára és segít abban, hogy peres eljárás nélkül a kintlévőségek jelentős része viszonylag rövid idő alatt megtérüljön. Ez az intézmény tehát egyfajta konfliktuskezelő szerepet tölt be úgy, hogy jogi kapcsolat csak az azt igénybevevő féllel áll fenn. A követelés annak engedményezése után a biztosítóra száll át és a jogérvényesítés kikerül a gazdálkodó szerv hatásköréből.

5.2. Ügynök által közvetített szerződések. Az európai piacon történő jelenlétet a különböző országokban működő kereskedelmi képviselők, ügynökök is biztosítják, akiknek fontos szerepük van az esetleges gazdasági konfliktusok kezelésében. Ők tartják a vevőkkel a közvetlen és személyes kapcsolatot, fontos a szerepük a szerződések előkészítésénél, a szerződési feltételek pontosításánál, vitás esetben pedig egyfajta közvetítő szerepet töltenek be. Különösen igaz ez a vevők kisebb reklamációs ügyeinek intézésénél, amit lehetőség szerint a helyszínen oldanak meg. A minőségi reklamációs ügyekben való döntés azonban nem az ő hatáskörük. A termékcsereiben, mely az építőiparban tipikusan újragyártást jelent, vagy a vételár visszatérítése tekintetében mindig a gyártó cég felső vezetése, tipikusan a kereskedelmi igazgatója dönt. A döntést mindig minőségi vizsgálat előzi meg. A helyszíni vizsgálat, laborvizsgálat, a döntés előkészítése mindig csapatmunka. A szakemberek az ún. selejtmentő értekezleteken rendezik a minőséghibás gyártással kapcsolatos konfliktusos kérdéseket.

5.3. Vevőtálalkozók, partnerlátogatások. A társaság illetőleg az anyacég *vevőtálalkozókat* is szervez, vagy részt vesz *nemzetközi vásárokon*. A találkozók nemcsak marketing célból, hanem a vevőkkel való jó kapcsolat kialakítása, a gazdasági és esetleges jogi konfliktus helyzetek kötetlenebb légkörben történő megvitatása, illetőleg a felvetődő egyéb problémák megismerése érdekében szerveződnek. A vevőtálalkozón túlmenően a gyár kereskedői önállóan vagy a külföldi ügynökökkel együtt időszakonként a fontosabb vevőket meglátogatják, ahol lehetőség van a konfliktusok kezelésére, illetőleg a már kialakult szerződési feltételek jövőbeni finomítására.

5.4. Szerződéses konfliktusok, jogérvényesítés. Jogi kockázatot, konfliktus helyzetet eredményezhet az eltérő nemzeti jogrendszerek, az esetlegesen eltérő kereskedelmi gyakorlat, szokások nem megfelelő ismerete, vagy azok szerződés részévé tétele. Fontos az, hogy maguk a kereskedelmi szerződések, megállapodások az esetleg eltérő kereskedelmi szokások folytán is, minél egyértelműbbek, lényegre törőbbek, lehetőleg pontosan megfogalmazottak legyenek. Fontos, hogy a mindkét fél által lényegesnek tartott szokások, eljárások képezzék csak a szerződés részét, kifejezetten utalva az addig alkalmazott, de a szerződés részét nem képező szokások kizárására.

A szerződések előkészítésekor rendszeresen előfordul, hogy a fővállalkozó a gyárral kötött szerződésben át akarja hárítani a minőséghibák tekintetében a felelősségét úgy, hogy a gyárral kötött szerződésben meghivatkozva a Megrendelője által, vele szemben érvényesített szállítási feltételeket és azok jogkövetkezményeit. A gyárnak nincs információja és nem is ismeri ezeknek a fővállalkozói szerződéseknek a tartalmát és feltételrendszerét, eredményt jelent, ha ennek tényét a fővállalkozó hajlandó a szerződésben elismerni.

A gyár a szerződéskötéseknél arra törekszik, ahol lehetséges a *magyar jog és a magyar bíróságok illetékessége* szerződési kikötésként szerepeljen. Ha a partner ezt kifogásolja és a saját nemzeti jogához ragaszkodik, úgy a Bécsi Vételi Egyezmény alkalmazása és választott bírósági eljárás kikötése jelent alternatívát a szerződések előkészítésénél.

Fontos szerepe van a szerződés előkészítése terén az *ajánlatadásnak*, az ajánlatok értékeléséhez szükséges információk rendelkezésre bocsátásának, annak érdekében, hogy minél kedvezőbb, a szállító érdekeit is védő rendelkezések kerüljenek be az adott szerződésbe. Ezek az ajánlatok, vagy rendelés visszaigazolások előszerződésnek tekinthetők, melyek szinte minden lényeges szerződési feltételt tartalmaznak, tipikusan a termékek minőségét, árát, szállítási paritást és határidőt, csomagolásra vonatkozó információt tartalmazzák, mellékelve a szállító által alkalmazott általános szállítási feltételeket is, mely sok esetben a jogi garanciát jelenti. A gyár *Általános Szállítási Feltételekkel (ÁSZF)*⁴ dolgozik és minden specifikáció a rendelés visszaigazolásban kerül rögzítésre, a keretszerződések pedig az általánostól eltérő, a felek által egyeztetett megállapodásokat rögzítik. E körben jogi konfliktusokat az egyszeri szállításra vonatkozó rendelések és azok visszaigazolása okozza annak ellenére, hogy a

⁴ Lásd: <http://www.drotaru.hu/ASZF20150501%20.pdf> (2018.12.12.)

rendelés visszaigazolások komplexek. A kommunikáció ugyanis e-mail útján történik. A jogérvényesítés szempontjából gondot jelenthet az, hogy egyes vevők bár nem kifogásolják meg, mégsem küldik vissza aláírva a gyár által alkalmazott Általános Szállítási Feltételek elfogadására vonatkozó jognyilatkozatot. A jogérvényesítésnek ez akadályát jelenti, hiszen a joghatóság és az alkalmazandó jog meghatározása jogbiztonságot jelent, melyet az ÁSZF rögzít. A gyár az ügynökök útján próbálja több-kevesebb sikerrel ezeket az ÁSZF-eket megismertetni a vevőkkel és az aláírt, megismert és tudomásul vett példányokat visszaszerezni. Itt azonban elválik a kereskedői és a jogi érdek, sokszor az értékesítés lehetősége felülírja a jogbiztonságot, bízva abban, hogy a teljesítés jogi problémamentes lesz.

A jogérvényesítés még a magyar jog alkalmazása és a magyar joghatóság elfogadása esetén is bonyolult eljárás. A magyar bírósági ítéletek a végrehajtás országában történő honosítása, a külföldi eljárási rend ismeretének hiánya miatt jelentős akadályokba ütközik. A végrehajtási eljárások pedig nagy százalékban eredménytelenek. A nemzetközi fizetési meghagyások kibocsátásánál pedig az átvétel megtagadása az, ami megakaszthatja az eljárás menetét.

6. Záró gondolatok

A konfliktushelyzetek az élet minden területén léteznek, egy-egy társaság életében elsősorban gazdasági, jogi és kommunikációs érdekek ütközése okoz megoldásra váró helyzeteket. A szerződéskötéseknél a jogi megfelelés biztosítása fontos szerepet tölt be. Cél, hogy ne legyen értelmezési vita a felek között, különösen a felek személye, a szerződés tárgya, a minőségi, fizetési és garanciális feltételek, a szerződési biztosítékok, lehetőleg a joghatóság és az alkalmazandó jog tekintetében. Nagyon fontos az, hogy maguk a kereskedelmi szerződések, megállapodások az esetleg eltérő kereskedelmi szokások folytán is, minél egyértelműbbek, lényegre törőbbek, lehetőleg pontosan megfogalmazottak legyenek. A partnerekkel való együttműködésnek és a személyes kapcsolatok ápolásának jelentős szerepe van a konfliktus helyzetek kezelésében, illetve azok megoldásában. Kiemelt jelentősége van továbbá a kereskedelmi képviselők, ügynökök kapcsolattartásának, a kereskedők személyes vevőlátogatásainak, illetve a nemzetközi vásárokon való részvételnek.

A gazdasági és jogi konfliktusok kezelése szempontjából fontos a felek közötti megfelelő kommunikáció biztosítása, mely jelenti az e-mail, telefonos elérhetőségen túl a tárgyalásos konfliktusmegoldás lehetőségét is. Fontos hangsúlyozni, hogy kiemelt szerepe van a konfliktushelyzetek feloldásában a kompromisszumkészségnek, azaz a felek egyezségekre való hajlandóságának. Végezetül meg kell említeni arra az esetre, ha nincs más lehetőség, a bírósági utat, a jogérvényesítés egyéb formáit, mint a választott bíraskodás intézményét, melyek keretén belül a felek a gazdasági és jogi konfliktusaik megoldását tőlük független, pártatlan fórum előtt, adott esetben szakértők igénybe vétele mellett biztosítani tudják.

A megújult választottbíróági eljárás

Erdős Éva*

---

1. Bevezető gondolatok a választottbíráskodásról. Változások az MKIK mellett működő Választottbíróóság szervezetében

az alternatív vitarendezés a társadalmi innováció egyik fontos területe, mely jelentős fejlődésen ment keresztül az elmúlt években. A közvetítő eljárások, a mediáció új elemként került be a magyar jogrendszerbe, a választottbíróóság azonban már régen megkezdte a működését Magyarországon. A választottbíróóság, mely az állami igazságszolgáltatáson kívüli eljárások helyszíne, egy olyan magánbíróóság, ahol a felek abban állapodhatnak meg, hogy jogvitájukban a rendes bírósági eljárás helyett a felek által választott bírák járjanak el. A választottbíróóság eljárására a felek előzetes írásbeli megállapodása, vagy későbbiekben szabad döntése, alapján kerülhet sor, tehát a választottbíróóság egy olyan sajátos alternatív vitarendezési fórum, ahol a felek dönthetik el, hogy milyen peres ügyekben, milyen speciális szakértelemmel rendelkező bírák döntsenek a jogvitájukról. A felek a megállapodásukban szabadon dönthetnek arról, hogy mely ügyleteikre kötik ki a választottbíróóság eljárását, majd a választottbíróági listáról vagy azon kívül is, választhatják ki a speciális szakértelemmel rendelkező, független bírót, aki eljár az ügyekben, a felperes és az alperes által választott bírák pedig együtt jelölik ki az eljáró tanács elnökét. Ennek érdekében a felek szerződéseikben egy speciális szerződéses klauzulát alkalmaznak, melyben megjelölik az eljárásra jogosult választottbíróóságot, az eljárás tárgyát (a szerződésből vagy azzal összefüggésben keletkezett bármely vita eldöntése), az eljáró bírák számát, az eljárás nyelvét, az eljárás helyét, és a jogvita esetén alkalmazandó jogot – külföldi fél esetén.

A választottbíráskodásról szóló törvény¹ szerint a választottbíráskodás: kereskedelmi jogviszonyokban² felmerült jogvitáknak állami bírósági peres eljárás helyett a felek által választott eljárásban történő eldöntése, akár eseti, akár állandó választottbíróósági intézmény folytatja le az eljárást.

Intézményes választottbíróóság már 1949 óta működött a Magyar Gazdasági Kamara mellett, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett

---

* Egyetemi docens, intézeti tanszékvezető, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pénzügy Jogi Intézeti Tanszék.

* egyetemi docens, intézeti tanszékvezető, Pénzügyi Jogi Intézeti Tanszék, Miskolci Egyetem ÁJK

¹ 2017. évi LX törvény a választottbíráskodásról (továbbiakban: Vbtv.) 3.§ (1) bekezdés 1. pontja

² Kereskedelmi kifejezés alatt minden kereskedelmi, vagy gazdasági, szerződéses, vagy szerződésen kívüli jogviszonyt kell érteni Vbtv. 3.§(1) bekezdés 7. pontja

Választottbíróágként, és a Tőzsde mellett is működik (működött) választottbíróág 1990 óta Magyarországon.³ A Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróág hatáskörébe a tőzsdei, hitelintézeti és befektetési vállalkozási ügyek tartoztak a régi szabályozás szerint.⁴ Az Agrár Kamara mellett is létrejött Választottbíróág, és az Energetikai Választottbíróág, valamint a Sport Választottbíróág is intézményes keretek között működik, vagy működött.

A választottbíróági eljárás lehet eseti (ad hoc), vagy intézményes, azaz állandó. Az ad hoc választottbíróági eljárás az adott ügy egyszeri elbírálására jön létre, ezen ügyekben nincs nyilvántartás, úgyhogy számukról nem szerezhünk tudomást, azonban a magyar vitarendezési gyakorlatban nem terjedt el hagyomány hiányában. Az állandó választottbíróágot az különbözteti meg az esetitől, hogy a választottbíróágnak van intézménye, azaz székhelye, épülete, tárgyalótermei, szervezete, listán szereplő bírái, adminisztratív részlege, titkársága és önálló eljárási szabályzata. Ilyen intézményes választottbíróág a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Választottbíróág.

A választottbíróági eljárás igénybevételére kereskedelmi jogviszonyokban kerülhet sor, és a választottbíróági eljárást a feleknek szerződésben kikötni, és további feltétel, hogy jogszabály ne tiltsa a választottbíróági eljárást az adott ügyben.⁵

A választottbíróági kikötésnek írásban kell megtörténnie, vagy a jogvita alapjául szolgáló szerződésben, de akár külön önálló választottbíróági szerződésben is ki lehet kötni az eljárást. Ilyennek minősül, ha a felperes a keresetében a választottbíróághoz fordul, és állítja, hogy a felek között választottbíróági szerződés jött létre, és az alperes nem tagadja ezt a tényt.⁶

2018. január 1-től a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Választottbíróág jogszabályi környezete és szervezete is megváltozott, köszönhetően a választottbíráskodásról szóló új 2017. évi LX. törvénynek, ami eljárási, személyi és szervezeti változásokkal kívánta elősegíteni a választottbíróágok versenyképességét. A megváltozott gazdasági környezet és az ezt tükröző csökkenő ügyszámok is szükségessé tették, hogy a törvényhozó új törvényt alkosson a választottbíráskodásra vonatkozóan.⁷

³ Dr. Horváth Éva: A követelések bírói érvényesítése, a választottbíráskodás. In: *A külkereskedelmi tevékenység jogi kézikönyve* (szerk.: Dr. Bánrévy Gábor), ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1994, 425.o. Megjegyzés: 2018. január 1-e óta a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Választottbíróágot Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (továbbiakban MKIK) mellett működő Állandó Választottbíróágnak hívják, (Kereskedelmi Választottbíróág) és a Pénz- és Tőkepiaci Választottbíróág, valamint az Energetikai Választottbíróág beolvadt az MKIK mellett működő állandó Választottbíróágba.

⁴ Lásd a 2001.évi CXX. törvény a tőkepiacról (Tpt.) 376.§-át

⁵ Nincs helye választottbíróági eljárásnak a fogyasztói szerződésből eredő jogvita esetén, valamint a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) Hetedik Részében szabályozott különleges eljárásokban és a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény hatálya alá tartozó eljárásokban elintézendő ügyekben. 2017.évi LX. törvény a Választottbíráskodásról 1.§ (3) bekezdés

⁶ Vbtv 8.§ (4) bekezdés

⁷ Burai-Kovács János: *A kereskedelmi Állandó Választottbíróág szervezete, és ügyrendje, az első lépések a Választottbíróág versenyképességének fokozása érdekében*, Tanulmánykötet a Kereskedelmi Választottbíróágról (szerk.: Dr. Bodzási Balázs) Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018. 35. o.

Az intézményes változások között elsőként azt kell megemlíteni, hogy az MKIK mellett szervezett Választottbíróság neve megváltozott, az MKIK mellett működő Állandó Választottbíróságra, másnéven az ide tartozó ügyek alapján, a Kereskedelmi Választottbíróságra. Másrésztől 2017.december 31-vel megszűnt a Pénz- és Tőkepiaci Választottbíróság, valamint az Energetikai Választottbíróság, mint önálló jogi személy, és mind a két választottbíróság beolvadt az immáron integrált Kereskedelmi Választottbíróságba. Harmadrészt megváltozott és megújult a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíróság, vagyis a Kereskedelmi Választottbíróság Eljárási Szabályzata és egybe a szervezete is. Ennek következtében ma Magyarországon három intézményes állandó választottbíróság működik: a Kereskedelmi Választottbíróság, az agrárügyekben eljáró Nemzeti Agrárkamara mellett működő Választottbíróság, és a Sport Állandó Választottbíróság, mely a Magyar Olimpiai Bizottság keretein belül működik és a sporttal kapcsolatos jogvitákban jogosult kikötés esetén eljárni.

2. A megújult Kereskedelmi Választottbíróság létrejöttének indokai

Először tekintsük át, hogy valójában milyen szándék vezérelte a jogalkotót, hogy a régi választottbíráskodásról szóló törvényt⁸ hatályon kívül helyezze, és helyette egy új választottbírói törvényt léptessen életbe 2018. január 1-től.

Az új választottbíráskodásról szóló törvény létrehozásának indokai:

- a jogalkotói szándék elsősorban az ország versenyképességének növeléséhez való hozzájárulás volt. „Egy jól működő választottbírói rendszer ugyanis a külföldi befektetők felé azt tükrözi, hogy az ország magas jogi kultúrával, megbízható jogrendszerrel rendelkezik.”⁹
- a hazai környezet vonzóbbá tétele a külföldi vállalkozások és befektetők számára, a befektetési környezet ugyanis vonzóbb lehet, ha magas színvonalú, szakszerű és gyors alternatív vitarendezési fórum áll rendelkezésre a külföldi vállalkozások számára,¹⁰
- a hazai választottbíráskodás a gazdasági élet szereplői számára az állami rendes bíróságok és a külföldi választottbírók valódi alternatíváját jelentse,¹¹
- új jogszabályi környezet jött létre, a megújult Polgári Perrendtartásról szóló törvény¹² hatályba lépésével,
- több, mint 20 éves volt már a régi választottbíráskodásról szóló törvény, a választottbírói eljárás szabályozása már felnőtt, kinőtte a gyerekcipőt, előjötték a szabályozás hiányosságai,

⁸ 1994.évi LXXI törvény a választottbíráskodásról

⁹ Bodzási Balázs: *Az új választottbírói törvény néhány újdonságáról, Tanulmánykötet a Kereskedelmi Választottbíróságról* (szerk.: Dr. Bodzási Balázs) Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018. 11.o.

¹⁰ BODZÁSI (2018) 11.o.

¹¹ BODZÁSI (2018) 11.o.

¹² az új Pp. a 2016.évi CXXX. törvény

- az új törvénnyel szembeni elvárás volt az is, hogy az elmúlt évtizedek szabályozási tendenciáit is vegye figyelembe az új választottbíróági törvény, különösen az UNCITRAL Modell törvény 2006-os módosításaira legyen figyelemmel.¹³
- további elvárásként említhető, hogy az új törvény új alapokra helyezze a választottbíráskodás szervezeti kereteit is.¹⁴

Összességében megállapíthatjuk, hogy a jogalkotói szándék az új törvénnyel a bizalom megerősítése volt a hazai választottbíráskodás iránt.

A kereskedelmi választottbíróági eljárás lényege, jellemzői, mint alternatív vitarendezési fórum:

- a Kereskedelmi Választottbíróóság egy olyan alternatív vitarendezési fórum, egy olyan magánbíróóság, ahol az érintett felek abban állapodnak meg, hogy jogvitájuk eldöntését a rendes (állami igazságszolgáltatás) bírósági eljárás mellőzésével a felek által kijelölt választottbíróóságra bízják,
- a Kereskedelmi Választottbíróóság alternatív vitarendezési fórum, magánjogi ügyekben a polgári per alternatíváját kínálja, az eljárása hagyományos, a gyakorló jogászok által jól ismert perjogi szemlélettel versenyképes alternatívát kínál a feleknek,
- a felek a megállapodásukban szabadon dönthetnek arról, hogy mely ügyleteikre, és azon belül mely kérdésekben kötik ki a választottbíróóság eljárását,
- a felek szabadon választanak választottbíróót (a választottbírói névjegyzékből, vagy a törvény általi feltételeknek megfelelő személyek közül, akik speciális szakértelemmel rendelkeznek a jogvita eldöntésére),
- a Kereskedelmi választottbíróági fórum előtt kereskedelmi jogviták, mindenféle olyan magánjogi, gazdasági jogi, pénzügyi, tőkepiaci, hitelintézeti és energetikai ügy előfordul, amely lehet belföldi vagy akár külföldi felek közötti is, és amely az üzleti élet mindennapjaiban is fellelhető.

A gazdasági, üzleti élet szereplői maguk dönthetnek a jogvita eldöntésére hivatott eljárás alapvető kérdéseiről, mint:

- a választottbírók jelöléséről,
- az eljárás székhelyéről,
- az eljárás nyelvéről,
- a választottbírói tanács elfogadásáról,
- az alkalmazandó anyagi és eljárási szabályokról.

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíróóság mindehhez saját ügyintézőkkel, Titkársággal, a választottbíróági kikötést tartalmazó mintaklauzulával, a választottbírák névjegyzékével, és saját Eljárási Szabályzattal járul hozzá, és segíti a peres feleket. A választottbírói névjegyzék, azaz a választottbírói lista ajánlási jellegű, a lista magas fokú jogi és gazdasági, és egyéb ismeretekkel rendelkező, idegen nyelveket beszélő magyar és külföldi választottbírákat tartalmaz.

¹³ BODZÁSI (2018) 11.o.

¹⁴ BODZÁSI (2018) 11.o.

Az új jogszabályi környezet és a megújult Kereskedelmi Választottbíróság célja tehát a versenyképesség fokozása, a bizalom növelése, ami remélhetőleg az ügyek számának növekedésében is jelentkezni fog.

Mivel az új választottbírósági törvény meghozatalának célja a választottbírósági ügyszám növelése is, nézzünk néhány statisztikai adatot az MKIK mellett szervezett Választottbíróság (régi Vb.) eljárására vonatkozóan!

A választottbírósági ügyek száma az elmúlt években erősen csökkenő tendenciát mutatott, 2017-ben 98 ügy érkezett a Választottbíróságra, az ügyek pertárgyértéke között viszont milliárdos értékű is.¹⁵

	2013	2014	2015	2016	2017
Beérkezett ügyek száma	177	140	145	128	98
Befejezett ügyek száma	216	161	140	150	116
Eljárások átlagos hossza	11 hónap	13 hónap	11 hónap	10 hónap	10 hónap

Forrás: Beszámoló a Választottbíróság 2017. évi tevékenységéről a Választottbírák Összbírói Konferenciájára 2018. március 28.

Átlagosan tehát a beérkező ügyek az utóbbi években csökkenő tendenciát mutatnak évi 300-100 között mozognak, és az elmúlt években viszont nőtt a nemzetközi ügyek száma, ami 10-15%-át teszi ki az összes ügynek.

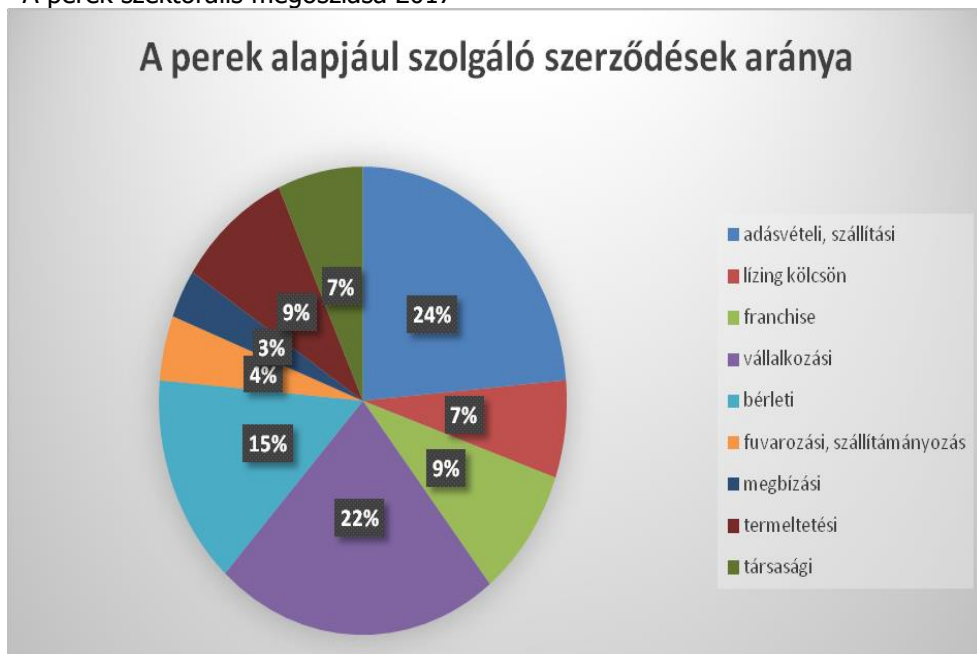
Az ügyek csökkenésének indokai között említhető a jogszabályváltozások miatti bizonytalanság, a korlátozások, mint a nemzeti vagyonról szóló törvényben megfogalmazott választottbírósági eljárás kikötésének korlátozása, majd annak eltörlése, a fogyasztói szerződésekből a választottbírósági eljárás kikötési lehetőségének a kizárása, a mezőgazdasági jellegű ügyek korlátozása, azok áttétele a Nemzeti Agrárkamara mellett működő Választottbírósághoz. Ezek a lépések érezhetően elbizonytalanították a vállalkozásokat abban a szándékukban, hogy a választottbírósági eljárást válasszák jogvitáik rendezésére. Nem segítette elő az a szabályozási bizonytalanság sem a beérkező ügyek számának növekedését, mint a 2017-ben elfogadott új választottbírósági törvény, és az ezzel együtt járó bizonytalanság a szervezeti összevonások és a szervezeti átalakulás miatt.

Az ügyek megoszlása a pertárgy érték alapján a következők szerint alakult 2017-ben:

Forrás: Beszámoló a Választottbíróság 2017. évi tevékenységéről a Választottbírák Összbírói Konferenciájára 2018. március 28.

¹⁵ Beszámoló a Választottbíróság 2017. évi tevékenységéről a Választottbírák Összbírói Konferenciájára 2018. március 28.

A perek szektorális megoszlása 2017-

Forrás: Beszámoló a Választottbíróóság 2017. évi tevékenységéről a Választottbírák Összefoglaló Konferenciájára 2018. március 28.

A kör diagramból látható, hogy az ügyek legnagyobb része adásvételi, szállítási szerződésekből és vállalkozási szerződésekből származott, emellett magas volt a bérleti szerződésekből és a megbízási szerződésekből eredő jogviták száma is. Ezek az ügyek többnyire üzlet és iroda helyiségek bérbeadásával kapcsolatosak, vagy ingatlanforgalmazással. Magas volt 2017-ben az előző évekhez hasonlóan a társasági határozatok hatályon kívül helyezésével kapcsolatos ügyek száma is.

Mivel a korábbi éveket vizsgálva az ügyek száma jelentősen csökkent - 2005-ben például még 1417 ügy érkezett be¹⁶ a pénzügyi fogyasztói szerződéseknek köszönhetően - ezért a jogalkotói szándék és elvárás érthető és alátámasztottnak tekinthető az új választottbíráskodási törvénnyel szemben.

Az eljárások átlagos hosszából viszont látható, hogy az ügyek a mai nevén Kereskedelmi Választottbíróóságon átlagosan egy éven belül befejeződnek, ami

¹⁶ Lásd erről bővebben: Lukács Józsefné: A magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróóság 2006-2011. évi tevékenységének számszerű adatai. In: *Választottbírók könyve* (szerkesztette: Kecskés László – Lukács Józsefné) HVG Orac Lap- és könyvkiadó kft. Budapest, 2012. 237.o.

A beérkezett ügyek 1995-től kezdődően fokozatosan emelkedő tendenciát mutattak, 2003-ban és 2005-ben kiugró eredményt produkáltak: 590 (2003) és 417 (2005), 2006-ban 411 ügy érkezett a Választottbíróósághoz. Lukács Józsefné: *A Választottbíróóság 2013-as tevékenységéről*, Európai Jog 2014/2. 36.-38. o.

mindenképpen előnyt jelent a hazai vállalkozások számára a hosszú évekig elnyúló rendes bírósági eljárással szemben.

A választottbírósági eljárás mellett egyébként több előny is szól, ami a régi Polgári perrendtartás rendelkezéseivel és a rendes bíróság eljárásával szemben érvényesült, ezek közül sok a mai elektronikus, rendes bírósági eljárással szemben is megtartotta előnyös jellemzőit.

A Választottbírósági eljárás előnyeiről általában:

- gyors, mert 6 hónapon belül az eljáró bírói tanács megalakulásától számítva az eljárást egyszerű ügyekben lehetőség szerint befejezik,
- relatíve olcsó, mert az eljárás egyfokú, így az ügy hamarabb befejeződik, kevesebb tárgyalásra van szükség, ami csökkenti a felek kiadásait,
- zártkörű tárgyalás, ami az üzleti titok kiszivárgását akadályozza meg,
- egyfokú eljárás, mert a választottbírósági ítélet ellen nincs helye rendes jogorvoslatnak, fellebbezésnek, azt csak szűk körű, a törvény által felsorolt esetekben lehet megtámadni, a választottbírósági ítélet érvénytelenítését lehet kérni a rendes bíróságtól,
- jogerős és azonnal végrehajtható határozat, ami a gyors behajtásnak kedvez, vagyis a pernyertes fél hamarabb juthat a pénzéhez, hamarabb lehet érvényt szerezni az ítéletnek.
- kötetlenebb, rugalmas eljárás,¹⁷
- bizalmasan kezelt adatok és felek, üzleti titok őrzése,
- szigorú összeférhetetlenségi, pártatlanságra, függetlenségre vonatkozó, és bírói kizárási szabályok érvényesülnek,
- papír alapú, hagyományos meghallgatás és eljárás is van,
- független, pártatlan, elfogulatlan és magas szakmai ismeretekkel rendelkező, felek által választható bírák döntenek a jogvitában,
- nemzetközi végrehajthatóság, az ítélet elismerése külföldön honosítás nélkül.
- Az intézményes választottbírósági eljárás fentiekben felsorolt előnyeit azért említhetjük relatív előnynek, mert ezek elsősorban az eljárásban résztvevő felek közül leginkább az egyik félnek, a pernyertes félnek kedveznek.

3. A megújult választottbírósági eljárás – újdonságok a Kereskedelmi Választottbíróság eljárásában

A választottbírósági eljárás igénybevételére tehát a választottbíráskodásról szóló törvény szerint kereskedelmi jogviszonyokban kerülhet sor, a választottbírósági eljárást a feleknek szerződésben kell kikötni, és további feltétel, hogy jogszabály ne tiltsa a választottbírósági eljárást az adott ügyben.¹⁸

¹⁷Lásd még erről DR. HORVÁTH (1994) 422-424.o.

¹⁸ Nincs helye választottbírósági eljárásnak a fogyasztói szerződésből eredő jogvita esetén, valamint a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) Hetedik Részében szabályozott különleges eljárásokban és a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény hatálya alá tartozó eljárásokban elintézendő ügyekben. 2017.évi LX. törvény a Választottbíráskodásról 1.§ (3) bekezdés

A választottbíróági kikötésnek írásban kell megtörténnie, vagy a jogvita alapjául szolgáló szerződésben, de akár külön önálló választottbíróági szerződésben is ki lehet kötni az eljárást. Ilyennek minősül az is, ha a felperes a keresetében a választottbíróáshoz fordul, és állítja, hogy a felek között választottbíróági szerződés jött létre, és az alperes nem tagadja ezt a tényt.¹⁹

Az MKIK mellett működő Állandó Választottbíróáson a leggyakrabban a felek a jogvita alapjául szolgáló szerződésben kötik ki a választottbíróág hatáskörét és eljárását, így a felek ritkán teszik kérdésessé a választottbíróági kikötést. Többes szerződéskötéseknél azonban felmerülhet a választottbíróági hatáskör jogossága, de hatáskörét a választottbíróág hivatalból is vizsgálja az Eljárási Szabályzata alapján. A felek kifogást a védekezési irat előterjesztésével egyidejűleg tehetnek, de a szóbeli tárgyaláson újból meg kell erősíteniük, hogy egyetértenek a választottbíróág eljárásával és összetételével.

Fontos előírás az eljárásban, hogy a fél lemond a kifogás jogáról, abban az esetben, ha tudomása van arról, hogy az eljárási szabályzat vagy választottbíróági kikötés valamely pontját nem tartották be, és ennek ellenére mégis továbbra is részt vesz az eljárásban, anélkül, hogy a tiltakozását haladéktalanul, vagy határidőn belül bejelentené.²⁰

Az új választottbíráskodásról szóló törvény számos újítást is bevezetett²¹, mint:

- lehetővé teszi a beavatkozást²²
- érvénytelenítés esetén lehetővé teszi a választottbíróági eljárás újra nyitását²³,
- bevezette az eljárásújítás intézményét²⁴
- bevezette a Kereskedelmi Választottbíróág elnöksége által az eljárási kérdésekre vonatkozó ajánlások közzétételének lehetőségét.²⁵
- bevezette az új szervezetrendszert,
- és mindezeknek megfelelően új Eljárási Szabályzatot hozott létre a megújult, összevont, integrált Kereskedelmi Választottbíróág.

Nézzük először az intézményi változást. Mint ahogyan arra már a bevezető gondolatokban is utaltam a legjelentősebb változásként említhetjük a szervezeti változást, ugyanis a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróág és az Energetikai Választottbíróág 2017.december 31-ei, az új Vbtv. általi megszüntetésével, 2018. január 1-vel a két korábban önálló választottbíróág folyamatban lévő ügyeit a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara melletti Választottbíróág vette át. Az ügyek átvételével létrejött az integrált intézményes Választottbíróág, az MKIK mellett működő Állandó Választottbíróág, a Kereskedelmi Állandó Választottbíróág.²⁶ A

---

¹⁹ Vbtv. 8.§ (4) bekezdés

²⁰ Vbtv.5.§

²¹ Bodzási (2018) 12.o.

²² Vbtv. 37.§

²³ Vbtv. 47.§ (4) bekezdés

²⁴ Vbtv. 48.-52.§

²⁵ Vbtv.62.§ (1) bekezdés d) pontja, hivatkozva Bodzási (2018) 12.o.

²⁶ Burai-Kovács János: *A kereskedelmi Állandó Választottbíróág szervezete, és ügyrendje, az első lépések a Választottbíróág versenyképességének fokozása érdekében*, Tanulmánykötet a

probléma azonban megmaradt, mivel a megszűnt választottbíróóságok önálló jogi személyek voltak, a Kereskedelmi Választottbíróóság viszont nem rendelkezik önálló jogi személyiséggel, így az új Vbtv. általi sajátos jogutódlás valójában nem nevezhető valódi jogutódlásnak. A Kereskedelmi Választottbíróóság ugyanis nem jogutódja megszűnt választottbíróóságoknak, mivel jogi személyiséggel nem rendelkező választottbíróóság nem lehet jogutódja a megszűnt jogi személyeknek. Így a 2017.évi LX.tv (Vbtv.) egy sajátos jogutódlást teremtett a megszűnt választottbíróóságok folyamatban lévő ügyei, és a korábban ezen választottbíróóságok hatáskörét kikötő megállapodások tekintetében.²⁷ A Kereskedelmi Választottbíróóság tehát nem önálló jogi személy, és nem is független, mivel a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működik, munkaszervezete az MKIK dolgozók közé tartozik.

Szervezeti változásként értékelhető az is, hogy az integrált választottbíróóság egy független elnökséget hozott létre, mely elnökség 7 tagból áll. Új a szabályozásban, hogy az Elnökséget már nem a listán szereplő választottbírókból álló összbírói értekezlet hozta létre, hanem a delegáló szervezetek.²⁸ Az Elnökség a választottbíróóság általános döntéshozó szerve, amely a választottbíróóság működését irányítja. Az elnökség feladata az ügyrend, az Eljárási szabályzat elfogadása, és a választottbírói ajánlási lista készítése. A választottbírói ajánlási lista három szekciót tartalmaz, egy általános, egy pénz-és tőkepiaci és egy energetikai listát. Az elnökség nemcsak szervezetileg új, de a törvény által biztosított új jogintézmény, hogy ajánlásokat tehet eljárási kérdésekre vonatkozóan. Ezek az ajánlások nem kötik a választottbírókat, de céljuk a jogegységesítés.

Eljárási szabályokban is sok az újdonság, a Kereskedelmi Választottbíróóság hatályos Szabályzata nagyfokú rugalmasságot és kötetlenséget rejt, és nem határozza meg pontosan az eljárás lefolytatásának a módját. Az Eljárási Szabályzat keretjelleű és nyitott jellegének, valamint az előkészítő egyeztetés²⁹ intézményének köszönhetően is, a felek a választottbíróósági tanáccsal együtt olyan hatékony eljárási rendet alakíthatnak ki, amely megfelel az adott ügy jellegzetességeinek.

Legtöbb vitát kiváltó új intézménye a választottbíróósági eljárásnak az eljárásújítás jogintézménye.³⁰ A vita tárgya, hogy ezzel a választottbíróósági eljárás egyfokúsága kerülhet veszélybe, és az ítélet véglegessége, tehát a választottbíróósági eljárás egyik nagy előnye veszhet el. Az eljárásújítás lényege, hogy a fél – a felek eltérő megállapodás hiányában – kérheti az ítélet átvételét követő egy éven belül az eljárásújítását, ha a fél olyan tényre vagy bizonyítékra hivatkozik, amelyet az alapeljárásban önhibáján kívül nem érvényesített, feltéve ha

---

Kereskedelmi Választottbíróóságról (szerkesztette: Dr. Bodzási Balázs) Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018. 35.o.

²⁷ Burai-Kovács (2018) 35.o.

²⁸ Az elnökségből 3 tagot köztük az elnököt is, az MKIK, egy tagot a Magyar Energetikai és Közműszabályozási Hivatal, egy tagot a Magyar Ügyvédi Kamara, és egy- egy tagot delegált a Magyar Bankszövetség, és a Budapesti Értéktőzsde Zrt. lásd: Burai-Kovács (2018) 36.o.

²⁹ Lásd erről: Eljárási Szabályzat 36.§ és a 40.§.

³⁰ Lásd erről Bodzási Balázs véleményét, BODZASI (2018) 12.o.

az a félre nézve kedvezőbb határozatot eredményezne.³¹ Az eljárásújítás célja, hogy a felek kérhessék az ítélet felülvizsgálatát, az ítélethozatalt megelőző eljárásban nem ismert tényre vagy bizonyítékra hivatkozással. Ez ténylegesen kvázi perújításnak felel meg, hogy feltéve, de meg nem engedve, hogy a hibás ítélet korrigálható legyen. Mivel az érvénytelenítés erre nem volt alkalmas eszköz, ez most új megoldásként került be a Vbtv.-be és az Eljárási Szabályzatba.³² A felek az eljárásújításról maguk dönthetnek, akár ki is zárhatják a lehetőségét, az eljárásújítás szabályai diszpozitívak. A felek így maguk dönthetik el, hogy mihez fűződik nagyobb érdekük, az eljárás végleges befejezéséhez, vagy ahhoz, hogy utóbb felmerült tény vagy bizonyíték alapján az ítélet esetlegesen korrigálható legyen.³³

A vita felvetette azt is, hogy az eljárásújítás intézményével a választottbíróági ítéletek külföldi végrehajthatósága veszélybe kerülhet. Egyetértek Bodzási Balázs véleményével³⁴, miszerint a Vbtv. 53.§ (1) bekezdése szerint azonban a választottbíróági ítélet hatálya ugyanaz, mint a jogerős bírósági ítéleteké, vagyis az eljárásújítás lehetőségétől függetlenül kötelező a felekre nézve, ugyanúgy, mint a rendes bírósági ítélet a perújítástól függetlenül, és külföldön sem tagadható meg emiatt a belföldi választottbíróági ítélet végrehajtása.

4. A Kereskedelmi választottbíróági eljárás előnyei

Bár az eljárási szabályok megváltoztak az új kereskedelmi választottbíróági eljárásban, a fentiekben ismertetetteken kívül még tartalmaz előnyöket a választottbíróági eljárás, amelyek gyorsítják és egyszerűsítik az eljárást.

1. Lerövidíti és megkönnyíti az eljárást az iratok szabályszerű kézbesítésére vonatkozó szabály³⁵. A küldeményt (keresetlevelet, idézést, tárgyalási jegyzőkönyvet, végzést, ítéletet) a belföldi címzett esetében az elküldéstől számított nyolcadik napon kézbesítettnek kell tekinteni, amennyiben azt bizonyítható módon a címzett üzletvitelének helyére, lakóhelyére, szokásos tartózkodási helyére vagy postai címére elküldték. A küldeményeket tértivevényes ajánlott levélben küldi ki a Titkárság, így a „nem kereste”, „elköltözött” megjegyzéssel visszaérkezett tértivevény ellenére is kézbesítettnek kell tekinteni az iratot, amennyiben a lakcímnnyilvántartó igazolása, vagy cégek esetében a hatályos cégkivonat, cégmásolat igazolása szerint az irat postázása a fél utolsó ismert lakhelyére vagy székhelyére történt meg.

2. A választottbíró vagy az eljáró tanács elnökével szembeni kizárási indítványt megtételének korlátozott határideje van: az eljáró tanács összetételéről történő tudomásszerzést követő 15 napon belül kell megtenni, vagy a kizárást megalapozó

---

³¹ Vbtv. 49.§, eljárásújítás intézménye: Vbtv 48.§-52.§

³² Bodzási (2018) 13. o.

³³ Bodzási (2018) 13. o.

³⁴ Bodzási (2018) 13.o. - 14.o.

³⁵ A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíróóság Eljárási Szabályzata 2018. 3.§ (6) bekezdés

körülményről történő tudomásszerzést követően haladéktalanul, de legkésőbb a tárgyalás berekesztéséig.³⁶ Ezzel tehát nem húzható el az eljárás, és csak nagyon indokolt esetben lehet kizárási indítványt tenni pártatlanság, függetlenség, vagy esetlegesen a szakképzettség hiánya miatt a választottbíró személyét illetően.

3. A passzív alperesi magatartás következménye, amikor az eljáró tanács – alátámasztott kereseti követelés esetén – a rendelkezésre álló iratok alapján dönti el az ügyet. A Szabályzat 38.§-a értelmében, amennyiben az alperes a válaszirátát a 34.§ (1) bekezdésében foglaltak szerint határidőben nem terjeszti elő, a választottbírói tanács folytathatja az eljárást, anélkül, hogy a mulasztást automatikusan a felperes állításainak, vagy követelésének a beismerésének tekintené. Bármelyik fél mulasztása esetén a választottbírói tanács folytathatja az eljárást, és a rendelkezésre álló iratok, adatok és bizonyítékok alapján hozhatja meg a határozatát.

4. Végül az egyfokú eljárás szintén a gyorsaságot szolgálja, mivel a választottbírói ítélete azonnal jogerős és végrehajtható, nincs másodfokú eljárás, ami meghosszabbítaná a per időtartamát. Az ítélet ellen – a törvény által meghatározott esetekben - érvénytelenítést³⁷ lehet kérni. Ezek az eljárási szabályok az általánosan elfogadott előnyökhöz képest további előnyökkel szolgálnak, ami újabb adalékként szolgálhat a választottbírói eljárás népszerűségéhez. Az előnyökhöz sorolnám még az eljárás rugalmasságát és kötetlenségét, amit a fenti szabályok is alátámasztanak.

5. Konklúzió

A Kereskedelmi Választottbírói eljárása ténylegesen egy alternatív konfliktuskezelő eljárás, a választottbírói pedig egy alternatív vitarendező fórum. Az új Pp. formaszigorával szemben az elektronikus beadványok mellett szerencsésen megmaradtak az eljárás hagyományos, papír alapú, és meghallgatáson alapuló szabályai, és a hagyományos perjogi szemlélet. Bár sok eljárás könnyítő szabály is kikerült a megújult választottbírói eljárásból, a Vbtv. szigorának köszönhetően, azonban összességében a felek akaratának megfelelően az eljárás felgyorsíthatóvá vált.

A választottbírói eljárás gyors, hatékony lefolytatásának elvét biztosítja a hat hónapos³⁸ eljárásra vonatkozó lehetőség és szabály, valamint a feleknél az egyenlő elbánás elve érvényesül. Ez azt jelenti, hogy választottbírói tanácsnak ügyelnie kell a költséghatékony, és indokolatlan késedelem nélküli eljárásra, de úgy, hogy a felek egyenlő elbánásának elve se sérüljön, vagyis mindegyik félnek ésszerű és méltányos lehetőséget kell biztosítania arra, hogy az ügyét az eljárás megfelelő szakaszában előadhassa.

A gyors, rugalmasabb eljárás mellett lényeges, hogy a felek beadványait még papír alapon és elektronikusan is előterjeszthetik. A Pp. gyors és koncentrált

³⁶ Eljárási Szabályzat 28.§ (1) bekezdés

³⁷ Eljárási Szabályzat 47.§

³⁸ Vbtv. 5.§

eljárását lehetővé tevő olyan rendelkezéseivel szemben, amelyek egyes tény-, és jogállítások későbbi kizárását eredményezik, a választottbíróági eljárásban megmaradt a kereset és a viszontkereset előterjesztése, és módosításainak a tárgyalás befejezése előtti lehetővé tétele.³⁹

Az eljárás versenyképességét segíti elő az előkészítő egyeztetés jogintézménye is⁴⁰, amelyet a választottbírói tanács megalakulását követő 30 napon belül lehet megtartani, és amelyben a tanács és a felek tisztázhatják a jogvita kereteit és meghatározhatják az eljárás szabályait. Ekkor lehet dönteni az eljárás időrendjéről is. A felek ennek megfelelően módosíthatják és ki is egészíthetik akár az eljárási szabályzatot.

Nem utolsósorban pedig az eljárási díjak is versenyképesebbek lettek az új Eljárási Szabályzatban, tekintettel az eljárás befejezésének hat hónapos határidejére. Az egyesbírói eljárás és a mediáció igénybevétele is ezt támasztja alá. Mindezen szabályok pedig a választottbíróági eljárás versenyképességét valóban elősegítik.⁴¹

---

³⁹ Burai-Kovács (2018) 39.o.

⁴⁰ Burai-Kovács (2018) 39.o.

⁴¹ „A kutatást a Miskolci Egyetem Felsőoktatási Intézményi Kiválósági Programja: A Creative Region című projekt támogatta.”

A mediáció lehetőségei az új Pp alapján

Tóth Barbara *

---

1. Bevezető gondolatok

a társadalmi konfliktusok rendezésében a jognak kiemelkedő szerepe van, hiszen amennyiben a társadalmi konfliktus jogi konfliktusnak minősül, ennek feloldása hagyományos megoldásként peres eljárásban történik meg.¹ A társadalmi konfliktusok feloldásában a peres eljárások kezdeményezése mellett kiemelt jelentősége van az alternatív vitarendezési lehetőségeknek, mely a polgári ügyek körében Magyarországon hagyományosan a választottbíráskodás, a közvetítés (mediáció), illetve a békéltető testületi eljárások. Magyarországon az alternatív vitarendezési lehetőségeket növekvő számban veszik igénybe a jogkereső polgárok, ennek ellenére kijelenthető, hogy a társadalom részéről még mindig a bírósági út igénybevétele dominánsabb.

Gyakorló jogásként mindannyian tisztában vagyunk vele, hogy Magyarország éppen egy jelentős jogalkotási hullám vége felé tart. A társadalmi és gazdasági változásokat is figyelembe véve megújultak előbb az anyagi jogi, majd az eljárásjogi kódexeink, jelenleg pedig a bírósági szervezetrendszer van átalakulóban. Jelen tanulmány célja, hogy röviden ismertesse az 1952. évi III. törvény helyébe lépő új polgári perrendtartás² szerkezetét és szabályozási logikáját, kiemelve azokat a rendelkezéseket, melyek célja a felek közötti közvetítés elősegítése.

Az Alaptörvény értelmében Magyarországon az igazságszolgáltatásnak három ága van: büntető, polgári és közigazgatási. A rendes bíróságok döntenek büntetőügyben (a 2018. július 1-jén hatályba lépő új büntetőeljárás kódex, a 2017. évi XC. törvény szabályai alapján), magánjogi jogvitában és törvényben meghatározott egyéb ügyben (a Polgári perrendtartás alapján). A közigazgatási és munkaügyi bíróságok pedig mint különbíróságok bíróságok döntenek a Közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény által meghatározott közigazgatási jogvitákban és valamint a Pp. különös részében meghatározott munkaügyi perekben, valamint törvényben meghatározott egyéb ügyekben.³ A

---

* Egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi és Nemzetközi Jogi Intézeti Tanszék.

¹ Ferenczi Andrea: A konfliktusmegoldás társadalmi eszközei, *Alternatív vitarendezés* 2012/7-8. 107. o.

² 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról

³ A konferencia megtartásakor még nem került elfogadásra az Alaptörvény hetedik módosítása, valamint a 2018. évi CXXX. törvény, melyek értelmében Magyarországon rendes és közigazgatási bíróságok

polgári perrendtartás nem határozza meg saját alkalmazási körét, még példálózó jelleggel sem, csupán annyit, hogy e törvényt kell alkalmazni a bíróság eljárására, ha jogszabály biztosítja a bírói utat és törvény nem rendel el eltérő szabályok (nevezetesen a Be. vagy a Kp. szabályainak) alkalmazását.

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény előkészítésének kereteit, irányait és az új törvénnyel elérni kívánt célt a kodifikációt elrendelő kormányhatározatban foglalt szempontok határozták meg.⁴ A kormányhatározat alapján elkészült új polgári perrendtartás koncepcióját (a továbbiakban: Koncepció)⁵ a Kormány 2015. január 14-én fogadta el. A Koncepció az új polgári perrendtartásról szóló törvény főbb szabályozási céljaiként nevesítette a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítását, a perelaterelést, a felek közötti egyeztetést előmozdító eljárási szabályok kiépítését, az osztott perszerkezet bevezetését, a perkoncentrációt biztosító eljárási szabályok megteremtését, a törvényszéken induló perekben a professzionális pervitel garanciájaként a kötelező jogi képviselő előírását, a csoportper hazai szabályainak megalkotását és az és szerű elektronizáció szerepének erősítését.

2. Az új Pp. alapelvei

A Pp. felépítése általánosnak mondható. Az alapvető rendelkezések között találjuk a törvény hatályára vonatkozó rendelkezéseket és az alapelveket, aztán az általános rendelkezések között találjuk többek között az elsőfokú eljárás általános, valamint a bizonyítás szabályait, a határozatokra valamint a perorvoslatokra vonatkozó rendelkezéseket, végül a különös részben találjuk azoknak a pereknek a szabályait, melyek az általánostól eltérő szabályok alkalmazását teszik szükségessé. A tanulmány célja többek között az is, hogy az alapelvek értelemzésén keresztül rávilágítson az elsőfokú eljárás olyan összefüggéseire, melyek elősegítik a felek közötti mediációt, egyezségkötést. Ezért először is szükséges összefoglalnunk a Pp. új alapelveinek lényegét, és az eljárásra gyakorolt hatását, majd ezt követően áttekinthetjük az elsőfokú eljárás általános szabályainak rövid összefoglalására.

Az igazságszolgáltatás számos alapelve, melyeket az Alaptörvény és a Bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló törvény is tartalmaz, nem található meg a Pp-ben, az kifejezetten csak a polgári peres eljárásokban általánosan, és az eljárás valamennyi szakában alkalmazandó alapelveket tartalmazza. Az alapvetések között épp ezért csupán öt alapelv található, és további kettő a bizonyítás általános szabályai között.

---

működnek, és a 2020. január 1-jétől hatályba lépő közigazgatási bíróságokról szóló törvény miatt a közigazgatási és munkaügyi bíróságok, mint különbíróságok meg fognak szűnni. A közigazgatási pereket a közigazgatási törvényszékek, valamint a Közigazgatási Felsőbíróság fogja elbírálni, a munkaügyi bíróságok pedig beintegrálódnak a rendes bírósági szervezetrendszerbe.

⁴ A polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozat

⁵ Az új polgári perrendtartás koncepciója (a Kormány 2015. január 14. napján megtartott ülésén elfogadott Koncepció)

<http://www.kormany.hu/download/f/ca/30000/20150128%20Az%20%C3%BAj%20polg%C3%A1ri%20perrendtart%C3%A1s%20koncepci%C3%B3ja.pdf> (utolsó lekérdezés: 2018. 09. 11.)

A rendelkezési elv értelmében a felek szabadon rendelkeznek perbe vitt jogiakkal, és a bíróság - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van. Ez egyben azt is jelenti, hogy a polgári perekben nem érvényesül az officialitás, vagyis mindig a felperes által benyújtott keresetlevél benyújtásával indul az eljárás.

A további négy alapelvet tulajdonképpen nagyon nehéz egymástól elkülönítetten kezelni és értelmeznünk, hiszen mindegyikről elmondható, hogy a többi gyakorlati érvényesülését segítik elő, és egymás nélkül gyakorlatilag értelmezhetetlenek, értelmüket veszítik.

A perkoncentráció értelmében a bíróságnak és a feleknek törekedniük kell arra, hogy az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték olyan időpontban álljon rendelkezésre, hogy a jogvita lehetőleg egy tárgyaláson elbíráható legyen. Ez a megfelelő időpont a gyakorlatban azt jelenti, hogy amilyen hamar csak lehet, ugyanis ha valamelyik fél indokolatlanul késedelmesen bocsátja rendelkezésre a per eldöntése szempontjából releváns tényeket és bizonyítékokat, akkor annak meglesznek a jogkövetkezményei, nevezetesen a preklúzió és pénzbírság kiszabása. E rendelkezés legfőbb célja, hogy korlátozza azokat az eszközöket és intézményeket, amelyek a perek indokolatlan elhúzódsát eredményezhetik. A perkoncentráció elvének gyakorlati megvalósulása érdekében az elsőfokú eljárásban bevezetett legfontosabb újítás az osztott tárgyalási struktúra bevezetése, mely biztosítja az eljárás tervezhetőségét, kiszámíthatóságát.⁶ Fontos kiemelni, hogy a Pp. egységes eljárási szabályokat (egységes perrend) vezetett be, melyet az általános hatáskörrel felruházott törvényszékre modellezi, vagyis az elsőfokú eljárás szabályai a törvényszék előtti eljárásra kerültek kidolgozásra, ahol mindkét fél számára kötelező a jogi képviselő, így a törvény magasabb eljárási követelményeket támaszt a felekkel szemben, feltételezve a jogi képviselővel eljáró felek professzionális pervitelét.⁷ A törvény ugyanakkor külön fejezetben foglalja össze azokat az eltéréseket, amelyek a járásbíróság hatáskörébe tartozó ügyekben érvényesülnek akkor, ha a fél nem jogi képviselővel jár el. A Pp. a járásbíróság előtti ügyekben ugyanis nem teszi kötelezővé a felek számára a jogi képviselőt. Ez rugalmas megoldási alternatívát jelent az egyszerűbb megítélésű, illetve a gyengébb fél jelenlétét feltételező ügyekben.⁸

A felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettsége értelmében a felek kötelesek előmozdítani az eljárás koncentrált lefolytatását és befejezését. A perben jelentős tények állítása, és az alátámasztásukra szolgáló bizonyítékok rendelkezésre bocsátása - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a feleket terheli. Ez mind a felektől, mind pedig a bíróságtól egy fokozottan aktív szerepet vár el. Ezen felül a felek tényállításait és egyéb, tényekre vonatkozó nyilatkozataikat a valóságnak megfelelően kötelesek előadni. A bíróság azt a felet, aki önhibájából a perben jelentős tények tekintetében olyan nyilatkozatot tesz, amelyről bebizonyosodik,

⁶ Ld. Wopera Zsuzsa: A törvény hatálya és az alapelvek. In: *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata* (szerk.: Wopera Zsuzsa); Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. 21-24. o.

⁷ Zsitva Ágnes: Újjászületett elsőfokú eljárás a perkoncentráció jegyében, *Advocat* 2017/külszám 9. o.

⁸ Miniszteri indokolás a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez; Általános indokolás

hogy valótlan, pénzbírság megfizetésére kötelezi, valamint az e törvényben meghatározott más jogkövetkezésménnyel sújtja.

A felek és más perbeli személyek (alapvetően ezen a ponton különbözik a jóhiszeműség elve a felek eljárástámogatási kötelezettségétől, hogy jóval tágabb a személyi köre) eljárási jogaik gyakorlása és kötelezettségeik teljesítése során jóhiszeműen kötelesek eljárni. A bíróság azt a felet vagy más perbeli személyt, aki a jóhiszeműség követelményével ellentétes magatartást tanúsít, pénzbírság megfizetésére kötelezi, valamint az e törvényben meghatározott más jogkövetkezésménnyel sújtja.

A bíróság közrehatási tevékenysége értelmében a bíróság a perkoncentráció érvényesülése érdekében az e törvényben meghatározott módon és eszközökkel hozzájárul ahhoz, hogy a felek eljárási kötelezettségeiket teljesíthessék. Ezek alatt az eszközök alatt a bíróság alaki és anyagi pervezetését kell értenünk. Az alaki pervezetés keretében a bíróság határozza a tárgyaláson vagy tárgyaláson kívüli végzendő eljárási cselekmények sorrendjét és idejét, és gondoskodik a tárgyalás rendjének fenntartásáról, míg az anyagi pervezetés keretében a felek által tett perfelvételi vagy bármely más nyilatkozat hiányos, nem kellően részletes vagy ellentmondásos, a bíróság beavatkozik annak érdekében, hogy a fél a perfelvételi nyilatkozatait kiegészítse vagy orvosolja annak hiányosságait. A bíróság hozzájárul a jogvita kereteinek tisztázásához azzal, hogy a felek tudomására hozza, ha

- a) az általuk hivatkozott jogszabályi rendelkezést eltérően értelmezi,
- b) a rendelkezésre álló adatok alapján olyan tényt észlel, amelyet hivatalból kell figyelembe venni, vagy
- c) jogszabály szerint a kérelemhez nincs kötve,

és lehetőséget biztosít a feleknek nyilatkozataik megtételére. Szóval a bíróság az ügy körülményeitől függően a félhez intézett kérdéssel, nyilatkozattételre felhívással, illetve tájékoztatással járul hozzá ahhoz, hogy a felek eljárási kötelezettségeiket teljesíthessék.

3. A peres eljárás általános szabályai

A Pp. Miniszteri indokolása az osztott perszerkezet alkalmazásának okát és célját a következőképpen foglalta össze: *„A törvény az elsőfokú eljárást mind funkciójában, mind időben egymástól elkülönülő, két szakra osztja, ezzel áttér az osztott tárgyalási rendszer ún. főttárgyalási modelljére. [...] A törvény szerint az eljárás két szakasza a perfelvételi szak és érdemi tárgyalási szak. [...] Az osztott perszerkezet lehetőséget ad arra, hogy a perfelvételi szakra koncentrálódjon a jogvita tartalmának, kereteinek meghatározása, amelyhez a törvény pontos menetrendet ad, melyben mind az írásbeliség, mind a szóbeliség szerepet kap. [...] A törvény széles körben alkalmazza a preklúziókat [...] A korlátozás célja egyrészt az, hogy egy bizonyos ponton a bíróság és az ellenérdekű fél is véglegesen rögzültnek tekinthesse a jogvita keretét és tartalmát, ezt követően a rögzült állítások alapján már csak a bizonyítási eljárás és az érdemi döntés meghozatala történjen. A korlátozás másik indoka, hogy megakadályozza a per elhúzódsát. [...] Az érdemi*

*tárgyalási szak szerepe is változik: célja, hogy a perfelvételi szakban azonosított jogvita vonatkozásában a bizonyítás lefolytatásra kerüljön, ami az előkészítés következtében sokkal célirányosabbá válik, és a per érdemében emiatt korábban születhet döntés.*⁹ Az 1952-es Pp. hatálya alatt a felek részéről bevett gyakorlat volt a bizonyítékok „csöpögtetése”, azaz hogy tárgyalásról tárgyalásra bocsátották rendelkezésre a jogvita elbírálásához szükséges információkat, bizonyítékokat pertaktikai megfontolásból. Ezt a lehetőséget a Pp. osztott tárgyalási rendszere kizárja, vagy legalábbis a minimális szintre szorítja.¹⁰

A pert a felperesnek az alperes ellen keresetlevéllel kell megindítania. A Pp. a keresetlevél felépítését és kötelező tartalmi elemeit részletesen szabályozza, mégpedig annak érdekében, hogy a perkoncentráció az eljárásnak már ebben a korai szakaszában is megvalósuljon. A keresetlevélben kötelező feltüntetni az anyagi- és eljárásjogilag releváns valamennyi információt, így többek között szükséges megjelölni az érvényesíteni kívánt jogot az azt alátámasztó jogszabályhely pontos rögzítésével (jogállítás).¹¹ A keresetlevél érdemi részében az érvényesíteni kívánt jog feltüntetésén kívül elő kell adni a bíróság ítéleti rendelkezésére irányuló határozott kereseti kérelmet, a tényállításokat, azaz az érvényesíteni kívánt jogot és a kereseti kérelmet megalapozó tényeket, valamint jogi érvelést arra vonatkozóan, hogy mi az összefüggés a megjelölt jogállítással, tényállítással és kereseti kérelem között. A keresetlevél tartalmával szemben támasztott szigorú törvényi előírások a kötelező jogi képviselő előírásával igazolhatók. Azokban a perekben, ahol nem kötelező a jogi képviselő, és a fél jogi képviselő nélkül jár el, formanyomtatvány segíti a keresetlevél előadását, melynek használata kötelező.¹² A bíróság a keresetlevél beérkezésétől számított harminc napon belül megteszi a szükséges intézkedéseket: áttételt rendel el, visszautasítja a keresetlevelet, hiánypótlásra hívja fel a felperest, vagy ha a keresetlevél perfelvételre alkalmas, megküldi az alperesnek. Ezzel egyidejűleg felhívja, hogy a kézhezvételtől számított negyvenöt napon belül terjessze elő írásbeli ellenkérelmét, illetve legkésőbb azzal egyidejűleg viszontkeresetét, valamint tájékoztatja a kötelező jogi képviselőről. Az írásbeli ellenkérelem kötelező tartalmi elemei a keresetlevéléhez igazodnak. A perindítás joghatásai csak a keresetlevél alperessel történő közlésével állnak be.

Amennyiben az alperes negyvenöt napon belül nem nyújt be írásbeli ellenkérelmet vagy azt a bíróság visszautasítja, a bíróság meghagyást bocsájt ki. Amennyiben bírósági meghagyás kibocsájtásának van helye, a bíróság hivatalból és tárgyalás kitűzése nélkül a felperes kereseti kérelmének megfelelően marasztalja

⁹ Wallacher Lajos: Az osztott perszerkezet bevezetésének közvetett hatásai az új polgári perrendtartásban; *Jogtudományi Közlöny* 2017/12. 529. o.

¹⁰ Nagy Adrienn: i. m. 55. o.

¹¹ A jogállítással kapcsolatban részletesebben lásd Wopera Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás karakterét adó egyes megoldások európai összehasonlításban, *Advocat* 2017/külszám 6-7. o.

¹² A keresetlevél tartalmával kapcsolatban részletesebben lásd Zsitva Ágnes: Perindítás; In: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata (szerk. Wopera Zsuzsa); Wolters Kluwer Kiadó, Bp. 2017. 252-260. o.; Wallacher Lajos: Perindítás; In: Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez (szerk. Wopera Zsuzsa); Magyar Közlöny Kiadó, Bp. 2017. 349-353. o.

az alperest, amennyiben nincs helye az eljárás megszüntetésének. A bírósági meghagyás kibocsájtásának nem akadálya, ha az alperes csak a keresetet általában vitató, alaki és érdemi védekezést nélkülöző írásbeli ellenkérelmet terjeszt elő.

A perfelvételi szak az írásbeli ellenkérelem benyújtásával kezdődik, és amennyiben valamely hiányossága miatt bírósági meghagyás kibocsájtására kerül sor, akkor az eljárás ebben a korai szakaszában be is fejeződik.

A perfelvétel körében a felek perfelvételi iratban feltüntetett vagy perfelvételi tárgyaláson előadott tényre és jogra vonatkozó állítással, tagadással, be- vagy elismeréssel, ezekből következő kérelemmel, a tények megállapításához szükséges bizonyítási indítvánnyal, a bizonyítékok és a bizonyítási indítványok értékelésére vonatkozó nyilatkozattal, valamint bizonyítási eszköz rendelkezésre bocsátásával (a továbbiakban együtt: perfelvételi nyilatkozat) - a bíróság közrehatása mellett - meghatározzák a jogvita kereteit.

A perfelvételt lezáró végzés meghozataláig a fél a perfelvételi nyilatkozatait - e törvény keretei között - az ellenfél hozzájárulása nélkül megváltoztathatja, azonban azt a felet, aki perfelvételi nyilatkozatát úgy teszi vagy változtatja meg, hogy arra a perfelvétel során perfelvételi iratban vagy tárgyaláson korábban lehetősége volt, a bíróság pénzbírással sújtja. A perfelvétel lezárásának legfontosabb joghatása, hogy annak lezárását követően főszabály szerint nincs lehetőség a kereset és ellenkérelem megváltoztatására, további bizonyítékok és indítványok előterjesztésére.¹³

A bíróság a keresettel szembeni írásbeli ellenkérelem előterjesztését követően, az ügy körülményeitől függően:

- a) a perfelvételi tárgyalás kitűzése előtt további írásbeli perfelvételt rendel el (jellemzően bonyolultabb ügyekben),
- b) kitűzi a perfelvételi tárgyalást (melyre a feleket megidézi), vagy
- c) további írásbeli perfelvétel elrendelése és perfelvételi tárgyalás kitűzése nélkül jár el (egyszerűbb megítélésű ügyekben).

A perfelvételi szakban a bíróság csak a törvény által meghatározott esetekben vehet fel bizonyítást. Amennyiben a felek megtették perfelvételi nyilatkozataikat, és a perfelvételi tárgyalás elhalasztásának nincs oka, a bíróság a perfelvételt végzéssel lezárja, a bíróság e határozatához kötve van. A perfelvétel lezárása előtt a bíróság a feleket erre figyelmezteti és lehetőséget biztosít további nyilatkozataik megtételére.

Az érdemi tárgyalási szakban a bíróság a jogvitának a perfelvétel során meghatározott keretei között bizonyítást folytat le és eldönti a pert. Ha az érdemi tárgyaláson a bizonyítás lefolytatása nem vagy csak részben lehetséges, a bíróság a tárgyalást elhalasztja és nyomban kitűzi a folytatólagos érdemi tárgyalás határnapját, amelyre a feleket idézi. A fél az érdemi tárgyalási szakban csak e törvényben meghatározott esetben tehet vagy változtathat meg perfelvételi nyilatkozatot. Ha a per vagy valamely külön eldöntésre alkalmas kérdés a határozathozatalra megérett, a bíróság a tárgyalást berekeszti.

---

¹³ Nagy Adrienn: i. m. 56. o.

4. Mediáció és az új polgári perrendtartás

A polgári perrendtartás Koncepciója jogalkotói célként határozta meg a perelterelést, a felek közötti egyeztetést előmozdító eljárési szabályok kiépítését,¹⁴ ezzel is tehermentesítve a bíróságokat. A Pp. szabályai fenntartották, illetve továbbfejlesztették a közvetítői eljárás igénybevételét ösztönző normatív rendelkezéseket.¹⁵ A közvetítői tevékenységet külön jogszabály, a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény (a továbbiakban: Kztv.) szabályozza. A közvetítői tevékenységről szóló törvényt az eljárásjogi reformokkal összhangban legutóbb az Ákr-Kp. salátatörvény,¹⁶ illetve a Pp. salátatörvény¹⁷ is módosította.

Jelen fejezet célja, hogy röviden bemutassa a Pp. azon szabályait, melyek a közvetítői eljárással összefüggésben állnak. Fontos azonban megjegyeznünk, hogy bár a különböző kedvezmények a feleket a mediáció irányába terelhetik, a közvetítői eljárás miatt a feleket megillető költségkedvezmények ismertetésére jelent tanulmány nem kíván kitérni.¹⁸

A Kztv. 2. §-a értelmében a közvetítői eljárás alapvető célja a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése a független közvetítő bevonásával, illetve a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás létrehozása. A törvény 36. § (1) bekezdése alapján ugyanakkor a közvetítői eljárásban létrejött megállapodás nem érinti a feleknek azt a jogát, hogy a vitás ügyben igényüket bírósági vagy választottbírói eljárás keretében érvényesítsék.¹⁹

A Pp. fenntartotta az egyezségi kísérletre idézés szabályait, ám a kodifikáció során e lehetőség továbbfejlesztését kellett megoldani. Az 1952-es Pp. megoldásának hátránya ugyanis az volt, hogy polgári pernek mindenképpen folyamatban kellett lennie, melynek hátránya a költségek és az igényérvényesítés időtartama vonatkozásában volt kimutatható: a feleknek meg kellett finanszíroznia a polgári pert és a közvetítői eljárást is, mely kettős eljárás a jogvita rendezésének időtartamát is növelte. A Pp. ezt a lehetőséget az egyezségi kísérletre idézés szabályainak reformjával szélesítette ki, illetve próbálta meg hatékonyabbá tenni. A Pp. az egyezségi kísérletre idézés két esetkörét szabályozza: kifejezetten a közvetítői eljáráshoz kapcsolódó egyezségi kísérletet és a közvetítői eljárás nélküli egyezségi kísérletet.²⁰

A jogalkotó a közvetítői eljáráshoz kapcsolódó egyezségi kísérlethez – mint alapesethez – az annak igénybevételét ösztönző, rugalmasabb szabályozást rendel annak érdekében, hogy ezzel is előmozdítsa a közvetítést, mint alternatív

¹⁴ Koncepció 3. o.

¹⁵ Nagy Adrienn: i.m. 57. o.

¹⁶ 2017. évi L. törvény az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény és a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról

¹⁷ 2017. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról

¹⁸ A feleket megillető illetékedvezményekről és a speciális perköltéség viselési szabályokról ld. Részletesen Nagy Adrienn: i. m. 57-59. o.

¹⁹ Nagy Adrienn: i. m. 60. o.

²⁰ U.o.

vitarendezési mód igénybevételét, illetve megkönnyítse a közvetítői eljárásban létrejött megállapodás kikényszeríthetőségét.²¹

A keresetlevél benyújtását megelőzően a feleknek lehetősége van arra, hogy a jogvitát közvetítői eljáráshoz kapcsolódó vagy anélküli egyezségi kísérlet keretében próbálják meg rendezni. Ha közvetítői eljárásban a felek között megállapodás jött létre, annak egyezségként történő jóváhagyása érdekében bármelyik fél a per megindítása előtt a perre hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságon egyezségi kísérletre idézést kérhet. Ha az egyezségi kísérletre idézést a megállapodást megkötő felek közösen kérik, az eljárás bármely hatáskörrel rendelkező bíróságon lefolytatható. A kérelemben fel kell tüntetni a felek nevét, lakóhelyét vagy székhelyét, további ismert azonosító adatait és a bíróság hatáskörét és illetékességét megalapozó tényeket, valamint csatolni kell magát a megállapodást. Ennél az egyezségi kísérletre idézésnél a jogi képviselő nem kötelező. A bíróság az egyezségi kísérlet határnapját a kérelem beérkezésétől számított harminc napon - közös kérelem esetén tizenöt napon - belüli időpontra tűzi ki. Ha a kitűzött határnapon nem jött létre egyezség, a bíróság az eljárást végzéssel eredménytelennek nyilvánítja és lezárja. Ha azonban a felek között egyezség jött létre, és az a törvényi rendelkezéseknek megfelel, a bíróság egyezséget jóváhagyó végzést hoz, mely végrehajtható határozat.

A fél a per megindítása előtt a perre hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságon akkor is kérhet egyezségi kísérletre idézést, ha megelőzőleg a felek között nem jött létre közvetítői eljárásban megállapodás. Azonban ennek az eljárásnak a szabályai az előzőnél szigorúbbak. Az eljárásban a jogi képviselő kötelező, mivel a kérelemben több mindent kell feltüntetni, elő kell adni a jogvita tárgyát és a tervezett egyezség tartalmát is. Ha a kitűzött határnapon nem jött létre egyezség, a bíróság a közvetítői eljárás igénybevételének lehetőségéről tájékoztatja a feleket. Ha valamennyi fél úgy nyilatkozik, hogy a közvetítői eljárást igénybe veszi, az eljárás közös kérelmükre szünetel. Szünetelés esetén a feleknek négy hónap áll rendelkezésre, hogy részt vegyenek a közvetítői eljárásban, ott írásbeli megállapodást kössenek, majd azt benyújtják a bíróságon, és a nemperes eljárás folytatása mellett indítványozzák annak végzéssel történő jóváhagyását.²²

A Pp. 168. §-a tovább bővíti a bírósági közvetítés igénybevételének lehetőségét is. A Közv. tv. 38/B. § (3) bekezdése alapján ugyanis bírósági közvetítésnek csak akkor van helyen, ha a felek között már folyamatban van peres vagy nemperes bírósági eljárás. Az egyezségi kísérletre idézés, mint nemperes eljárás folyamatban léte e törvényi feltételnek megfelel.²³

Említést kell tennünk arról is, hogy a bíróság, az eljárás bármely szakaszában (akár a másodfokú eljárásban is), megkísérelheti, hogy a felek a jogvitát vagy a vitás kérdések egy részét egyezséggel rendezzék.

A bíróság - ha annak sikerére esély mutatkozik, különösen, ha a felek bármelyike kéri - tájékoztatja a feleket a közvetítői eljárás lényegéről,

²¹ Somogyi Dávid: Egyezségi kísérlet perindítás előtt. In: *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez* (szerk.: Wopera Zsuzsa); Magyar Közlöny Kiadó, Budapest, 2017. 344. o.

²² Nagy Adrienn: i. m. 62. o.

²³ Zsitva Ágnes 250-251. o.

igénybevételének lehetőségéről, feltételeiről és ezzel összefüggésben a szünetelés szabályairól.

Ha a felek a közvetítői eljárás során megállapodást kötnek, azt a szünetelés időtartamán belül a bírósághoz egyezségi formában történő jóváhagyás végett benyújthatják. Ha az egyezés megfelel a jogszabályoknak, a bíróság azt végzéssel jóváhagyja, ellenkező esetben a jóváhagyást megtagadja, és az eljárást folytatja. A közvetítői eljárás igénybevételének szükségességéről tehát ez esetben nem a felek, hanem a bíróság dönt, egyidejűleg az eljárást felfüggeszti. A per folyamatban léte alatt a mediációval összefüggésben felmerülő költségek a perköltség részét képezik. Ha a felek a közvetítői eljárásban írásbeli megállapodást kötnek, melynek tartalma a jogszabályoknak megfelel, ennek ellenére valamelyik fél ezt nem hajlandó a bíróság előtt perbeli egyezségbe foglalni, akkor köteles a perben viselni az ellenfélnek a közvetítői eljárással összefüggésben felmerült költségeit a per eredményére tekintet nélkül. Ha a felek a közvetítői eljárásban olyan írásbeli megállapodást kötnek, amelynek tartalma nem felel meg a jogszabályoknak, és emiatt kell a pert folytatni, úgy a közvetítői eljárásban felmerült költségeket a felek egymás között egyenlő arányban viselik.²⁴

Az egyezés elérésére a legjobb időpont a perfelvételi szak lezárása, ugyanis ekkor az ügy szempontjából releváns információk már mind a felek és a bíróság rendelkezésére állnak, a jogvita keretei kellően tisztázottak, így a felek is fontolóra vehetik, hogy megéri-e közvetítőhöz fordulniuk vagy sem. A perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követően a bíróság - ha annak sikerére esély mutatkozik - megkísérli a felek között egyezés létrehozását. A bíróság tájékoztatást nyújt a közvetítés igénybevételének lehetőségéről, annak módjáról és előnyeiről, az esetleges megállapodás bírósági egyezségbe foglalásának lehetőségéről, valamint a szünetelés szabályairól. Egyezés hiányában, de megállapodási szándék és hajlandóság esetében a szünetelés mellett a folyamatban lévő peres eljáráshoz kapcsolódóan a felek a bírósági vagy a piaci közvetítést is igénybe vehetik. Írásbeli megállapodás létrejötté esetén annak bírósági jóváhagyását kérhetik a perben (amennyiben az írásbeli megállapodás tartalma a jogszabályoknak megfelel), így akár piaci, akár bírósági közvetítőhöz fordultak, a megállapodás kikényszeríthetősége is megteremtésre került.²⁵ Amennyiben a felek között nem jön létre egyezés, a bíróság nyomban megtartja az érdemi tárgyalást, vagy ha az ügy körülményei ezt nem teszik lehetővé, akkor kitűzi annak időpontját és megidézi a feleket

5. Kötelező közvetítői eljárás

A közvetítői eljárás igénybevétele alapvetően a jogvitában érintett felek szabad akarat-elhatározásán alapul. A polgári per folyamatban léte alatt azonban jogszabályi felhatalmazás birtokában a bíróság kötelezheti a peres feleket a

²⁴ Nagy Adrienn: i. m. 59. o.

²⁵ Zsitva Ágnes: Perfelvételi szak. In: *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata* (szerk.: Wopera Zsuzsa); Wolters Kluwer Kiadó, Bp. 2017. 299. o.

mediáció igénybevételére.²⁶ Ha a bíróság kötelező közvetítői eljárás igénybevételére kötelezi a feleket, ezzel egyidejűleg a peres eljárást felfüggeszti. A bíróság a közvetítői eljárásra kötelező és a peres eljárást felfüggesztő határozatában felhívja a feleket arra, hogy a közvetítői eljárás igénybevételére kötelező végzés másolatát csatolják a közvetítőhöz intézendő felkéréshez vagy a bírósági közvetítés lefolytatása iránti kérelmükhöz. A bíróság a határozat közlésével egyidejűleg a jogi képviselő nélkül eljáró felet tájékoztatja a kötelező közvetítői eljárás kezdeményezésének törvényben meghatározott szabályairól. Jelenleg a Ptk. alapján csupán a szülői felügyelet rendezésével kapcsolatos eljárásokban kötelező a feleket közvetítői eljárásra utalni a kiskorú gyermek érdekeinek érvényre juttatása érdekében.²⁷

2018 előtt, az 1952-es Pp. előírta, hogy a jogi személy gazdálkodó szervezetek egymás közötti jogvitáiban a keresetlevél benyújtása előtt a feleknek meg kell kísérelniük a jogvita peren kívül elintézését. Ez mellőzhető, ha a felek a közöttük felmerült véleményeltérésről közös jegyzőkönyvet készítenek. Ezt a rendelkezést az új Pp. eltörölte, és tulajdonképpen e jogintézmény nem is volt igazán a gazdasági szférában történő mediációt elősegítő intézménynek, ugyanis a gyakorlatban csupán egy fizetési felszólítást megküldését várta el a leendő felperestől.

6. Záró gondolat

Magyarországon az alternatív vitarendezési lehetőségeket növekvő számban veszik igénybe a jogkereső polgárok, ennek ellenére kijelenthető, hogy a társadalom részéről még mindig a bírósági út igénybevétele dominánsabb. A jogalkotó a jogszabályok tartalmának alakításával azonban képes arra, hogy a mérleg serpenyőjét valamelyik irányba elmozdítsa.²⁸ Véleményem szerint a Pp. kodifikációja során a jogalkotó a rendelkezésre álló lehetőségeket teljes mértékben kihasználta arra, hogy a felek megpróbálják önkéntesen rendezni a köztük fennálló jogvitát, a költségkedvezmények szabályai is ösztönzőleg hatnak erre.

---

²⁶ Nagy Adrienn: i. m. 59. o.

²⁷ Ptk. 4:172. §

²⁸ Nagy Adrienn: i. m. 50. o.

A gazdasági vitarendezés főbb elméleti és gyakorlati kérdései

Inzelt Éva*

---

1. Bevezető gondolatok

Az életünk minden területén, így a gazdaságban, az üzleti életben is találkozunk konfliktusokkal. Sokan a nézeteltéréseket még mindig negatív jelenségként kezelik, pedig tudjuk, hogy gyakran a viták azok, amelyek előrébb visznek egy-egy újító (jogi, technológiai) megoldás felé. Éppen ennek felismerése nyitotta meg a nyugat-európai és amerikai társadalomban annak az utat, hogy a konfliktusokat gyorsan és hatékonyan kezeljék, annak eredményét az adott piaci szereplő a jövőbeni működése során hasznosítani tudja. A konfliktus egy vállalat életében kockázati tényező, amelynek megoldásán van a hangsúly. Ha egy szervezetben belüli – két munkavállaló közötti – vitás helyzetet veszünk például, ami elfajul, és azzal nem foglalkoznak, oda vezethet, hogy az egyik munkavállaló a – rá nehezedő stressz miatt – többet van betegállományban, ami a cég termelékenységét csökkenti. Ezt felismerve számos vállalat a kockázatmenedzsment rendszerébe konfliktusmenedzsmenti eljárásokat is épít. Egy konfliktusmenedzsmenti rendszer a vállalati kultúra részeként működve pontosan meghatározza azokat az eljárás módokat, amelyek során a konfliktusok felszínre és feldolgozásra kerülnek. Gaál-Baier Ildikó a II. Alternatív Vitarendezési Konferencián 2017-ben ismertette a PriceWaterhouseCoopers és Europa Universitát Viadrina Frankfurt (Oder)¹ kutatási eredményeit, mely alapján azt láthatjuk, hogy 2006-ban a német vállalatok konfliktusok esetén a tárgyalást követően jellemzően a bírósági utat választották, addig 2016-ban a tárgyalás után a békéltetés és a mediáció lett a leginkább igénybe vett vitarendezési eljárás. Ennek oka, hogy az alternatív eljárások megfeleltek a vállalat filozófiájának, jelentős költségeket takarítottak meg, valamint bizalmas eljárást biztosítottak a számukra.²

---

* Egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Kriminológiai Tanszék

1 <https://www.pwc-wissen.de/pwc/de/shop/publikationen/Konfliktmanagement+in+der++dt+Wirtschaft/?card=20371>

2 <https://www.mnb.hu/bekeltetes/alternativ-vitarendezesi-konferencia/alternativ-vitarendezesi-konferencia-2017-szeptember-28-29>

2. A konfliktus fogalma és megközelítési módjai különösen a gazdasági életben

A konfliktust az emberek vagy emberek csoportjai közötti versengés egyik formájaként határozza meg a szakirodalom. Akkor tapasztalhatjuk, ha két vagy több személy verseng, olyan célokért, vagy korlátozott javakért, amelyek ténylegesen vagy az ő észlelésük szerint nem érhető el mindnyájuk számára.³ Laue szerint a konfliktus olyan egyének vagy csoportok közötti eszkalálódott versengés, ahol mindenki azt szeretné elérni, hogy előnyökhöz jusson a hatalom, források, érdekek, értékek, szükségletek területén, és legalább az egyik fél szerint kapcsolatukat az határozza meg, hogy céljaik összeegyeztethetetlenek.⁴ A konfliktusok okait alapvetően az érintett személyek céljai közötti kölcsönös függés, valamint az érintettek cselekvései befolyásolják. Kölcsönös függés esetén, ha a függés pozitív irányú, akkor ez a függés az együttműködés alapját teremti meg, míg negatív függés esetén létrejön a versengés. A versengés mint a vita fő eleme a felek közötti különbözőségek és eltérések eredménye és nem oka.⁵

Az emberek többféleképpen cselekszenek, de a konfliktus kialakulása szempontjából vagy hatékonyan, vagyis elősegítik az egyén saját céljainak teljesülését, vagy nem hatékonyan, tehát az egyén saját céljainak teljesülését hátráltatja.⁶ A felek gyakran nem ismerik fel azt, hogy saját céljaikat a másik nélkül nem képesek elérni. Hatékony konfliktuskezelés akkor lehetséges, ha a felek megértik, hogy céljaik és szükségleteik teljesülése egymástól függ, illetve a kialakított együttműködés hatékony.⁷

A felek között létrejövő nézeteltérések alapját tekintve változó konfliktus típusokat különböztetünk meg, mint például a kapcsolati alapú, a strukturális alapú, az érték alapú, az érdek alapú, az információs alapú, a szükséglet alapú, vagy éppen a szituatív alapúakat.⁸ A szervezetekben előforduló leggyakoribb konfliktus típusok az alábbiak. Az információs alapú vitát okozhatja a túl sok vagy túl kevés információ. A tények, adatok visszatartása vagy elakadása, illetve a téves információ. Ez a leggyakoribb konfliktus típus egy csoporton belül, illetve csoportok között. A mediáció fókuszában a kommunikáció és az információátadás minőségi változása kell, hogy álljon. A kapcsolat alapú konfliktusokban a felek között hosszabb ideje rossz a kommunikáció, a helyzet eszkalálódott, negatív érzésekkel teli. A mediátornak a kommunikáció változására, az alapvető szükségletek feltárására és egymás pozitívumainak felismerésére kell fókuszálni. Az értékalapú konfliktus a hétköznapokban alapvetően fontos értékek közötti különbségekre vezethető vissza. Ez az egyik legnehezebben kezelhető konfliktus. Az értékkonfliktusok nem mediálhatóak és nem facilitálhatóak, az elfogadást lehet

3 Kenneth Boulding: *Conflict and Defense*, New York: Harper and Row, 1962.

4 Jim Laue: The Emergence and institutionalization of third party roles in conflicts. In. Sandole D.J. D. Sandole-Staroste I. (Eds.) *Conflictmanagement and problem solving: Interpersonal to international applications*. New York. New York Press, 1992 17-29. o.

5 Kertész Tibor: *Mediáció a gyakorlatban*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010, 19. o.

6 Kertész: im. 19. o.

7 Kertész: im. 19-21. o.

8 Kertész: im. 21-27. o.

erősíteni és az értékek mögötti érdekeket közelíteni. A strukturális alapú ellentét a szervezeti hierarchiából fakadó előnyök az egyik félnél. Amiről nem szabad elfelejtkezni az a függőségi viszony és ebből fakadóan a veszteség lehetősége az erőfitogtatás esetén. A szükséglet alapú konfliktusok általános motivációk, mint megbecsülés, elismerés, bizalom, odafigyelés. A vitarendezés hangsúlya a negatív érzelmek feldolgozásán van. Az érdekalapú konfliktusok a szervezetekben jellemzően a foglalkozáshoz kötődő törekvésekhez kapcsolódnak, anyagi javakhoz vagy szerepelvárásokhoz kötődnek. Fontos különbséget tenni az érdekek, az értékek, és a szükségletek között. Az érdekekről lehet tárgyalni, a szükségletek kielégíthetőek, de az értékek nem képezik vita tárgyát. A konfliktusoknak van érzelmi(szükséglet) és tartalmi (érdek)oldala, amik gyakran összekapcsolódnak. A mediáció módszerével konfliktust csak a háttérben „lobogó” érzelmek feltárásával lehet hatékonyan kezelni. Nincs ez másként a gazdasági mediációs ügyeknél sem. Ezen esetekben a mediáció sikere szintén azon múlik, hogy mennyire tudjuk felszínre hozni azokat az érdekeket és szükségleteket, amik a látszólagos konfliktus alatt találhatóak. Például, hogy a munkavállalói elégedetlenségnek milyen elemei vannak (munkakörülmények, eszközök, bérezés) és hogyan tudna ezen javítani a munkáltató. Amennyiben egy információs alapú konfliktus nincsen kezelve, idővel eszkalálódik, személyes szintre toódik és kapcsolati alapúvá is válik. A felek elkezdenek pozícióból tárgyalni, ami tovább rontja az információáramlást és máris egy strukturális alapú nézeteltérésbe kulminálódik.

Mediátorként fontos annak felismerése, hogy a felek a konfliktus éppen milyen szakaszában vannak. Az ellentétek eszkalációjának hat fázisa van: a jelzés, a vita, a polarizáció, a szegregáció, a destrukció és a kimerülés.⁹ A jelzés során a felek valamilyen módon egymás tudomására hozzák, hogy konfliktusuk van egymással. A vita alkalmával már egyértelműen és közvetlenül artikulálják, hogy konkrétan mi az álláspontjuk és érdekük. A polarizáció idején a pozíciók megmerevednek, felek a másik álláspontjából már csak azt hajlandóak észrevenni, ami eltér saját álláspontjuktól. A szegregáció fázisában a felek már képtelenek a közvetlen kommunikációra, nem állnak szóba egymással. A destrukció szakaszában a kapcsolat, illetve a másik fél „rombolása” a céljuk. A kimerülés fázisában az érintettek kifáradnak, csökken a feszültség. A jelzés és a vita szakaszában a facilitálás lehet célravezető, a vita, a polarizáció és a szegregáció fázisában pedig a mediáció a hatékony konfliktuskezelési eszköz.

3. Az üzleti életben megjelenő konfliktusok

Az üzleti életben alapvetően konfliktusok két nagy csoportját különböztethetjük meg. Az egyik a *vállalaton belüli*, a másik a *vállalaton kívüli* konfliktusok. Előbbiek közé soroljuk csoportok/osztályok/részlegek közötti konfliktusokat; a munkaadó és a munkavállaló közötti konfliktusokat; a munkavállalók egymás közötti konfliktusait; a szerzői jogokkal kapcsolatos vitákat; a menedzsment tagjai közötti

---

⁹ Kertész: im. 27-30. o.

konfliktusokat; a munkaszervezési konfliktusokat; a profitelosztási problémákat vagy éppen a fúziók után keletkező vitás helyzeteket.¹⁰

A szervezeten belüli nézeteltérések tipikus jelei a rossz kommunikáció (s a rossz információ alapján hozott rossz döntések); a részlegek közötti irigység, gyűlölet; az emberek közötti személyes összeütközések, elhidegülés; az egyre magasabb szinten igényelt formális igazságtevés; a szabályok megmerevedése és a frusztrált, ideges, reménytelen hangulat.¹¹ A cégen belüli konfliktusok kezelésére alkalmas lehet a tárgyalás, a coaching, a különböző tréningek (pl. erőszakmentes kommunikáció, érzékenyítés), a facilitáció és a gazdasági mediáció.

Ezen eszközök hatékony alkalmazásának kulcsa az adott vállalat szervezeti kultúrájának felépítése. „*A szervezeti kultúra azoknak az alapfeltevéseknek (hipotéziseknek), értékeknek és meggyőződéseknek rendszere, amelyeket a szervezet tagjai fedeztek fel vagy fejlesztettek ki, miközben megtanultak szembenézni a külső alkalmazkodás és a belső integrálás problémáival. Ezeket a szervezet tagjai elfogadják, követik és az új tagoknak átadják, mint követendő, kívánatos gondolkodási módot és viselkedési mintát.*”¹²

Szeicz rámutat arra is, hogy a kultúra a szervezetek belső értékrendje, amelyet a közösség tagjainak többsége követ.¹³ Ezáltal kialakul egy közösségi viselkedés, amit a környezet érzékel és reagál rá. Ezzel párhuzamosan a közösség tagjaiban is kialakul egy kép önmagukról és környezetükről. A szervezeti kultúra nem csak tudati konstrukció, hanem minden a szervezet életére jellemző érték, norma, magatartásminta, szokás és rutinok összessége, amelyek meghatározzák a szervezetben dolgozók tevékenységét, így válik a szervezeti kultúra a szervezet önkifejeződésévé.¹⁴

Schein¹⁵ a szervezeti kultúrát komplex jelenségnek tekinti, mely a szervezet mindennapi életében végbemenő probléma-megoldási folyamatok termékeként jön létre. Alapvetően három terület hat a kialakulására, a konkrétabb értelemben vett tárgyi világ, fizikai környezet; a viselkedésminták és viselkedés-szabályok és a nyelvhasználat, a kommunikáció és a jelrendszerek.

Hofstede¹⁶ holland szociálpszichológus azt állította, hogy a nemzeti kultúra sajátosságai egyértelműen befolyásolják azt, hogy milyen kultúra alakul ki egy szervezeten belül. Eredeti művében négy olyan dimenziót állapít meg, amely alapján a nemzeti kultúrák eltérnek egymástól: az első a hatalmi távolság, vagyis az emberek közötti egyenlőtlenségeknek az a foka, amit egy adott ország

10 Nagy László – Szilágyi András: *Gazdasági mediáció*. in: Sáriné Simkó Ágnes (Szerk.). *Mediáció. Közvetítői eljárások*, Budapest, HVG-ORAC, 2012, 328.o.

11 Klein Balázs és Klein Sándor: *A szervezet lelke*. Edge 2000 Kft., Budapest, 2006, 533. o.

12 H. Schein Edgar: *Organizational culture and leadership: A dynamic view*. San Francisco-CA, Jossey – Bass, 1985. idézi Szeicz János: *Szervezeti magatartás – Szervezetfejlesztés*, Budapesti Corvinus Egyetemi, Budapest 2008. 58.o.

13 Szeicz János: *Szervezeti magatartás – Szervezetfejlesztés*, Budapesti Corvinus Egyetemi, Budapest 2008. 58.o.

14 Szeicz: im. 58. o.

15 H. Schein Edgar: *Organizational culture and leadership: A dynamic view*. San Francisco-CA, Jossey – Bass, 1985. idézi Klein Sándor: *Vezetés és-szervezetpszichológia*, Edge 2000 Kft., Budapest, 498. o.

16 Geert Hofstede: *Culture's Consequences. International differences in work related values*, Sage Publications, London and Beverly Hills, 1980.

népessége elfogadhatónak tart; a második a bizonytalanság elkerülése, tehát a szabályokhoz való ragaszkodás mértékét, az érzékelt stressz nagyságát, az alkalmazottak bizonytalansághoz való adaptációját mutatja meg; a harmadik az individualizmus-kollektívizmus, amely megmutatja, hogy az egyén, vagy a közösség a fontosabb az adott nemzetnek; a negyedik pedig a férfiasság-nőiesség, vagyis hogy az előbbi esetén az ambíció, teljesítményközpontúság, az anyagi javak vagy az utóbbi esetében az emberi kapcsolatok és a gondoskodás dominál-e. Később e felsorolását kiegészítette egy ötödik kategóriával, mely a hosszútávra gondolkodás, előrelátás. A kultúra Hofstede megfogalmazásában „közösségi programozottságot”, „mentális szoftvert” jelent, amely meghatározó a tekintetben, hogy egy adott társadalomban mit tekintenek problémának, milyen potenciális megoldási mechanizmusokat működtetnek, milyen úton jutnak el a megvalósítandó módszer kiválasztásához, valamint hogyan ültetik azt a gyakorlatba.

Ha megnézzük Hofstede eredményeit, amely Magyarországot és Ausztriát hasonlítja össze, jól látszik, hogy hazánkban a vagyoni előnyök sokkal hangsúlyosabbak, mint az osztrákoknál. Individualistábbak vagyunk, nagyobb az emberek közötti egyenlőtlenség, mint amit elfogadhatónak tartana a társadalom.¹⁷ Ezek a különbségek akkor válnak még jelentősebbé, ha egy vállalatnál különböző nemzetiségű alkalmazottak dolgoznak. Emiatt a szervezeti kultúra, vagy az arról való elképzelés is különbözően fog alakulni, mely rengeteg megoldandó konfliktust idéz elő a cégen belül. Ezt felismerve Nyugat-Európában például Ausztriában, Németországban vagy Hollandiában vannak olyan vállalatok, akik alkalmaznak szervezeti mediátort a cégen belüli nézeteltérések kezelésére.

Vállalaton kívüli konfliktusok lehetnek például a szerződések létrehozása és értelmezése körüli viták; a szerződések teljesítésekor felmerülő nézeteltérések; a kártérítési igények érvényesítésével kapcsolatos problémák; az alvállalkozókkal való viták; továbbá a vevőkkel, ügyfelekkel való konfliktusok.¹⁸ Felszínre kerülhetnek közvetlen (személyes megkeresés, telefonon, emailen keresztül), vagy éppen közvetett (jogi képviselőkön keresztül) módon. Kezelésükre alkalmazható módszer lehet a tárgyalás, a facilitáció, a gazdasági mediáció és az arbitráció.

4. Leonard Riskin koncepciója a probléma meghatározottságának folytonosságáról¹⁹

Riskin a probléma meghatározásában folytonosságot lát, amely egy szűk értelmezéstől a tágabb felfogás felé halad. Ennek fázisai a peres/tárgyalásos ügyek; az üzleti érdekek; a személyes, szakmai és kapcsolati érdekek, valamint a közösségi érdekek. Nagyon szűken értelmezve egy probléma megoldásának lényege abban áll, hogy a vitatott kérdést olyan megállapodással rendezzük, amely megközelíti azt az eredményt, amelyet egy valószínűsített alternatív vitarendezési

¹⁷ <https://www.hofstede-insights.com/product/compare-countries/>

¹⁸ Nagy-Szilágyi: im. 328. o.

¹⁹ Leonard L. Riskin: *Understanding Mediators' Orientations, Strategies and Techniques: A Grid for the Perplexed*, Harvard Negotiation Law Review, 7 (1996) 8-51. o.

eljárás, például egy tárgyalás eredményezne, anélkül hogy ezt az esetleg késedelmes vagy költséges alternatív vitarendezési eljárást igénybe vettük volna. Ez a közvetlen tárgyalás tartásának szorgalmazására utal. Ebben a szakaszban a legfontosabb kérdés a jogvita valószínűsített kimenetele. A második szakaszban a mediáció a felek erősségeire és gyengeségeire összpontosítanak. Ezen a szinten a közvetítés számos olyan kérdéssel foglalkozna, amelyet a bíróság valószínűleg nem tárna fel. A cél az üzleti érdekek kielégítése. A harmadik szakaszban a mediáció már sokkal inkább a személyes kérdésekre és érdekekre fókuszál. Például egy 100 millió forintos vita kialakulása során a vitában érintett minden egyes cég vezetője ellenségeskedést, rosszindulatot vagy olyan magatartást tapasztalt a másik cég vezetőitől, amely őt sértette. Ez az ellenségeskedés szorongást, vagy az önbecsülés elvesztését eredményezheti. Instrumentális szinten az ilyen személyes reakciók akadályozhatják a megállapodás létrejöttét. Annak ellenére, hogy Fisher, Ury és Patton a "válaszd el az embert a problémától" tézist nyomatékosítják, néha pont az ember a probléma.²⁰ Ennél fogva a mediációban részt vevő felek gyakran foglalkoznak az interakcióik kapcsolati és érzelmi aspektusaival, annak érdekében, hogy megtalálják a megoldást a konkrét gazdasági kérdésben. Riskin szerint a negyedik szintben a mediáció még szélesebb körű érdekeket foglal magába, hiszen azon közösségek vagy szervezetek érdekei is megjelen(het)nek, amelyek nem vesz részt (kezdetben) a vitában.²¹

5. A pozicionális és az érdekalapú tárgyalás különbségének jelentősége üzleti konfliktusok esetén

Az *érdekalapú* és a *pozicionális tárgyalás* közötti különbséget először Roger Fisher és William Ury határozták meg az 1981-ben írt *Getting to Yes* című művükben.²² A pozicionális tárgyalás fő célja hogy a felek a kiinduló pozíciójukból a legrövidebb idő alatt, a lehető legkisebb erőfeszítéssel minél nagyobb nyereségre tegyenek szert, és nem cél kreatív javaslatok megfogalmazása. A pozicionális tárgyalásnál a felek előre meghatározzák kezdő pozíciójukat, melyhez ragaszkodnak, és magukban eldöntik azt is, hogy mit akarnak elérni, mennyit hajlandók engedni. A cél a minél nagyobb győzelem elérése a másikkal szemben. A tárgyalás fókuszában a saját pozíció erősítése céljából a másik fél gyenge pontjainak hangsúlyozása áll. Mivel a felek véges mennyiségben rendelkezésre álló erőforrások elosztásáról tárgyalnak, a saját nyereségük csak úgy növelhető, hogy a másik ugyanennyivel többet veszít. A pozicionális tárgyalási stratégia lényege, hogy a felek céljuk elérése érdekében minimális információt osztanak meg a másik féllel, mert nem szeretnék gyengíteni saját pozíciójukat. A tárgyalás légköre alapvetően bizalmatlan. A pozicionális alku az esetek többségében rontja a kapcsolatot a másik féllel, mely abból is adódik, hogy a felek számára elsősorban nem a jövőbeni kapcsolat

---

20 Az elmélet kifejtését lásd a következő fejezetben.

21 Riskin: im. 18-23. o.

22 Roger Fisher-William Ury: *Getting to Yes. Negotiating an Agreement without giving in*. Random House Business Books. 1981.

fenntartása a fontos, hanem az, hogy az éppen zajló tárgyalásból győztesen kerüljenek ki.

Az érdekeken alapuló tárgyalás célja a felek érdekeinek és szükségleteinek kölcsönös figyelembe vétele és kielégítése. Ennek elérése érdekében *együttműködésre* van szükség. Együttműködés pedig akkor tud kialakulni, ha van bizalmas légkör, ahol a felek biztonságban érzik magukat és ezáltal megosztanak információkat egymással. A probléma megoldása érdekében pedig képesek segíteni egymásnak és kreatív javaslatokat megfogalmazni. Bővíthető erőforrásokat tárnak fel, amelyen azt a folyamatot értjük, aminek során a felek belátják, hogy a rendelkezésre álló források nem végesek, és egyéb források bevonásával a konfliktus megoldható.²³ A tárgyalás e formája hosszabb időt vesz igénybe, azonban a felek elégedettebbek lesznek az eredménnyel és a jövőbeni kapcsolatuk is rendezettebbé válik.

Fisher és Ury a tárgyalás négy releváns elemét határozza meg, amelyet minden körülmény között alkalmazandónak gondolnak egy hatékony konfliktuskezelés érdekében. Ezen összetevők az alábbiak: a felek válasszák le az embert a problémáról; összepontosítsanak inkább az érdekekre, mint a pozíciókra; találjanak a kölcsönös nyereséghez vezető utakat, és ragaszkodjanak az objektív kritériumok használatához.²⁴ Hangsúlyozzák annak fontosságát, hogy hogyan is nézzünk szembe a problémával és az emberrel, akivel az adott konfliktusunk fennáll. Mindenki tudja, hogy mennyire nehéz kezelni a problémát anélkül, hogy az emberek félreértenék egymást, dühösek és idegesek legyenek és személyes sértésként élnék meg helyzeteket. A vállalati és nemzetközi tárgyalási helyzetekben könnyű elfelejteni, hogy a másik fél egy emberi lény és nem a másik cég egy képviselője. Ebből fakadóan vannak érzései, mélyen gyökerező értékrendje, eltérő nézőpontja és gyakran kiszámíthatatlanok. Egy olyan munkakapcsolat, ahol a bizalom, a megértés, a tisztelet és a barátság idővel felépül, ezen tény minden új tárgyalást simábbá és hatékonyabbá tehet. Az emberek vágya, hogy jól érezzék magukat, és az aggodalmukat, hogy mások mit gondolnak róluk, gyakran érzékenyebbé teszik őket egy másik tárgyaló érdekeire való fókuszálás során. Másrészt az emberek dühösek, depressziósak, félelmetesek, ellenségesek, csalódottak és sértettek. Egóval rendelkeznek, ami könnyen fenyegetetté válik. Saját személyes nézőpontjukból látják a világot, és gyakran összezavarják észleléseiket a valósággal. Minden tárgyaló félnek kétféle érdeke van: a lényegi és a kapcsolatra vonatkozó. Az érdekek határozzák meg a problémát. A tárgyalások alapvető problémája nem az egymással ellentétes álláspontokban rejlik, hanem az egyes oldalak igényei, vágyai, aggályai és félelmei közötti konfliktusban. Az érdekek motiválják az embereket. A pozíció az, ami mellett a fél döntött. Az érdeke az, ami miatt eldöntötte, hogy az adott módon fog eljárni. A kérdés az, hogy a fentiek fényében hogyan azonosíthatóak az érdekek. Azt meg tudjuk állapítani, hogy a probléma közös, azonban úgy tűnik, hogy nincsen olyan megoldás, amivel mindkét fél elégedett lenne. Ugyanakkor, ha minél inkább törekszenek a felek a másik oldal érdekeinek megértésére, annál

23 Kertész: im. 51. o.

24 Fisher-Ury: im. 9-10. o.

találékonyabban feltalálják az érdekek összeegyeztetésének módját. Megjegyzendő azonban, hogy bármennyire nagyra értékelik a felek a folyamatosan fennálló jó kapcsolatot, szinte mindig szembe kell nézni az ellentétes érdekek kemény valóságával, ami pedig konfliktust eredményez. A "nyertes-nyertes" stratégiákról szóló beszélgetés nem rejtheti el ezt a tényt.²⁵ Ezeket mind-mind figyelembe kell venni, amikor gazdasági vitarendezés történik.

Az *üzleti nézeteltérések* esetén azt tapasztalhatjuk, hogy alapvetően a felek a *pozíciójukból* tárgyalnak. A pozicionális alku során a felek nem az együttműködésre, hanem a nyeresre törekednek. Ez automatikusan generálja a versengő magatartást, amely során a felek egyáltalán nem érdekeltek a kapcsolat fenntartásában, illetve annak javításában. Amíg egy szervezeten belül a részt vevők folyamatosan a pozicionális alku mentén tárgyalnak, és annak megfelelően kívánják rendezni ügyeiket, addig nem jöhet létre egy jól szervezett és gördülékeny, jó eredményeket produkáló csapatmunka. Ez a fajta magatartás pedig hosszú távon súlyos következményekkel jár mint például elbocsátás, átszervezés, a cég bevételeinek csökkenése.

A konfliktuskezelésnek alapvetően három kimenetele lehet a gazdasági életben, egyrészt a vállalkozások közötti kapcsolat megszakad; másrészt a vállalkozások közötti kapcsolat fennmarad, de megromlik; harmadrészt a vállalkozások közötti kapcsolat fennmarad és egyben megjavul; vagy ugyanolyan marad mint a konfliktus előtt.

A *konfliktuskezelési stratégia megválasztása* függ attól, hogy a vitában álló felek számára mennyire fontos a jövőbeni viszonyuk. Amennyiben a felek egymásra utaltak, függő helyzetben vannak, akkor motiváltak abban, hogy a konfliktus kezelésekor is együttműködjenek egymással, egy mindkét fél számára előnyös megállapodás megkötése érdekében, amelynek következménye lehet, hogy a kapcsolatuk stabilizálódik, vagy elmélyül. Ha ez a függőség közöttük nem áll fenn, akkor a kapcsolat 'megmentése' helyett a vállalatok célja a rövidtávon megszerezhető nyereség maximalizálása, mely a fennálló viszonyra negatív hatást gyakorolhat. A konfliktuskezelési stratégiák e logika alapján csoportosíthatóak a felek aktivitása és a kimenetből származó egyéni és/vagy kölcsönös haszonmaximalizálás alapján. *Konfrontációs* stratégia, amikor a felek aktív résztvevői az eljárásnak, ide tartoznak a jogi megoldások, a *versengő* stratégiák és a *problémamegoldó* stratégiák. A másik csoportba tartoznak azok a stratégiák, mikor legalább az egyik fél inaktív, ide sorolandóak az *elkerülő* és az *alkalmazkodó* stratégiák. A haszonmaximalizálás szempontjából megkülönböztetünk olyan megoldásokat, amelyekben az egyik fél haszna a másik veszteségével egyenlő; ezekhez sorolandóak a jogi megoldások, a versengő stratégiák és az alkalmazkodó stratégiák. Ugyanakkor léteznek olyan eredmények, amikor mind az együttes, mind az egyéni haszon maximális, vagyis az egyik fél nyeresége nem zárja ki a másik nyereségét (nyertes-nyertes helyzetek), ide tartozik a problémamegoldó stratégia.

---

25 Fisher-Ury: im. 11-49.o.

Az elkerülő stratégiákban a probléma okától és jellegétől függően a megoldás lehet nyertes-vesztes vagy vesztes-vesztes.²⁶

Csécsei²⁷ és Erdélyi²⁸ is azt hangsúlyozza, hogy az üzleti jogvitákban alkalmazott mediáció fontossága abban áll, hogy a felek között hosszú távú szerződéses kapcsolat van. A mediáció jelentősége – a gyors, költségkímélő és bizalmas jellege mellett – abban áll, hogy a felek motiváltak a kapcsolatuk helyreállításában.

6. Záró gondolatok

A mediáció kiváló eszköz a jogviták elkerüléséhez és hozzájárulhat társadalmunk konfliktuskezelési kultúrájának fejlődéséhez is. A gazdasági mediáció pedig a korrekt, hosszútávon fenntartható üzleti kapcsolatok egyik tartópillére lehet, mely stabilizálja és erősíti a gazdaságot, növelheti egy ország GDP-jét. A peres eljárásokhoz képest a mediáció sokkal gyorsabb, költségkímélőbb és hatékonyabb megoldást nyújt a viták kezelésére. A megállapodás mindkét fél érdekét szolgálja, ők alakítják ki annak tartalmát, az ügyük feletti döntési képességet és felelősséget nem adják át harmadik személynek, ennek köszönhetően elégedettek is lesznek azzal. Az eljárás bizalmas légköre és a titoktartás – utóbbi nem csak a felekre, hanem a mediátorra is vonatkozik – járul hozzá ahhoz, hogy üzleti ügyekben népszerű megoldási módszer legyen. Véleményem szerint ennek támogatását és népszerűsítését állami és nem állami eszközökkel is szükséges előmozdítani. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara által 2016-ban kb. 4000 önkéntes tag körében végzett közvélemény-kutatás azt az eredményt hozta, hogy a megkérdezettek kb. 80 %-a tudta, hogy mi a mediáció, azonban csak néhány százalékuk vette igénybe valaha ezt a módszert.²⁹ Statisztikai adatok elemzéséből azt is tudjuk, hogy azokban az esetekben, amikor megállapodással zárul egy mediációs eljárás, akkor azt a felek 80-90 %-ban betartják, amely igen jelentős jogkövető magatartást jelent, ami indokolná a módszer szélesebb körben való elterjesztését. Ehhez azonban hatékonyabb tájékoztatási eszközökre és társadalmi szerepvállalásra lenne szükség. Ebből következően szükség lenne a törvényi feltételek (anyagi és eljárásjogi szabályok) áttekintésére, módosítására például keresetlevél beadását ahhoz kötni, hogy a felek a per megkezdése előtt valóban megpróbálták-e egyeztetni egymással, egy mediátor igénybevételével. Azt gondolom, hogy szemléletváltást azzal lehetne elérni, ha a felek saját ügyükben

---

26 Balogh Eszter: *Kooperáció és opportunizmus: a vállalkozói kapcsolatok megromlása és helyreállításának a lehetőségei a hazai gazdaságban. Egy feltáró kutatás eredményei*, Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia Doktori Iskola, PhD. értekezés, Budapest, 2007, 25-29.o.

27 Csécsei Roland: Szerződéses jogviták és mediáció. In: Eörsi Máttyás és Ábrahám Zita. (szerk.) *Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés*, Budapest, Minerva Kiadó, 2003., 67-87. o.

28 Erdélyi Katalin: Mediációs lehetőségek a társasági jog területén. In: Eörsi Máttyás és Ábrahám Zita (szerk.) *Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés* Budapest: Minerva Kiadó, 2003, 88-103. o.

29 Dr. Kiss Zoltán: Mediáció a vállalkozások életében (AVR Konferencia, 2016) <https://www.mnb.hu/bekeltetes/alternativ-vitarendezesi-konferencia/alternativ-vitarendezes-magyarorszagon-konferencia-2016-november-30-december-1>

---

tapasztalnák meg, hogy milyen előnyökkel jár a mediációs eljárás. Motiváló eszköz lehetne, hogy ha bírósági eljárásra kerülne sor, az idézéssel egyidejűleg célszerű lenne tájékoztatni a feleket az alternatív vitarendezési eljárások lehetőségéről is. A módszer elterjedésének hatékony technikája lehetne, ha szerződési klauzulaként rögzítenék a felek a szerződés megkötésekor, hogy ha az adott szerződéses jogviszonyból később vitájuk ered, azt elsődlegesen mediátor igénybe vételével rendezik. A tájékoztatás és a népszerűsítés, így az ügyvédek, jogtanácsosok, a különböző kamarák (pl. ügyvédi kamara, közjegyzői kamara, kereskedelmi és iparkamra) feladata is lenne. A multinacionális és nagyvállalati környezetben a szervezeti mediátorok foglalkoztatása és a konfliktusok kezelésének e módszere a vállalati kultúra része kell hogy legyen.

A mediáció elméleti és gyakorlati szempontjai a román jogrendszerben

Diana Cirmaciu*

---

1. Bevezetés

A konfliktusos helyzetek alternatív módon történő kezelésének népszerűsítése érdekében a közvetítés, másnéven mediáció, 2005-ben Romániában is az igazságszolgáltatási reform stratégiájának alapvető témája lett.

A román jogrendszerben a mediációt a 2006. évi 192. számú törvény¹ szabályozza, melyben a jogalkotó meghatározza a mediáció fogalmát, ami egy *alternatív konfliktuskezelő módszer, melynek keretén belül a vitában érdekelt felek barátságos úton, egy harmadik szakképzett fél (mediátor/közvetítő) közreműködése által kísérik meg a jogvita rendezését, melynek során a közvetítő semlegesen, pártatlanul, bizalmasan és a vitában érdekelt felek szabad hozzájárulásával működik közre a vitát lezáró megállapodás létrehozásában.*

A mediáció a vitában érdekelt felek közvetítőbe vetett bizalmán alapszik, akinek feladata, hogy elősegítse a köztük lévő tárgyalások előrehaladását, ugyanakkor támogassa őket egy kölcsönösen kedvező, hatékony és tartós megoldás elérése érdekében.

2010. március 3. napján lépett hatályba a 2009. évi 370. számú törvény², mely módosítja és kiegészíti a 2006. évi 192. számú törvény rendelkezéseit. E törvény 6. cikkelye előírja, hogy

„A bírósági illetve a választottbírói szervek, valamint más, igazságszolgáltatási hatáskörrel felruházott szervek tájékoztatják a feleket a mediációs eljárás igénybevételének lehetőségeiről és annak előnyeiről, továbbá javasolják, hogy a közöttük felmerült jogvitákat közvetítés útján igyekezzenek rendezni.”

A jogszabály eredeti változata az igazságszolgáltatási szerveknek a közvetítői eljárásról való tájékoztatás lehetőségét biztosította, míg a 2009-ben hatályba lépett

---

* Egyetemi docens, dékánhelyettes, Nagyváradi Egyetem, Jogi Kar

¹ A közvetítésről és a közvetítői tevékenység megszervezéséről szóló 2006. évi 192. számú törvény, amely megjelent a Román Hivatalos Közlöny 441/2006. május 22. számában.

² A közvetítésről és a közvetítői tevékenység megszervezéséről szóló 2006. évi 192. számú törvény kiegészítéséről és módosításáról szóló 2009. évi 370. számú törvény, mely megjelent a Román Hivatalos Közlöny 831/2009. december 3. számában.

változtatásoknak köszönhetően ez a lehetőség tájékoztatási kötelezettséggé vált, még a bírók számára is.

A törvény nem helyez kilátásba büntetést ezen kötelezettség teljesítésének elmulasztása esetére. A közvetítés azonban a 2005-2007 között lezajlott, igazságügyi rendszert érintő reformstratégia része, *amely arra hivatott, hogy a bíróságok tevékenységét mérsékelje és a bírókat tehermentesítse*. Mindezek tekintetében világossá válik, hogy ez a kötelezettség a bírók érdekeit szolgálja, elősegíti a hatékonyabb munkavégzésüket, átruhazza a törvényben meghatározott, jogvitás helyzetek megoldását a felek, illetve a köztük közreműködő mediátor részére.

A 6. cikkelyben szabályozott tájékoztatási kötelezettség az alábbi három szempont alapján vizsgálható:

- *a mediáció eljárás igénybevételenek lehetőségéről való tájékoztatás*, mely tulajdonképpen azt jelenti, hogy a bíró tudatja a felekkel, hogy a jogvitás helyzetük megoldására egy másik lehetőség is a rendelkezésükre áll, mégpedig a közvetítői eljárás;
- *a mediáció eljárás előnyeinek a bemutatása*, melynek keretén belül a bíró röviden részletezi az eljárás gyorsaságát, a megbeszélések zártkörű voltát, a felek hozzájárulásának szükségességét, a bírósági illeték visszatérítésének lehetőségét, a megkötött egyezség végrehajtható jellegét, valamint az alacsonyabb költségek valószínűségét;
- *a mediáció eljárás javaslása*, mely egyértelműen többet jelent egy egyszerű bírói tájékoztatásnál, hiszen nem csak bemutatja az eljárás előnyeit, hanem szorgalmazza ennek az alkalmazását, konkrétan utalva arra, hogy hogyan kerülhetnek kapcsolatba a közvetítőkkal (pl. a bíróságon kifüggesztett közvetítők névjegyzéke), továbbá felvilágosítja a feleket, hogy a bíróság épületében, a folyosókon vagy a nyilvánosság számára könnyen elérhető helyeken különböző tájékoztató jellegű füzeteket találnak.

Ezen kötelezettség teljesítése azonban kérdéses, hiszen a tájékoztatás hatékonyságának megvalósulása körülményessé válhat. Ugyanis, egy igen túlterhelt bíróságon, ahol a bírónak számtalan ügyet kell megoldania, nehéz egyensúlyt teremtenie az ügyek gyors és hatékony megoldására való kötelezettsége, valamint a felek tájékoztatási kötelezettségének teljesítése között.

A bíróságok, illetve maguk a bírák számára is több megoldás is létezik e probléma orvoslására. Az egyik, amely nem érinti az eljárások időtartamát, az, hogy az összes bírósági idézésen az alábbi megjegyzést tüntessék fel: „Jelen jogvita megoldása érdekében javasoljuk, hogy kérvényezzék a közvetítői eljárást”, vagy bármilyen más, röviden és lényegre törő megfogalmazást, mely ismerteti a felekkel a közvetítést, és szorgalmazza, hogy folyamodjanak ehhez az eljáráshoz.

Egy másik megoldást az jelentene, ha a bíróknak lehetőségük lenne arra, hogy a tárgyalás megnyitásakor egy általános jellegű tájékoztatást tartsanak, és esetről esetre, a további tárgyalások alkalmával is, illetve időközönként javasolja a közvetítői eljárás alkalmazását azokban az ügyekben, melyekben ez lehetséges.

A gyakorlatban felmerülő kérdés, hogy a bíró *tájékoztatási, sőt mi több, javaslattételi kötelezettsége, nem sérti-e a bíró legfontosabb kötelezettségét, mégpedig a pártatlanságot?*

A pártatlanság,³ ahogyan az a jogelméleti értekezésekből is kitűnik, elengedhetetlen az igazságszolgáltatás megfelelő megvalósulásához. Nem csak magára az ítéletre vonatkozik, hanem az egész eljárásra, amely során megszületik az ítélet. A pártatlanság tényének, mind a valóságban, mind az ésszerű megfigyelő szemszögéből is léteznie kell, mert amennyiben felmerülne a bíró pártatlanságának hiánya, az az egész igazságszolgáltatásba vetett hitet alapjaiban rendítené meg. Éppen ezért a bíró kötelezettségeit kedvezmények, szubjektivitás és előítéletek nélkül köteles teljesíteni. Ennek érdekében a bírónak kerülnie kell a beavatkozásokot és az egyoldalú kommunikációt a polgári peres eljárás során, hiszen az elkerülhetetlen módon a pártatlansági kötelezettségének megszegését eredményezné.⁴

Éppen a bírói pártatlanság fontossága miatt a kérdés súlyát nem lehet alábecsülni. Mi több, az ügyvédek és a választottbírók hivatkozhatnának hátrányos megkülönböztetésre abban az esetben, ha csak a közvetítő élvezné a bíró ajánlását, más jogi szakemberek pedig nem.

A felvetett jogi probléma megoldható a közvetítésre vonatkozó törvény megfelelő módon történő értelmezése és alkalmazása által. Így mindaddig, amíg a bíró nem javasol egy bizonyos közvetítőt, aki egyik vagy másik közvetítői egyesületből származik, és meghatározott ügyekre szakosodott, csak szorgalmazza, hogy a felek a jogvitás helyzetet nemperes eljárás keretében orvosolják, addig nem beszélhetünk a pártatlanság kötelezettségének megszegéséről.

Továbbá, a bíró a pártatlanságra vonatkozó kötelezettségének megszegése nélkül jár el, amikor jóhiszeműen gyakorolja a tájékoztatási kötelezettségét. Ezen kötelezettsége sokkal fontosabb abban az esetben, ha a feleket nem képviseli ügyvéd az eljárás során. A Polgári Perrendtartásról szóló Törvénykönyv (továbbiakban: PPTk) 21-22.⁵ cikkelyének értelmében a bíró „ismerteti a felekkel a rájuk háruló kötelezettségeiket, *javasolja számukra a vitás helyzet barátságos, közvetítői eljárás útján történő rendezését* és kötelessége, hogy minden törvényes eszközzel igyekezzon bármely, az ügyben forgó igazság kiderítését gátló hibák megelőzésére.”

A PPTk 438. cikkelyének értelemben a bíró a felek megállapodását egy bírósági határozat által jóváhagyhatja zárt ülés keretében, akár egyesbíróként is eljárva, azon a napon, amelyiken a felek előtte megjelentek.

A házasság felbontására irányuló peres eljárás keretében, a PPTk 921. cikkelye az irányadó. Ennek megfelelően a bíróság elnöke – a keresetet megkapva – köteles a feleknek békülési tanácsokat adni. Továbbá, a bontóperhez kapcsolódó eljárások tekintetében a bíró tudomásul veszi a felek akaratát, mindaddig, amíg nem

³ C. Dănilă: *Comentariu asupra principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară*, C.H.Beck Kiadó, Bukarest, 2010, 56-60. o.

⁴ Uo.

⁵ A bíró szerepe az igazság felderítésében

károsítja a kiskorú gyermek érdekeit és a törvény rendelkezéseit. A törvénykönyv 924. cikkelye szerint „a házastársak a per folyamán bármikor kibékülhetnek, még akkor is, ha a bírósági illetéket nem fizették meg.” Abban az esetben, ha a felek között létrejön az egyezség, a bíróság megállapítja ennek tényét, lezárja az ügyet és amennyiben az illetéket megfizették, ezt visszaszolgáltatja a feleknek.

A fentiekből is kitűnik, hogy polgári perekben a rendelkezés elve az egész eljárás fő irányadója. A bírónak gyakran törvény általi tájékoztatási kötelezettsége van, melynek célja, hogy segítse a feleket egyezsége jutni. A közvetítői eljárás intézményének feladata, hogy jól körülhatárolja ezeket a bírói kötelezettségeket. Ha a bírói tájékoztatási kötelezettség helyes értelmezése és alkalmazása megvalósul, nem kerül sor a bírói pártatlanság megsértésére.

Minden kétely elkerülése érdekében fontos kiemelnünk, hogy nemzetközi szinten az Európa Tanács és az Európai Unió is kötelezi a tagállamokat: az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a családi mediációról szóló R (98) 1. számú ajánlásában, valamint az Európa Tanács a polgárügyi *mediációra vonatkozó R (2002) 10. számú ajánlásában*, hogy tájékoztassák a nyilvánosságot a családi mediáció lehetőségeiről és módjáról, az igazságszolgáltatásban dolgozókat pedig a polgári ügyekben igénybe vehető mediációs lehetőségről és könnyítsék meg azt, hogy nemzetközi szinten is elérhetővé váljon a mediáció⁶

Azokban a peres eljárásokban, amelyek a törvény értelmében a közvetítői eljárás vagy más alternatív, jogvitás helyzeteket lezáró eljárás tárgyát képezhetik, *a feleknek és/vagy az ügyben érdekelt félnek, bizonyítaniuk kell, hogy részt vettek egy, a közvetítői eljárás előnyeit ismertető ülésen, az alábbi területeken:*

- a) *fogyasztóvédelem területén*, amikor a fogyasztó egy olyan kár meglétére hivatkozik, amely egy hibás termék vagy szolgáltatás vásárlása következtében, vagy a fogyasztói szerződés egyes záradékainak, illetve a benne szereplő garanciák be nem tartása révén, vagy a szolgáltató és a fogyasztó közötti szerződésben foglalt feltételek tisztességtelen jellege miatt, vagy egyéb, a fogyasztóvédelem területén, a hazai és uniós jogszabályok által biztosított jogok megsértése esetén keletkezett;
- b) *családjog területén*, a törvény által meghatározott esetekben, így a) házasság folytatása, b) közös javak megosztása, c) szülői jogok gyakorlása, d) a gyermekek lakcímének meghatározása, e) gyermektartás megállapítása, f) egyéb, más nézeteltérések, amelyek a házastársak közötti viszonyban felmerülnek a törvény által biztosított jogaikkal kapcsolatban;
- c) *birtoklás, tulajdonelhatárolás, határvonal módosítása, és minden más szomszédjogi viszonyt érintő ügy esetében*;
- d) *szakmai felelősség területén*, mint a szakmai/orvosi hiba, abban az esetben, ha a speciális jogszabályok nem írják elő egy másik eljárás alkalmazását;
- e) *munkaügy területén, melyek a munkaszerződés megkötése, végrehajtása és megszűnése során keletkezhetnek*;
- f) azon polgári eljárások esetében, melyeknek értéke nem haladja meg az 50.000 lejt, kivételt képeznek azok az ügyek, melyekben végrehajtandó

⁶ Lásd Zeno Șuștac, Cristi Danileț, Claudiu Ignat: *„Medierea –Standarde și Proceduri*, Universitară Kiadó, 2009, 11-18. o.

határozat született a fizetéseképtelenségi eljárás megindításáról vagy a kereskedelmi nyilvántartással kapcsolatos intézkedésekről.

2. A mediáció magánjogban történő alkalmazásának területei

Felvetődik a kérdés, hogy a magánjogban melyek azok az esetek, amelyekben a bíróság javasolhatja a mediációt. Megemlíthetnénk itt az összes kereskedelmi vagy polgári jogi igényeket, függetlenül attól, hogy szerződésszegés vagy szerződésen kívül okozott kár a felelősségrevonás alapja, továbbá ide sorolhatjuk a biztosítási viszonyból, tevőleges kötelezettségből, örökösödési vagy házassági vagyonfelosztási eljárásból, házasság felbontásával kapcsolatos jogviszonyokból és a fogyasztóvédelem területén jelentkező jogvitákból származó igényeket.

Ezen a területen egy érdekes probléma válik mind inkább időszerűvé, talán a gazdasági válságnak is köszönhetően, a banki hitelszerződésekbe foglalt tisztességtelen szerződési feltételek kérdésköre. Abban az esetben, ha a bíróság megsemmisít egy ilyen jellegű záradékot, nagyon körülményes helyzetet teremt, hiszen meg kell találnia azt a szerződéses egyensúlyt, melynek értelmében a bank sem veszíti el a szerződésben rögzített biztosítékokat (garanciákat), ugyanakkor a hitelkérelmező sincs kiszolgáltatva a tisztességtelen szerződési feltételeknek, melyek következtében nem tudja fizetni a törlesztőrészeket. Éppen ezért, az ilyen helyzetekben tökéletes megoldás lehet a közvetítői eljárás alkalmazása.

A földalappal kapcsolatos jogviták esetében nem lehet a közvetítői eljárást alkalmazni. Azonban, ha egy meghatározott jogcím alapján egy adott földterület bekerült az ingatlanok polgári forgalmába, amelynek megsemmisítése kötelezővé teszi a bírósági eljárást, mégis lehetséges a közvetítés, ugyanis a közigazgatási hatóságok, valamint a tulajdonjog helyreállítását követelő fél tárgyalásokat folytatnak a földterületet illetően abban az esetben, ha az eredeti állapot helyreállítása nem megvalósítható. Ilyen esetek a gyakorlatban sokszor előfordulnak.

Természetesen léteznek olyan *polgári jogviták, amelyeknél mediációra nem kerülhet sor*. Ide sorolhatók a személyhez fűződő jogok, az apaság megállapítása iránti perek, az apaság elismerésének megállapítása.

A gyakorlatban fellelhetők más jellegű jogviszonyok is, melyek annak ellenére, hogy nem rendelkeznek szigorúan személyes jelleggel, nem képezhetik a közvetítői eljárás tárgyát, így az anyakönyvi kivonatok módosításával, kiegészítésével és érvénytelenítésével kapcsolatos igények, az elbirtoklás, ingatlan-nyilvántartási bejegyzések elleni keresetek. Ezekben az esetekben a felek közötti megállapodás anyakönyvekbe vagy ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése a bíróság erre vonatkozó határozata hiányában nem lehetséges.

3. A polgári bíróság előtti eljárás

Azt követően, hogy a felek közvetítőhöz fordultak, és az eljárás egy egyezséggel zárult, pontosabban közvetítői megállapodással, a 2006. évi 192. törvény 59. cikkelyének értelmében lehetőségük van arra, hogy a megállapodást közjegyző által hitelesítsék, vagy bírósági határozat által megerősítsék. Ez a lehetőség azonban csak akkor áll fenn, ha a közvetítés a bírósági eljárás kezdeményezése előtt elkezdődött.

Azokban az esetekben, ha a felek saját elhatározásukból vagy a bíróságnak a szorgalmazása által a közvetítés mellett döntenek, a bíróság a peres ügyök tárgyalását a felek kérésére felfüggeszti a PPTk 411. cikkely (1) bek. (1) pontjának megfelelően, az elévülési időt pedig 3 hónapra felfüggeszti. Ebből következik, hogy a közvetítői eljárás jogalkotó által vélt időtartama 3 hónap.

Amennyiben létrejön a közvetítői megállapodás, a felek kérhetik az ügyök folytatását, amely mentes az eljárási illeték alól és kérhetik a bíróságot az egyezséget jóváhagyó határozat kihirdetésére a PPTk 438. cikkelye értelmében, mely megerősíti az ő akaratukat.

Ha a bíróság megállapítja, hogy a megállapodásuk megfelel a jogszabályi előírásoknak, azokra a jogokra vonatkozik, amelyekkel a felek rendelkezhetnek, *egyezséget jóváhagyó határozatot hoz, amely eltérve a PPTk rendelkezéseitől, végrehajtható a módosított közvetítésről szóló törvény 63. cikkelyének 3. bekezdése alapján.*

A bíróság által meghozott, a közvetítői megállapodást megerősítő, peregyezségi határozatra a PPTk 438-441 cikkelyei⁷ irányadóak. Ezeknek megfelelően egy ilyen jellegű határozatot a bírónak lehetősége van zárt ülésen is meghozni, a felek jelenlétében, idézés nélkül, ehhez azonban az ő előzetes jóváhagyása szükséges, mely a határidő módosítása által konkretizálódik. Az eljárás egyszerűsített és nagyon gyors. Az alábbi feltételek mellett a bíróság napirendre tűzött ügyeit - a közvetítői eljárást alkalmazva - még az első tárgyalás időpontja előtt vagy akár annak alkalmával meg lehet oldani.

A közvetítő szerepét illetően elmondhatjuk, hogy az ő feladata gyakorlatilag a közvetítői megállapodás aláírásakor megszűnik, ő nem képviselheti a feleket a bíróság előtt, ugyanis az ilyen jellegű tevékenységeket a közvetítésről szóló törvény tiltja. Azonban valahányszor a közvetítői megállapodás megkötése a bírósági eljárás megindítása után történik, a közvetítőnek kötelezettsége az illetékes bíróságot erről írásban értesíteni.

A felek személyesen maguk vagy jogi képviselő útján kérhetik a bíróságon a közvetítői megállapodásuk bírósági megerősítését.

A bíróság megvizsgálja a közvetítő előtt megkötött megállapodást, *különösen az alábbi kérdéseket ellenőrzi:*

- *rendelkezhetnek-e a felek azon jogokkal, melyeket az említett megállapodás tartalmaz,*

⁷ A PPTk 441. cikkelye kimondja, hogy „Jelen szakasz rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell azokban az esetekben is, amikor a felek egyezsége jutása a közvetítői eljárás eredménye.”

- *a felek-e a tényleges a birtokosai ezen jogoknak* (pl. bírósági vagyonmegosztás esetén a bíróságnak meg kell vizsgálnia a javak valós létezését a felek vagyonában, a felek minőségét, és azt is, hogy az egyezség az összes tulajdonostárs, tulajdoni hányaduknak megfelelő arányú hozzájárulásával jött-e létre; örökösödési vagyoneosztás esetében a bíróságnak meg kell határozni, hogy a hagyatékot időben elfogadták-e, és hogy megvalósult-e az osztatlan tulajdonból való kilépés az egyezségben leírt módon a felek örökölt tulajdoni hányadának megfelelően; a másik fél javára történő lemondás lehetséges, amíg a közvetítői megállapodás ezt konkrétan tartalmazza, ez tulajdonképpen az örökség elfogadásának aktusa, melyet a jogok átruházása követ);
- *a megállapodás megfelel-e a törvény által előírt formai követelményeknek* (így pl. földterület megosztását érintő esetben a megállapodást hitelesített okirat formájában kell megkötni);
- *tiszteletben tartották-e a cselekvőképességgel nem rendelkező, vagy a korlátozott cselekvőképességgel rendelkező személyek jogait* (pl. a szülők közötti vagyonmegosztás esetében a kiskorú részére volt-e speciális gondnok kirendelve és megvolt-e a kinevezett gondnok és a gyámhivatal kettős hozzájárulása a rendelkezési okirat létrejöttéhez).

4. A közvetítői megállapodás jogszerűségének ellenőrzése. A bíróság határozata és annak joghatásai

A *polgári jogi vagy kereskedelmi igények* területén kötött közvetítői megállapodás esetén a bíróság megvizsgálja az abban szereplő kötelezettségek, kötelelemkeletkeztető tényállások létrejöttét és megalapozottságát, valamint a megállapodás jogszabályoknak való megfelelését, ugyanis egy minimális számú okirat megléte kötelező.

Hagyatéki vagy közös vagyon megosztása esetén a jogszabály előírja, hogy a közvetítői megállapodásnak tartalmaznia kell a vagyontárgyak nevesítését, vagyis azok körülhatárolását. A bíróság megvizsgálja a felek tulajdoni jogcímét, a jogaik kiterjedését, és hogy ezek a jogok nem jelentik-e az elidegenítési, rendelkezési tilalom valamilyen formáját (pl. nem áll-e igazságszolgáltatási foglalatás alatt, vagy nincs-e bejegyezve elidegenítési tilalommal biztosított jelzálogjog).

Feltevődik a kérdés, hogy mi történik abban az esetben, ha a bíróság megállapítja, hogy a *közvetítői megállapodás részben vagy egészben nem felel meg a jogszabályi előírásoknak*.

Abban az esetben, ha a közvetítői megállapodás csak részben felel meg a törvény rendelkezéseinek, a bíróságnak jogában áll egy részlegesen végrehajtható határozatot meghozni, mely kötelező, végrehajtható jogcímmel bír azon jogok tekintetében, melyek megfelelnek a jogszabályi előírásoknak. Az egyéb jogokat illetően, melyek nem jogszerűen szerepelnek a megállapodásban, a bíróság folytatja a tárgyalást, a PPTk 438. illetve 983. cikkelyeinek megfelelően. Fontos megjegyeznünk, hogy a közvetítői megállapodás jogszerűtlensége sosem vonja

maga után a peres eljárás elutasítását, hanem kezdeményezi annak bíróság előtti újratárgyalását.

Amennyiben a bíróság megállapítja, hogy a megállapodás tárgyát olyan jogok képezték, melyekkel a felek nem rendelkeznek, vagy amelyeket nem lehet közvetítői eljárásnak alávetni, vagy a megállapodás törvénytelen módon jött létre, illetve nem felel meg a törvény által előírt formai követelményeknek, úgy véljük, bár a törvény nem szabályozza, hogy a bíróság, egy indokolt határozattal, elutasítja a felek közvetítői megállapodás megerősítésére vonatkozó kérelmét, és hivatalból újra napirendre tűzi az ügyet a tárgyalások folytatása végett. Mivel nem létezik törvény által előírt, jogorvoslati lehetőség, ez a határozat, mint bármilyen közbenső határozat, a felettes igazságszolgáltatási szervnél megtámadható.

Elvileg, a közvetítői megállapodás elutasításának következménye az ügy újra tárgyalása kell, hogy legyen. Az újratárgyalást a felfüggesztés előtti időponttól, a fejlemények figyelembevételével kell megkezdeni. Mégis nagyon nagy odafigyelést igényel a felek közvetítői megállapodás megerősítésére vonatkozó kérelmét elutasító határozat indokolása az elhamarkodott ítélethozatal elkerülése végett. Mindezek függvényében, ha a felek egyezsége kötöttek olyan jogokat illetően, amelyekkel nem rendelkeznek, a közvetítői megállapodás megerősítésére vonatkozó kérelmüket a bíróság a felek aktív vagy passzív eljárásbeli minőségének hiányára hivatkozva utasítja el.

Önmagában véve, ha a felek az egyik tulajdonostárs távollétében egyezsége jutottak, a közvetítői megállapodás elutasítása nem zárja ki a felek azon lehetőségét, hogy egy újabb megállapodást terjesszenek a bíróság elé, amely létrejötténél már az összes társtulajdonos (még az első egyezség létrejöttékor távol tartózkodó is) jelen volt. Tehát annak a ténye, hogy egy adott ügyben egy közvetítői megállapodást a bíróság törvénytelennek minősített és elutasított, nem jelenti azt, hogy ugyanazon ügyben a felek nem köthetnek egy újabb, törvényes megállapodást, amelyet a bíróság elfogad, mivel a közvetítésnek a bírósági eljárás bármely szakaszában lehetségesnek kell lennie.

Azokban az esetekben, ha a felek a jogorvoslati keresetükben is ugyanazt a megállapodást terjesztik a bíróság elé, melyet már elsőfokon elutasítottak, akkor a fellebbviteli bíróság megalapozatlannak tekinti a kérelmet és elutasítja annak napirendre tűzését. Azonban nem szabad összetéveszteni azt az esetet, amikor a felek újból a bíróság elé terjesztik ugyanazt a közvetítői megállapodást, melyet egyszer már benyújtottak és a bíróság elutasított, a felek jogorvoslati lehetőségével, melynek értelmében az elsőfokon kihirdetett, közvetítői megállapodást elutasító határozatot másodfokon megtámadhatják, és a felettes igazságszolgáltatási hatóság dönthet akár a fellebbezés tárgyát képező határozat hatályon kívül helyezéséről és a közvetítői megállapodás elfogadásáról.

5. A büntetőügyi mediáció

A közvetítésről szóló törvény rendelkezései a büntető peres eljárások esetében is alkalmazandók, mind a polgári jogi, mind a büntetőjogi igények érvényesítése során.⁸ A büntetőeljárás keretén belül a büntetőjogi igények érvényesítése során a közvetítői eljárásról szóló törvény rendelkezései csak akkor alkalmazandók, ha a feljelentés visszavonása, vagy a felek kibékülése megszünteti a büntetőjogi felelősséget. Azon büntetőeljárásokban, melyekben megengedett a közvetítés, úgy kell eljárni, hogy a sértett ne létesítsen kapcsolatot a tettesel, kivételt képeznek azok az esetek, amikor a felek nyíltan hozzájárulnak a közvetítői szerződés megkötéséhez. A közvetítői megállapodás megkötése önmagában megalapozza a büntetőjogi felelősség megszüntetését. A büntetőperes esetén a közvetítői eljárást – a speciális törvények értelmében – a bírósági vádirat felolvasásáig lehet kezdeményezni. A büntetőeljárásban résztvevő feleket, illetve az eljárás alanyait nem lehet erőltetni, hogy a közvetítői eljárást alkalmazzák.

6. A mediátori szakképesítés megszerzése

A mediációt szabályozó törvény 7. cikkelyének értelmében az a személy lehet közvetítő, aki együttesen teljesíti az alábbi feltételeket:

- cselekvőképes;
- felsőfokú végzettséggel rendelkezik;
- 3 éves munkatapasztalattal bír;
- orvosilag alkalmas a szakma gyakorlására;
- jó hírnévnek örvend, és nem volt jogerősen elítélve olyan bűncselekményért, mely sértené a szakma tekintélyét;
- elvégezte a törvény által előírt közvetítő-szakképzést, vagy egy törvényileg akkreditált, a Közvetítői Kamara által elismert, szakirányú mesterképzést;
- a törvényeknek megfelelően engedélyezték a működését.

Gyakorlatilag bármilyen felsőfokú végzettséggel rendelkező személy, akinek van 3 éves munkatapasztalata és elvégezte a közvetítő-szakképzést, melynek főbb célja a közvetítői technikák elsajátítása és a törvénynek megfelelően engedélyezték a működését, közvetítő lehet.

---

⁸ A közvetítői intézmény bevezetése a büntetőeljárásba újabb lehetőségeket teremt a büntetőjogi felelősség elkerülésére, a büntetőeljárás megszűnésére. Lásd V. Mirişan: *Drept penal. Partea generală*, V. bővített kiadás, Universul Juridic Kiadó, Bukarest, 2017, 334-336. o. A 2006. évi 192. számú törvény 63. cikkelyének alkalmazásakor tekintettel kell lenni a Legfelsőbb Megsemmisítő Igazságügyi Bíróságnak a büntetőügyekben felmerülő jogi kérdések feloldásával foglalkozó bizottság döntésére is, amely az alábbiakat rögzíti:

- a 2006. évi 192. számú törvény 67. cikkelyének alkalmazása során, egy közvetítői megállapodás megkötése önmagában megalapozza a büntetőjogi felelősség elkerülését, ez elkülönül a felek megbékélésétől;
- az említett törvény értelmében a közvetítői megállapodás megkötésére a teljes büntetőeljárás ideje alatt lehetősége van a feleknek mindaddig, amíg a büntető határozat jogerőssé nem válik.

A bírók és az ügyészek nem lehetnek közvetítők, mivel a román jogrendszerben az ő tisztségük összeférhetetlen minden más köz- vagy magántisztviség betöltésével, kivételt képeznek az egyetemi oktatói feladatok.

Az ügyvédek, jogtanácsosok, közjegyzők⁹ vagy bármilyen egyetemet végzett személyek azonban lehetnek közvetítők. A román jogrendszerben nincs összeférhetetlenség az ügyvédi és a közvetítői tevékenység gyakorlása között. *A törvény azonban megtiltja, hogy az a közvetítő, aki részt vett a felek közötti közvetítői eljárás lebonyolításában, később képviselje valamelyik felet a bírósági eljárás során, ezáltal van biztosítva a pártatlanság elvének tiszteletben tartása.*

Az a tény, hogy a törvény ennyire megengedő azon személyek szakmáját illetően, akik közvetítők szeretnének lenni, visszafogott fogadtatásra talált a jogrendszerben dolgozók, különösen a bírók körében.

A visszafogottság legfőbb oka az, hogy miután a felek egyezsége jutottak a közvetítői eljárás során, egyezségüket egy közvetítői megállapodásban rögzítik, melyet a bíróság elé terjesztenek, kérve annak jóváhagyását és akaratuk tudomásulvételét.

Léteznek azonban összetettebb jogesetek, amelyek komoly jogi problémákat vetnek fel, mint a házassági vagy örökösödési vagyonmegosztás, amelyekben szinte megvalósíthatatlan alapos jogi szaktudás hiányában minden törvényes előírásnak megfelelő közvetítői megállapodás kialakítása.

Azokban az esetekben, amikor a közvetítő a jogi tanulmányoktól távolálló egyetemi végzettséggel rendelkezik, szinte lehetetlen, hogy jogi szempontból helyes közvetítői megállapodást fogalmazzon meg.

Igaz azonban, hogy a közvetítésről szóló törvény 22. cikkelye kimondja, hogy a közvetítő alkalmazhat jogászt, fordítót és egyéb szakértőket. Továbbá az említett törvény 55. cikkelye előírja, hogy a jogilag bonyolult vagy ellentmondásos esetekben, a közvetítő a felek jóváhagyásával kikérheti az adott témában jártas szakember véleményét, de ez egy lehetőség, és *nem kötelezettség.*

Ezen indokok miatt terjedt el a joggyakorlatban az a vélemény, hogy a közvetítői megállapodás tekintetében nem előnyös, hogy ezt a szakmát bármilyen felsőfokú végzettséggel rendelkező személy gyakorolhatja.

7. Következtetések

A közvetítés fontos és hatékony intézmény, amelyet ha szakszerűen gyakorolnak, nagy előnyt jelenthet a bírói tevékenységet illetően, hiszen tehermentesíti a bírókat az olyan ügyektől, amelyekben a felek akaratukkal megegyezően, szabadon dönthetnek. Éppen ezért a PPTk 22. cikkelyében meghatározott, a bíróság aktív szerepe a tényállás megállapításában elvnek megfelelően a bíróságnak a lehető leghatékonyabb módon kell alkalmaznia a közvetítésről szóló törvény 6. cikkelyét, ismertetve a felekkel a közvetítői eljárás előnyeit és szorgalmazva ennek alkalmazását azon jogviták esetében, amelyekben a törvény ezt lehetővé teszi.

⁹ Lásd M. I. Teaca: *Drept notarial. Note selective de curs*, Pro Universitaria Kiadó, Bukarest 2018, 57. és 81. o.

Minden bizonnyal nagyon fontos a közvetítői megállapodások törvényességének bíróság általi felülvizsgálata. A bíró csak akkor hagyhatja jóvá e megállapodásokat, hogyha teljes mértékben meggyőződött arról, hogy a felek a birtokosai az egyezségben átruházott jogoknak, és hogy az eljárás során minden törvényi előírást, jogszabályt tiszteletben tartottak.

Meg kell említenünk, hogy az idők folyamán a közvetítésről szóló törvény egyes rendelkezései alkotmányellenesnek minősültek. Például a 2006. évi 192. törvény 2. cikkelye (1) bekezdésének rendelkezéseit alkotmányellenesnek nyilvánították (*„Ha a törvény másképp nem rendelkezik, a felek, természetes vagy jogi személyek, kötelesek részt venni a közvetítésről szóló tájékoztató ülésen, beleértve az illetékes bíróságok előtt megindított peres eljárásokat is, hogy a köztük meglévő bármilyen polgári jogi, családjogi, büntetőjogi és más, ezen törvény által előírt vitás helyzetet ezen az úton oldjanak meg... ”*).

Az Alkotmánybíróság megállapította¹⁰, hogy bár a hazai rendelkezések, mint a 2006. évi 192. számú törvény és a Perrendtartásról szóló Törvénykönyv (227 cikk. (2) bek. utolsó mondata), és a nemzetközi és uniós szabályozások, így az Európai Parlament és a Tanács 2008/52/EK irányelve is választható, alternatív és informális jelleggel ruházza fel a mediációs eljárást, a 2006. évi 192. számú törvény 2. cikkelye (1) bekezdésében mégis kötelezi a feleket, hogy részt vegyenek a közvetítés előnyeit bemutató tájékoztató ülésen, máskülönben a bíróság elutasítja a felperes keresetét ugyanazon cikkely (1) – (2) bekezdésének értelmében. Vagyis annak ellenére, hogy a közvetítői eljárás önkéntes jellegű, a közvetítés előnyeit bemutató tájékoztató ülésen való részvétel kötelező.

Az Alkotmánybíróság úgy véli, hogy a vitatott jogszabályi rendelkezés, mely kötelezi a feleket, hogy vegyenek részt a közvetítés előnyeit bemutató tájékoztató ülésen, felborítja a *„nemo censetur ignorare legem”* vélelmét, melynek értelmében senki sem védekezhet a törvény nem tudásával. Amennyiben egy törvény, a jelen esetben a 2006. évi 192. számú törvény, az összes módosításával együtt, megjelenik a Román Hivatalos Közlöny I. részében, az állampolgárokra a törvény ismeretének vélelme vonatkozik.

Tehát nem indokolt egy különleges tájékoztatási eljárás a törvény tartalmát illetően. Kétségen kívül, ez a kötelezettség nem teljesítése által meghatározott szankció az Alkotmány 21. cikkelyének is ellentmond, amely előírja, hogy egyetlen törvény sem akadályozhatja az igazságszolgáltatáshoz való szabad hozzáférést. A felek azon kötelezettsége pedig, hogy a közvetítés előnyeit bemutató tájékoztató ülésen részt vegyenek, teljes mértékben megakadályozza az igazságszolgáltatáshoz való szabad hozzáférés lehetőségét, mert egy *„szűrőt”* alkalmaz ezen alkotmányos jog gyakorlásához, és szankcióként a bíróság elfogadhatatlannak minősíti a keresetet, ami nem pusztán gátolja, hanem egyenesen megtiltja e jog gyakorlását.

Függetlenül attól, hogy hogyan vélekedünk a közvetítői eljárás intézményéről, számos előnyére tekintettel hangsúlyoznunk kell, hogy a közvetítő, a közvetítői

¹⁰ Az Alkotmánybíróság 266/2014.05.07. számú döntése, amely megjelent a Román Hivatalos Közlöny 464/2014. június 25. számában

---

eljárás kezeseként jelenik meg, amelynél a pártatlanságnak, a semlegességnek és a titoktartásnak fontos szerepe van.¹¹

---

¹¹ C. Dănilău: *Comentariu asupra principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară*, C.H.Beck Kiadó, Bukarest, 2010; V. Mirișan: *Drept penal. Partea generală*, V. bővített kiadás, Universul Juridic Kiadó, Bukarest, 2017; Zeno Șuștac – Cristi Dănilău – Claudiu Ignat: *Medierea–Standarde și Proceduri*, Universitară Kiadó, 2009; M. I. Teaca: *Drept notarial. Note selective de curs*, Pro Universitaria Kiadó, Bukarest 2018; www.legislatiejust.ro

---

A compliance fogalmáról és szerepéről a gazdasági életben

Jacsó Judit*

---

1. Bevezető gondolatok

Amíg a külföldi szakirodalomban számos cikk, tanulmány és monográfia tette az elmúlt években vizsgálata tárgyává a compliance különböző területeit, addig hazánkban e fogalom jelentése – néhány területét leszámítva – még nem tudott átmenni a köztudatba. A compliance tevékenységnek csak egyes területei (így pl. a bankszektorban betöltött szerepe, a pénzmosság compliance, pénzügyi, vállalati compliance) kerültek az érdeklődés középpontjába. A hazai tudomány azonban adós maradt a compliance-re vonatkozó ismeretek rendszerezésével, illetve az alapfogalmak tisztázásával. Hazánkban az elmúlt évek pozitív fejleménye ezen a téren, hogy a compliance szakmai szervezeteként 2017-ben létrehozták a *Magyar Vállalati Compliance Társaságot*, amely egyik célkitűzéseként határozta meg a compliance tudatosság növelését, az ezzel kapcsolatos ismeretek terjesztését a vállalati környezetben, szakemberek közösségeiben.¹ Németországban a Giesseni Egyetemen külön *kutatóközpontot* hoztak létre a szervezeti bűnözés megelőzése érdekében bevezetett intézkedések tudományos igényű kutatására.²

Mit is értünk compliance alatt? E tanulmány első részében e fogalom jelentéstartalmát, egyes területeit, majd a compliance tevékenység gazdasági életben betöltött szerepét vizsgáljuk. Végül pedig arra a kérdésre keressük a választ, hogy miért lehet megfelelő eszköz a mediáció a compliance tevékenység gyakorlás során felmerülő konfliktusok kezelésére.

2. A compliance fogalmi meghatározása

Az angol terminológiából származó „compliance” kifejezés *egyezőséget, megfelelést* jelent. E fogalom az *orvostudomány területén* vált honossá, amely a

---

* Habilitált egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntetőjogi és Kriminológiai Intézeti Tanszék

¹ Lásd: <https://www.compliancetarsasag.hu/> (2018.09.11.).

² Center for Criminal Compliance <https://www.uni-giessen.de/fbz/fb01/professuren-forschung/professuren/rotsch/ccc> (2018.09.11.)

páciens orvostól kapott és a gyógyulását elősegítő utasításainak megfelelő magatartást, valamint a felírt gyógyszer szedésére vonatkozó előírások betartását jelentette, legfőképp azon betegségi típusoknál, ahol a gyógyuláshoz a *beteg együttműködése* elengedhetetlenül szükséges.³ Ezzel párhuzamosan vált a compliance a *pénzügyi szervezetek és vállalkozások világában* is használatossá, az 1980-as évektől kezdődően. Ennek jegyében a szervezetek egy vállalaton belüli rendszer felállítására vállalkoztak, amely garantálja azt, hogy minden alkalmazott betartja az alapvető jogszabályi működési feltételeket.⁴

A compliance fogalma azonban ma már *tágabb jelentéstartalommal* bír. A külföldi szakirodalomban több meghatározása is született, melyek más-más megközelítésből határozzák meg e fogalom ismérveit. Leszögezhetjük, hogy a compliance kifejezés használata a gazdasági jogi gyakorlatban, később pedig a gazdasági büntetőjogban is egyre inkább használatos fogalommá vált. Németországban különös figyelmet szentelnek e témának, számos tanulmány, cikk, szakkönyv foglalkozik a *criminal compliance* (büntetőjogi compliance) egyes kérdéseivel.⁵

E kifejezés a „*corporate governance*” fogalmához hasonlóan az angolszász jogi terminológiából került átvételre a gazdasági jogba. Nem jelent mást, mint „követést”, „megegyezőséget”, „meghatározott parancsok betartását” – határozza meg lényegre törően a fogalom lényegét *Georg Gösswein*. Véleménye szerint a compliance nem jelent mást, mint azt, hogy a vállalatok és annak szervezeti egységei a *joggal összhangban működnek*.⁶

Balogh Monika a vállalatok működésére vonatkozó általános értelemben az alábbi meghatározását adja a compliance-nek: „a vonatkozó összes (jogi és egyéb) szabálynak, elvárásnak való megfelelést, azok szerinti működést jelenti, azzal, hogy ez elsősorban nem a vállalt belső folyamatait – termék- vagy szolgáltatás-előállítási módját -, hanem mindezen tevékenységek mikéntjének a külső világra gyakorolt

³ Lásd bővebben a fogalomról Egészségtudományi Fogalomtár: <https://fogalomtar.aek.hu/index.php/Compliance> (2018.12.14.); Rotsch, Thomas: *Criminal Compliance, Zeitschrift für die internationale Strafrechtsdogmatik (a továbbiakban: ZIS)*, 2010/10, 614. o.; Prof. Dr. Amelung, Volker Eric: *Compliance, Gabler Wirtschaftslexikon* <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/compliance-27721> (2018.09.09.); Dr. Molnár Márk Péter – Dankó Dávid: A beteg-együttműködés a terápiás siker záloga – III. rész, *Orvostovábbképző Szemle*, 2010/4, http://medicalonline.hu/gyogyitas/cikk/a_beteg_egyuttmukodes_a_terapias_siker_zaloga___iii_resz (2018.08.09.)

⁴ Csonka Attila: Mi is az a compliance management? <http://solvergroup.hu/sajtoszoba/mi-is-az-a-compliance-management> (2018.12.12.)

⁵ Bock, Dennis: *Criminal Compliance*, 2. kiadás, Nomos Verlag, 2013; Bock, Dennis: Strafrechtlich gebotene Unternehmensaufsicht (Criminal Compliance) als Absenkung des Schadenserwartungswerts aus unternehmensbezogenen Straftaten, *Onlinezeitschrift für Höchststrichterliche Rechtssprechung zum Strafrecht, (HRRS)* 2010/7-8, 316-328. o.; Dannecker, Gerhard – Leitner, Roman (Hrsg.): *Handbuch der Geldwäsche-Compliance für die rechts- und steuerberatenden Berufe*, Lind Verlag, Wien, 2010; Rotsch, Thomas (Hrsg.): *Wissenschaftliche und praktische Aspekte der nationalen und internationalen Compliance-Diskussion*, 2. Kiadás, Nomos Verlag, 2013; Rotsch, Thomas (Hrsg.): *Criminal Compliance, Handbuch*, Nomos Verlag, Baden-Baden, 2015; Rotsch, Thomas: *Criminal Compliance, ZIS* 2010/10, 614-617. o.

⁶ Gösswein, Georg: Mediation als Weg aus dem Compliance-Dilemma, *Die Mediation* c. lap 2017/2. számában található írás magyar nyelvű fordítása: A mediáció mint a compliance dilemmából kivezető út (ford.: Csemáné Váradi Erika – Jacsó Judit), *AKV Európai Szemle*, 2017/1, 122-127. o.

hatásait tekinti vizsgálata tárgyának. Azaz azt, hogy a vállalat hogyan illeszkedik be a közvetlen, valamint tágabb értelemben vett környezetébe.⁷ Ma már a vállalati compliance tevékenységet meghatározott szabályok és struktúra szerint végzik. E tevékenység eredményességét mérik is, ez utóbbi folyamatot jelöli a „*compliance audit*” fogalom.⁸

Forrás: CSONKA Attila: Mi is az a compliance management?

<http://solvergroup.hu/sajtoszoba/mi-is-az-a-compliance-management> (12.12.2018)

Dennis Bock megfogalmazása szerint „*compliance*” legáltalánosabb értelemben - szervezeti megközelítésből - a *jogkövető magatartás tanúsítását*, a jogszabályi előírásoknak, belső szabályoknak, illetve egyéb követendő ajánlásoknak megfelelő magatartás elérését *szolgáló intézkedések gyűjtőfogalma*.⁹ A Bock által használt szűkebb fogalom alapján a *compliance* azon felügyeleti intézkedések gyűjtőfogalma, amelyek annak biztosítására szolgálnak, hogy a vállalaton belüli valamennyi munkavállaló jogkövető magatartást tanúsítson. A *criminal compliance* ebben az értelemben a vállalati vezetők arra irányuló kötelezettsége, hogy a vállalaton belül megakadályozzák a munkavállalók által elkövetett bűncselekményeket.¹⁰

⁷ Balogh Monika: *A munkaügyi compliance audit*, Wolters Kluwer, Budapest, 2015, 15. o.

⁸ Balogh: *i.m.* 15. o.

⁹ Bock, Dennis: Strafrechtliche Aspekte der Compliance-Diskussion – § 130 OWiG als zentrale Norm der Criminal Compliance, *ZIS* 2009/2, 293. o. Németországban az ún. „Siemens” korrupciós botrány kapcsán élénkült fel az érdeklődés e téma iránt.

¹⁰ Bock: *i.m.* 2010, 316. o. Ezt a kötelezettséget Németországban a Szabálysértési törvény (Ordnungswidrigkeitengesetz) 130. §-a szabályozza, amely igen jelentős, egy millió eurós pénzbírságot helyez kilátásba a vezető tisztségviselőkre nézve akkor, ha a felügyeleti intézkedések szándékos vagy gondatlan elmulasztották, amellyel megakadályozhatták vagy lényegesen megnehezítették volna a büntetéssel vagy pénzbírsággal fenyegetett kötelességszegést. Hazánkban a költségvetési csalás és a korrupció tekintetében található hasonló szabályozás a Büntető törvénykönyvben (a költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása (Btk. 397. §); az aktív hivatali vesztegetéshez kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség megsértése (Btk. 293. § (4)-(5) bek.). Lásd részletesen e témáról: Molnár: *i.m.* 2018. 44-35. o.

Molnár Erzsébet szerint „a compliance általános jogi értelemben az érvényes és hatályos jognak megfelelően, azzal összhangban való cselekvést jelenti”.¹¹ Röviden meghatározva a compliance tehát a jogkövető magatartás tanúsítását jelöli. A *criminal compliance* e megközelítés szerint olyan magatartást jelöl, amely nem ütközik büntetőjogi tényállásba.¹²

A *compliance tevékenység* tehát a megfelelőség biztosítására, azaz jogi, illetve etikai normák betartására irányul a szervezeten belül. Ennek elmaradása esetén fennáll a *compliance kockázat* kialakulása, illetve növekedése. Így a *compliance kockázat* is meghatározást igénylő alapfogalom. A Magyar Bankszövetség¹³ a bankszektorra vonatkozóan kockázatoknak alapvetően négy területét nevesítette. Ez a felosztás véleményem szerint a compliance tevékenységre általánosságban is alkalmazható. Ezek az alábbiak:

- a) jogi kockázatok,
- b) felügyeleti vagy egyéb hatósági szankciók kockázata,
- c) pénzügyi veszteség, és
- d) hírnévrontás kockázata.

Compliance kockázatok			
jogi	felügyeleti/hatósági szankciók	pénzügyi	hírnévrontás

A compliance egyik fontos területe az ún. *vállalati compliance*, amely a gazdálkodó szervezetek szabályszerű működését szolgáló „belső” intézkedések jelölésére használatos¹⁴. Fontos hangsúlyozni, hogy nem pusztán a vállalat jogkövetését jelöli azonban e fogalom, hanem ettől sokkal komplexebb értelemben használatos, hiszen felöleli a jogszabályi előírásoknak megfelelő tevékenységvégeztés elősegítését szolgáló valamennyi belső intézkedést is.

A compliance fogalmát megközelíthetjük *szervezeti oldalról* is, amely a gyakorlatban egyet jelent *compliance szervezeti egység* felállításával, amelynek a

¹¹ Molnár Erzsébet: *A gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselőjének speciális büntetőjogi felelőssége*, Doktori (PhD) értekezés, Szegedi Egyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2018, 20. o., 37. lábjegyzet.

¹² Bock: i.m. 2010, 316. o.

¹³ Magyar Bankszövetség: Best Practice Kódex, 4. o.

¹⁴ Hazánkban a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének 6/2013. (III.11.) sz. Ajánlása a pénzügyi szervezetek/csoportok vonatkozásában a belső kontroll biztosítása érdekében megfelelést biztosító funkcióra vonatkozó szabályokat meghatároz (A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete elnökének 6/2013. (III. 11.) számú ajánlása a belső védelmi vonalak kialakításáról és működtetéséről, a pénzügyi szervezetek irányítási és kontroll funkcióiról). Lásd még az Útmutató a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete Felügyeleti Tanácsának a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 3/2008. (XI.20.) számú ajánlásához, továbbá a Magyar Nemzeti Bank 6/2014. (XII. 17.) számú ajánlása a belső védelmi vonalak kialakításáról és működtetéséről, a pénzügyi szervezetek irányítási és kontroll funkcióiról. <https://www.mnb.hu/letoltes/belso-vedelmi-vonalas-ajanlas-megjelentetesre-1-1.pdf> (2018.09.02.).

feladata a compliance veszélyek elhárítása. A compliance feladatok megvalósítására a nagyvállalatokon belül külön szervezet kerül felállítására.¹⁵

Összefoglalva - a *Rotsch* által használt csoportosítás alapján - a compliance-nek három értelmezését különböztethetjük meg:

- A compliance *legáltalánosabb megközelítés* szerint a vállalkozások hatályos jognak megfelelő működését jelenti, amely azokra a területekre jellemző, ahol a komplex és bonyolult szabályozás miatt a jogkövető magatartás tanúsításához szükséges a „szakértők” általi megelőző intézkedések alkalmazása.
- A compliance alatt *szervezeti értelemben* a jogi személyek és egyéb szervezetek azon *szervezeti egységét* értjük, amelynek a *feladata a vonatkozó jogszabályi előírások betartása, illetve betartatása*.
- A harmadik jelentéstartalma a *compliance tevékenységekre* vonatkozik, amely alá azon intézkedések összessége tartozik, amelyet a vállalat vezetőinek és munkatársainak kell a jogszerű működés érdekében megvalósítaniuk.¹⁶

3. A compliance fogalmának megjelenése a hazai jogunkban

Hazánkban is megfigyelhető az a tendencia, hogy – jogharmonizációs kötelezettségünknek is eleget téve – a *megfelelés biztosításának szervezeti követelményét* immár jogszabályi előírások is meghatározzák. Az alábbiakban erre vonatkozó két példát szeretnénk említeni:

A *Hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény* (Hpt.)¹⁷ 2017. évi módosítása¹⁸ vezette be a jogszabályoknak történő megfelelésért felelős *szervezeti egységek* felállítására vonatkozó jogszabályi kötelezettséget 2018. január 1. napjától (Hpt. 153/A. §). Ennek megfelelően a hitelintézeteknek a pénzügyi és befektetési szolgáltatási, illetve kiegészítő szolgáltatási tevékenységével kapcsolatos feladatokat ellátó szervezeti egységétől *független szervezeti egységet* kell kialakítaniuk és működtetniük. A módosítás indoklásában a jogalkotó meghatározza, hogy mi a *compliance funkció* alapvető célja: „*elősegítse a hitelintézet jogszabályokban, illetve belső szabályzatokban meghatározott kötelezettségeinek teljesítését, feladata továbbá a szabályok betartásának ellenőrzése, az eltérések feltárása, azok jelentése, javaslattétel a feltárt hiányosságok kijavítására, a döntéshozatalhoz szükséges pénzügyi és egyéb információk biztosítása, valamint a hitelintézet és ügyfelei eszközeinek és a tulajdonosok érdekeinek védelme.*” Rámutat továbbá arra is, hogy „*a hitelintézetek*

¹⁵ Rotsch, Thomas: 4. Compliance, in: Achenbach, Hans/Ransiek, Andreas: *Handbuch Wirtschaftsstrafrecht*, 3. Kiadás, C.F. Müller, Heidelberg, 2012, 47. o.

¹⁶ Rotsch Thomas: Criminal Compliance – Begriff, Entwicklung und theoretische Grundlegung, in: Rotsch, Thomas (Hrsg.): *Criminal Compliance, Handbuch*, Nomos Verlag, Baden-Baden, 2015, 37-41. o.

¹⁷ 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról

¹⁸ 2017. évi LXIX. törvény a pénzügyi piacok működését és a pénzügyi eszközök kereskedését szabályozó törvények jogharmonizációs célú módosításáról.

esetében a compliance fontos szerepet játszik a bank belső kontrolljainak, kockázatkezelésének és az irányítási feladatainak folyamatos fenntartásában, illetve minősítésében, amely egyben a felügyeletet ellátó hatóság alapérdeke is. A szabályozás jelenleg a különböző pénzügyi felügyeleti hatóságok, szakmai szövetségek iránymutatásainak való megfelelést jelenti. A szabályozó környezet nemzetenként, országonként is jelentős különbségeket mutat, de az uniós országok többségében legalább minimum ajánlásként megjelenik egy független egységként működő compliance szervezet kialakításának vagy megfelelőségi biztos/vezető kijelölésének szükségessége. A környező országok szabályozásában a „Core Compliance”, mint önálló, független funkció kialakítása jellemzően nem kötelező erejű előírás; Magyarországhoz hasonlóan leginkább a pénzmosás megelőzésére vonatkozó szabályok, illetve a MiFID 2 kapcsán jelenik meg a jogi szabályozásban.¹⁹

A törvény a compliance funkció tartalmát is meghatározza. Az irányítási jogkörrel rendelkező vezető testület által a feladat- és hatáskörébe utalt területeken:

- biztosítani kell, hogy a hitelintézet mindenkor *megfeleljen a tevékenységére és működésére vonatkozó jogszabályokban foglaltaknak* és a *szabályzatok összhangban* legyenek a jogszabályi rendelkezésekkel;
- azon intézkedések és eljárások megfelelő érvényesülésének folyamatos *nyomon követése és rendszeres ellenőrzése*, amelyek célja, hogy a hitelintézet e törvényben és az e törvény felhatalmazása alapján kiadott jogszabályban foglaltaknak történő *megfelelésben tapasztalható esetleges hiányosságait feltárják*;
- a megfelelésbeli hiányosságok feltárása érdekében tett *intézkedések folyamatos nyomon követése és rendszeres ellenőrzése*;
- a *hitelintézet irányítási jogkörrel rendelkező vezető testületének, és alkalmazottainak segítése* annak érdekében, hogy a hitelintézet teljesítse a tevékenységére és működésére vonatkozó jogszabályokban foglalt kötelezettségeit.²⁰

A jogszabályoknak történő megfelelésért felelős szervezeti egység a kötelezettségek teljesítéséről évente legalább egyszer jelentést készít az irányítási és a felügyeleti jogkörrel rendelkező vezető testület részére. A hitelintézet a jogszabályoknak történő megfelelésért felelős szervezeti egység vezetőjének személyét bejelenti a Felügyeletnek, azaz a Magyar Nemzeti Banknak.²¹ „A törvény miniszteri indokolása is hangsúlyozza, hogy a megfelelőségi (compliance) funkció a

¹⁹ A pénzügyi piacok működését és a pénzügyi eszközök kereskedését szabályozó törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2017. évi LXIX. törvény 169. §-ához fűzött Indokolása.

²⁰ Hpt. 153/A. § (2) bek.: „Amennyiben a jogszabályoknak történő megfelelésért felelős szervezeti egység kialakítása a hitelintézet számára a tevékenységének természete, mérete és összetettsége figyelembevételével aránytalan terhet jelentene, és a hitelintézet hitelt érdemlően igazolni tudja, hogy mindez nem befolyásolja hátrányosan a megfelelési feladatok ellátását, a hitelintézetnek elegendő egy, a jogszabályoknak történő megfelelésért felelős személyt kineveznie. Ebben az esetben a jogszabályoknak történő megfelelésért felelős személy tekintetében a jogszabályoknak történő megfelelésért felelős szervezeti egységre előírt rendelkezéseket kell alkalmazni.”

²¹ Hpt. 153/A. (3) – (5) bek.

hitelintézetek belső védelmi vonalai közül az egyik legfontosabb, célja a kockázat minimalizálása, a biztonság és a pénzügyi rendszerbe vetett bizalom biztosítása. Magyarországon a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletét ellátó Magyar Nemzeti Bank jogszabályi kötelezés hiányában is, valamennyi pénzügyi szervezet esetében elvárja megfelelési biztos(ok) alkalmazását, illetőleg önálló compliance szervezeti egység kialakítását, azonban ezen elvárás kikényszeríthetőségéhez - a Bszt.-hez és a Bit.-hez hasonlóan - szükséges egy jogszabályban foglalt (Hpt.), kötelező érvényű norma megléte is. Ennek jelentőségét erősítheti a jelenleg hazánkban fennálló, a pénzügyi intézményekkel szembeni bizalmatlanság (brókerbotrány, devizahitelek stb.), továbbá a pénzügyi intézmények működésében rejlő kockázatok folyamatos nyomon követésének, kezelésének jogszabályi kötelezése, a megfelelés felügyezésének jogszabályban történő biztosítása.²²

Hasonló szabályozást találunk a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló 2007. évi CXXXVIII. törvény (Bszt.) rendelkezései között is. A Bszt. 21. §-a a jogszabályoknak és szabályzatoknak történő megfelelésért, valamint az ügyféleszközök védelméért való felelősség cím alatt előírja, hogy a befektetési vállalkozás biztosítja a Bizottság (EU) 2017/565 felhatalmazáson alapuló rendelete 22. cikkében foglaltaknak megfelelő eljárást a jogszabályoknak és szabályzatoknak történő megfelelés tekintetében.

A jogalkotó keretjellegű szabályozással utal egy uniós normájára, amely szervezeti követelményként szabályozza a megfelelést (compliance).²³ A 22. cikk alapján a befektetési vállalkozás megfelelő politikát és eljárásokat alakít ki, vezet be és tart fenn annak érdekében, hogy észlelje a 2014/65/EU irányelv szerinti kötelezettségei nemteljesítésének kockázatát és a kapcsolódó kockázatokat, továbbá megfelelő intézkedéseket és eljárásokat alkalmaz annak érdekében, hogy minimalizálja e kockázatokat, és lehetővé tegye az illetékes hatóságok számára az említett irányelv szerinti hatásköreik eredményes gyakorlását. A Bszt. 22. cikk (2) bekezdése szerint „a befektetési vállalkozás megfelelő szakértelemmel és hatáskörrel rendelkező munkatársat nevez ki az ügyfelek pénzügyi eszközeinek és pénzeszközeinek védelmével kapcsolatos kötelezettségek befektetési vállalkozás általi teljesítésének biztosítására. A befektetési vállalkozás döntésétől függően ezt a feladatkört a kinevezett személy kizárólagos feladatként vagy más feladatkörrel együtt látja el.”

²² A pénzügyi piacok működését és a pénzügyi eszközök kereskedését szabályozó törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2017. évi LXIX. törvény 169. §-ához fűzött Indokolása.

²³ Meg kell jegyeznünk, hogy sajnálatos módon a magyar fordítás – a német szöveggel ellentétben – nem tartalmazza a compliance kifejezésre utalást.

4. A compliance tevékenység szerepe a gazdasági életben

A *compliance*, a „nemzetközi pénzügyi és vállalati kultúrában az egyik legdinamikusabban fejlődő funkciók egyike, amelynek érvényesüléséhez a vállalati felső vezetés elkötelezettsége megkérdőjelezhetetlenül szükséges”²⁴ A Magyar Bankszövetség Compliance Munkacsoportja által 2017-ben elfogadott Compliance Best Practice Kódex megfogalmazása rávilágít a compliance vállalati kultúrában betöltött szerepére.

Megállapíthatjuk, hogy mára a *compliance a vállalati kultúra része* lett, úgy mint a vállalat értékrendje, kommunikációja, erőforrásokkal való gazdálkodása stb. Balogh Monika szerint a compliance tevékenységnek a társadalmi együttélést szabályozó elemekhez (így például a jog, erkölcs, szokások) hasonlóan a vállalati kultúrát formáló képessége és hatása van.²⁵ A *compliance management* mint tevékenység a vállalatok életében egyre fontosabb szerepet tölt be, melynek célja az, hogy egy adott vállalkozás működése megfeleljen a vonatkozó soft law és hard law szabályoknak.

Geors Gösswein tanulmányában rámutat arra, hogy az elmúlt években a gazdasági tevékenységre vonatkozó jogszabályi keretek jelentős változáson mentek keresztül, mindez igaz nemzeti és nemzetközi szinten is. Azok köre jelentősen kibővült, az irányadó szabályok mára a csaknem valamennyi szegmensét áthatják. Így példaként gondolhatunk a versenyjogi, az adó- és vámjogi szabályokra, a környezetvédelmi előírásokra, a számviteli szabályokra, valamint az elmúlt években a GDPR²⁶ kötelezettségekre. A szabályozási környezet mellett a gazdasági és társadalmi környezet is gyorsan változik, melyhez egy adott vállalkozásnak igazodni kell. E folyamat azonban számos kockázattal is jár a vállalkozások életében. A szabályok megszegése súlyos következménnyel is járhat a gazdasági élet szereplői számára, akár a vállalat megszüntetését is jelentheti. A compliance felfogható egyfajta „új útnak”, amellyel elérhetővé válik a felelősségre vonás elkerülése, vagy legalábbis ennek a kockázatnak a csökkentése.²⁷ Fontos azt is hangsúlyozni, hogy a jogi és nem jogi szabályok szervezeti szinten történő betartásához mind a vállalat vezetőinek, mind pedig a munkavállalóinak a hozzájárulása is szükséges.²⁸ Mindamelllett, hogy a compliance-nek mindig „felülről”, azaz vezetői szinten, kell indulnia.²⁹ Ezzel kapcsolatosan került a bankok

²⁴ Magyar Bankszövetség Compliance Munkacsoport: A compliance (megfelelés biztosítási) funkció működtetésének legjobb gyakorlata (Best Practice Kódex), Budapest, 2017. (a továbbiakban: Magyar Bankszövetség: Best Practice Kódex) http://www.bankszovetseg.hu/Content/alapdokumentumok/6_melleklet_Compliance_Best_Practice_Kodex_HUN.pdf (2018.09.09.)

²⁵ Balogh: *i.m.* 47. o.

²⁶ General Data Protection Regulation (Általános Adatvédelmi Rendelet)

²⁷ Gösswein: *AKV Európai Szemle*, 2017/1, 122. o.

²⁸ Balogh: *i.m.* 48. o.; Rotsch: *i.m.* 2012, 47. o.

²⁹ „Responsibilities of the board of directors for compliance” Basel Committee on Banking Supervision Compliance and the compliance function in banks April 2005 (<https://www.bis.org/publ/bcbs113.pdf> (2018.10.14.))

vonatkozásában megfogalmazásra az ún. „*compliance function principles*”, amely azt jelenti, hogy a megfelelési funkciónak függetlennek kell lennie.³⁰

A compliance egyik fontos velejárója, hogy a vállalaton belüli alapvető jogkövető hozzáállás hatására a szabályszegések elkövetésének valószínűsége csökkenni fog, amely az erőforrásokra is jótékony hatással lesz. Így a felelősségre vonással járó esetek elkerülhetővé válhatnak. A compliance ténylegesen is versenyelőnyt fog jelenteni, melynek jelentős gazdasági hatása is lehet.³¹

5. Compliance és mediáció

A vállalaton belül a compliance intézkedések betartása során konfliktushelyezetek alakulhatnak ki a szervezeten belül, a menedzsment és a különböző szervezeti egységes, valamint a vezetők és a munkavállalók között is, amely csökkentheti azok eredményességét és hatékonyságát.³²

Georg Gösswein a jelentkező konfliktus feloldásának egyik hatékony eszközeként tekinti a mediációs technikák alkalmazására.³³ A vállalaton belüli, compliance tevékenység gyakorlásával összefüggő konfliktusokra gyűjtőfogalomként az ún. „*compliance dilemma*” kifejezést használja, melyet az alábbiak szerint foglal össze. A vállalat munkatársai számára kötelező szabályok betartása az adott vállalat működése szempontjából meghatározó jelentőségű. Ugyanakkor azonban előfordulhat az is, hogy pénzügyi szempontok miatt érdeke fűződhet a vállalatnak ahhoz, hogy ezen szabályokat figyelmen kívül hagyja. A vállalati vezetésnek sokszor választania kell a flexibilis megoldás alkalmazása és az előírások szigorú betartása között, amelynek eredményeként gyakran a vállalatért felelős szervezeti egységek „konfliktushelyzetbe” kerülhetnek. Ezt nevezi *Gösswein* compliance dilemmának, amely tehát egy kettős kimenetű döntési helyzetet foglal magába. *Gösswein* kerüli a „konfliktus” szó használatát, mert a felek tudatosan nem fogják felvállalni annak meglétét.

A mediáció – jellegéből adódóan – ideális eszköz lehet a compliance dilemma feloldására, hiszen hozzájárulhat a felek közötti megállapodáshoz, a vita hosszú távú és békés rendezéséhez. A mediációs eljárás során felszínre hozott megoldások mind a vezetőség, mind a szervezeti egységek számára értékkel bírhatnak. Ezen keresztül a közös megoldás keresésén van a hangsúly, amely hozzájárulhat az összetartozás-érzés fokozásához is.³⁴

³⁰ Basel Committee on Banking Supervision Compliance and the compliance function in banks April 2005 (<https://www.bis.org/publ/bcbs113.pdf> (2018.10.14.))

³¹ Gösswein, Georg: A vállalatok vezetői, mint az erőforrásokat kímélő compliance menedzsment rendszer meghatározó elemei (ford.: Jacsó Judit), *AKV Európai Szemle* 2018/1, 85-87. o.

³² Balogh: *i.m.* 45. o.

³³ Gösswein: *AKV Európai Szemle*, 2017/1, 125-126. o.

³⁴ Lásd bővebben: Gösswein *AKV Európai Szemle* 2018/1, 86-87. o.

6. Záró gondolatok

A különböző szervezetek compliance működése, azaz a jogszabályoknak, belső szabályzatoknak, etikai elvárásoknak megfelelő működése és ezek szervezeten belüli biztosítása egyre aktuálisabb téma az Európai Unión belül, így hazánkban is, annak jelentősége egyre inkább nőni fog, ezért szükséges a téma napirenden tartása és a felmerülő kérdésekről szakmai diskurzus folytatása. Egyre nagyobb igény mutatkozik arra hazánkban is, hogy a nagyvállalatoknál, illetve az azoknak beszállító kkv szektorban dolgozó compliance tevékenységet végző munkavállalók, e tevékenységgel megbízott jogászok is e szakma gyakorlásához szükséges ismeretanyagot megszerezhessék.³⁵

---

³⁵ A Magyar Fejlesztési Bank által 10 európai országban végzett kutatása alapján megállapítható, hogy csak a fejlett országok piacainak van helyi minőségi compliance képzési intézménye. http://apkf.eu/files/compliance/2_NZs.pdf (2019.02.12.)

Gondolatok a „compliance” tevékenység aktuális helyzetéről Romániában

Diana Cirmaciu*

---

1. Bevezető gondolatok

A „compliance” tevékenység kifejtése több belső eljárás létrehozását igényli. Ezen eljárások célja, hogy megakadályozzák, illetve megelőzzék a vezető tisztségviselők és a vállalat alkalmazottainak azon jogsértő magatartásait, melyek maguk után vonhatják az adott vállalat jogi felelősségre vonását. A megfelelőségi programok célja akkor is megjelenik, amikor az említett törvényi előírások megszegése megtörtént, hiszen egy ilyen jellegű hatékony program korlátozhatja a vállalat jogi felelősségét (korlátozza a büntetőjogi felelősséget, vagy akár mentesíti alóla a jogi személyt), megőrizvén ezáltal annak érdekeit, vagy megmentvén bizonyos személyek integritását. Ezen eljárások alkalmazása által a vállalatok arra törekednek, hogy megvédjék magukat bizonyos csalási, visszaélési vagy pénzmosási esetekkel szemben is.

Az elmúlt években a „compliance” tevékenység a vállalatok többségénél kötelező feladattá vált, mind a román, mind pedig a multinacionális vállalatoknál, melynek célja a tisztességes és integrált üzleti környezet megszilárdítása, az üzleti etika és megfelelőség szorgalmazása által.

E tendencia magyarázata a jogalkotásban rejlik, mely megkönnyítette a versenyjog területén szabályozott témák (mint a korrupcióellenes kérdések, munkaügyi kapcsolatok) országunk jogszabályai közé való, lépcsőzetes átvételét. Ezáltal bizonyos jogi kockázatok „compliance” szempontjából történő kezelése a Romániában fiókszervezettel rendelkező multinacionális vállalatoknál is szokásos gyakorlattá vált. E szerint az anyavállalat országában érvényes jogszabályok megsértése komoly pénzügyi, büntetőjogi vagy akár a jóhírnevet károsító következményekkel járhat.

A compliance kifejezés lényegében a jogi normákkal való megfelelőség vizsgálatát jelenti. Időközben ez változott, és azon jogszabályok betartására összpontosít, melyek megsértése jelentős kockázatokat idéz elő, mind a megfelelést ösztönző megkettőzött jogi normákra történő hivatkozás (mely a vállalatokat megelőző pozícióba helyezi), mind a megszegések büntetése által, ideértve a büntetőjog területét is. Ebben az értelemben megkülönböztethetjük:

---

* Egyetemi docens, dékánhelyettes, Nagyváradi Egyetem, Jogi Kar

- a *versenyjog területét*, ahol a jogsértések – többek között – jelentős bírságokat eredményezhetnek, melyeket az elkövető éves forgalma alapján határoznak meg, valamint
- a *közbeszerzések területét*, ahol a szabályozott eljárásoktól való eltérést a törvény büntetni rendeli.

A *munkaügyi kapcsolatok területén* – amely specifikus megfeleléségi problémákkal küzdő terület – is megjelent a compliance, amely azonban a Romániában működő vállalkozások esetében kevésbé nyilvánvaló. Figyelembe véve, hogy a román munkajog bővelkedik az imperatív (kényszerítő) szabályozásban, könnyen azt feltételezhetjük, hogy az összes jogszabály ugyanannyira fontos, vagy ugyanolyan törvényes kockázatokat generálhat (*leginkább az ellenőrző hatóságok által megszabott kihágások területén*). A valóságban léteznek felfedezetlen területek, melyek komoly kockázatokat okozhatnak a vállalatoknak, illetve a munkaadóknak.

2. Munkajogi compliance

A *munkahelyi egészség és biztonság területe tipikus példája a compliance területén megjelenő magas kockázatnak*. A törvény meghatározza a munkáltatók pontos kötelezettségeit, leírja azon mechanizmusokat, melyeket teljesíteniük kell a munkavállalók munkahelyi egészségének és biztonságának garantálása érdekében, amely kötelezettségek megszegését büntetni rendeli a törvény.

Bizonyos kihágási büntetések alkalmazása vagy a munkahelyi balesetet szenvedett alkalmazottnak járó kártérítés fizetése mellett a Büntető Törvénykönyv úgy rendelkezik, hogy *bármely munkahelyi egészségügyi és biztonsági intézkedés azon személy által történő elmulasztása, akinek kötelező ezen intézkedések alkalmazása, amennyiben munkahelyi balesetet vagy foglalkozási betegségeket idéz elő, 6 hónaptól 3 évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetés kiszabásával büntetendő*.¹

Ehhez hasonlóan *a munkahelyi egészségügyi és biztonsági intézkedések és kötelezettségek megszegése, amennyiben munkahelyi baleset vagy foglalkozási megbetegedés közvetlen veszélyét eredményezi, 6 hónaptól 3 évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetés kiszabásával büntetendő*.²

Mindkét eset, mind a munkáltató hivatalos képviselőjének, mind magának a munkaadónak (vállalatnak) mint jogi személynek a büntetőjogi felelősségre vonását eredményezi.

További példái a magas jogi kockázattal járó területeknek a munkaidő rögzítése, jelentése és kifizetése. A nagyszámú alkalmazottat foglalkoztató vállalatokra – leginkább a kereskedelem, a termelés, az építkezés és az IT szektorban – jellemző, hogy gyakorlati nehézségekbe ütközik a munkaidő beosztása, a műszakok megtervezése, a 48 órás folyamatos heti pihenőidőszak biztosítása vagy akár a törvény által megengedett heti átlagos óraszám (a túlórákat is beleértve) megtartása.

---

¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2009. évi 286. számú törvény (a továbbiakban: BTK) 349. cikkely.

² BTK 350. cikkely.

A fentebb említett területen a nehézségek fokozódnak azokban az esetekben, amikor a munkáltató a tevékenységét több településen vagy több üzletágban végzi, vagy vannak olyan alkalmazottak, akik egyszerre több joghatóság felügyelete alatt álló csapatnak dolgoznak (ide tartozik az időzónák esete, mikor a települések különböző kontinenseken találhatóak), vagy az alkalmazott gyakori kiszállásokat végez és egyedül készíti el a kiszállási iratokat, melyben rögzíti a munkaidő kezdetét és végét. Általában ezek káros hatásai akkor jelennek meg, amikor a vállalkozások nem alkalmaznak belső mechanizmusokat a munkahelyi jelenléti ívekben (vagy bármilyen más, a munkavállalók munkahelyi jelenlétének és effektív munkavégzésének rögzítésére alkalmas, akár elektronikus rendszerben) szereplő bejegyzések megfigyelésére és időszakos ellenőrzésére.

Általában az esetleges kockázatokat az ellenőrző hatóság által kiszabott vagy az alkalmazott keresete által meghatározott kihágási büntetések jelentik. Azonban az alkalmazottak munkavégzésére vonatkozó valós adatok tudatosan történő helytelen / nem teljes feltüntetése bizonyos esetekben az intellektuális csalás, a hamisítás, munkahelyi visszaélés bűncselekményi formáit ölti fel, melyek szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetés kiszabásával büntetendők. Ide sorolhatjuk az alkalmazottak által végzett teljes munkaidő bérszámfejtő lapon, valamint a jelenléti íven való nem teljes vagy hibás feltüntetését.

A büntetőjogi felelősség ezen esetekben kiterjed mind a vállalkozás jogi képviselőjére, mind a humánerőforrás részlegén dolgozó szakértőre, aki a helytelen dokumentumot kiállította, valamint magára az arra kötelezett jogi személyre is.

Figyelembe véve, hogy a törvény által előírt büntetések ezen jogszabályok megsértése esetén elég súlyosak lehetnek (ideértve a büntetőjogi következményeket), fontos, hogy a vállalkozások vezetői és a humánerőforrás-szakértők tudatában legyenek ezen kockázatoknak és belső megelőző és megfelelési mechanizmusokat alkalmazzanak.

Elvi javaslatunk ezen személyek számára, hogy álljanak ellent azon kísértésnek, mely már rutinná vált számukra, miszerint ha eddig nem okozott gondokat, akkor az elkövetkezendőkben sem fog. Általában elegendő egyetlen „szikra”, egyetlen vizályos helyzet egy alkalmazottal, egy hatóságok általi szigorú ellenőrzés ahhoz, hogy súlyos és jelentős következményekkel járó problémákat idézzen elő. Az ilyen esetben felmerülő problémák lehetnek akár jelentős anyagi kiadások, a jó hírnév sérelme, vagy akár büntetőjogi felelősségre vonás.

3. A compliance egyes területei a vállalatoknál

Romániában még nem létezik a vállalkozáson belüli közvetett vagy közvetlen kötelezettség a megfelelési intézkedések gyakorlatba történő áttetésére és betartására vonatkozóan. Hazánkban a megfelelési intézményét csak a szabályozott szektorális (banki, biztosítási) ágazatokban, illetve a külföldi eredetű vállalkozások (USA, UK, Ausztrália) esetében alkalmazzák. Utóbbiak esetében ezen országok már bevált hagyományokkal rendelkeznek.

A vállalkozások megfelelőségi rendszer alkalmazására való ösztönzéséhez az alábbi intézkedések megtétele szükséges:

- A megfelelőség intézményének szabályozása és a jogi személyek struktúrájába való beillesztése (nem csak a kereskedelmi vállalkozások esetében, hanem minden jogi személyre vonatkozóan, mint az egyesületek, alapítványok stb.);
- A jogrendszer támogassa, ösztönözze azon jogi személyeket, amelyek egy hatékony megfelelőségi rendszert alkalmaznak.

A multinacionális és banki szektort kivéve, a megelőzés és közvetetten a megfelelőség a Romániában működő vállalkozások számára nem elsődleges. Mivel nagyon sok vezető nem látja azonnali előnyeit a vállalkozás számára, így anyagi vagy időbeli megfontolásból halogatja, vagy figyelmen kívül hagyja a megfelelőségi rendszer alkalmazását.

Az előzőekben megemlítettük a banki szektort, így fontos rámutatnunk arra, hogy a 2002. évi 656. számú törvény³ 20. és 21. cikkelyének értelmében a hitelintézetek, pénzügyintézetek, magánnyugdíjpénztárak, kaszinók esetében meg kell nevezni azon személyeket, akik az említett törvény előírásainak betartásáért felelnek, továbbá azokat is, akik a Pénzmosás Elleni Országos Hivatallal (továbbiakban: Hivatal) való kapcsolattartásért felelnek. Ezen személyek a *megfelelőségi tisztviselő*⁴ szerepét töltik be, és az alábbi sajátos hatáskörökkel rendelkeznek:

- a Hivatallal való kapcsolattartásra kijelölt személy esetében a munkáltató vezetője egy hivatalos szabályzatot készít, melyben meghatározza a rá ruházott feladatok jellegét és határait;
- a pénzmosás, valamint a terrorcselekmények finanszírozásának megelőzésre vonatkozó eljárások kidolgozása;
- az intézmény pénzügyi részlegén dolgozó személyzet időszakos betanítása;
- a végrehajtandó vagy végrehajtott gyanús műveletekkel kapcsolatos információk elemzése (a Hivatal *A megfelelőségi tevékenységet végző személyek megfelelőségi tevékenységeinek listájáról* szóló jelentése alapján a legfőbb gyanús esetek: az ügyfél felhatalmaz egy olyan személyt a műveletek/utalások elvégzésére, akivel nyilvánvalóan nem áll közeli kapcsolatban; amikor az ügyfél által egy bizonyos műveletbe bevont alap vagy hozzájárulás értéke aránytalan saját pénzügyi helyzetével stb.);

³ A pénzmosás megelőzéséről és büntetéséről, valamint a terrorizmus finanszírozásának megelőzésére és megakadályozására irányuló intézkedések bevezetéséről szóló 2002. évi 656. számú törvény, amely megjelent a Román Hivatalos Közlöny 904/2002. december 12. számában és a Román Hivatalos Közlöny 702/2012. október 12. számában.

⁴ A megfelelőségi tisztviselő független funkciót/szerepet tölt be, akinek feladata a megfelelőségi veszélyek azonosítása, értékelése, megfigyelése, jelentése, valamint az e téren való tanácsadás. Ez a foglalkozás egy összetett tevékenységet feltételez, melynek végeredménye a lényegesebb kockázatok bankon belüli kezelése; ilyenek: egyes büntetésekkel, pénzügyi veszteségekkel vagy a jó hírnév sérelmével járó veszélyek, melyekkel a bank a törvényekkel, a rájuk vonatkozó szabályzásokkal és szabványokkal szembeni meg nem felelőség által szembesülhet. Lásd: www.anc.edu.ro/uploads/SO/Ofiter-conformitate.pdf (2018.07.01.).

- a Hivatal értesítése az ésszerűen indokolt gyanús esetekről, amelynek a törvényi előírásoknak megfelelően kell történnie, egy írásos jelentés elkészítésével és a Hivatal részére történő azonnali továbbításával;
- a beszámoló Hivatallal történő egyeztetése.

Ahhoz, hogy valaki megfelelőségi tisztviselő lehessen, szükséges a felsőfokú jogi vagy közgazdasági végzettség, hiszen nélkülözhetetlen a gazdasági, pénzügyi vagy a jogi alapok, valamint a megfelelőség területén alkalmazott hazai és nemzetközi szabványok és szokások ismerete. Végül meg kell jegyeznünk, hogy a személyes adatok védelmére vonatkozó új jogi rendelkezések értelmében a megfelelőségi tisztviselő a személyes adatok feldolgozásának védelmezőjének szerepét öltheti fel⁵.

4. Záró gondolatok

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a megfelelőségi eljárások alkalmazása mind magának a vállalkozásnak, mind azok alkalmazottainak, ügyfeleinek, beszállítóinak és részvényeseinek érdekeit szolgálja. Ezen eljárások által megelőzhető egyes alkalmazottak nem megfelelő magatartása, azáltal, hogy egy tisztességes, etikus viselkedési normával való megfelelést várnak el, mely az integritáson és professzionális magatartáson alapszik, és kizárja a korrupciót, a megvesztegetést és a csalást. Továbbá, az ilyen jellegű eljárások sikeres megvalósítása függ minden egyes alkalmazott elkötelezettségétől, függetlenül a vállalaton belüli helyzettől.

A „megfelelőség” egy intézmény vagy vállalkozás alapértékeiből kell hogy kiinduljon, amely a törvények és a törvényi keretek, valamint az adott intézmény saját belső szabályozásainak tiszteletben tartására vonatkozik.

Ez az egyetlen módja annak, hogy megelőzzék vagy enyhítsék azon problémák hatásait, melyeket például az alkalmazottak nem megfelelő tevékenységei idéznek elő, amelynek alapja lehet akár a szabályok nem vagy téves ismerete, akár a tevékenységüket szabályozó normák megsértése.⁶

---

⁵ Neghina Diana – Enache Alexandru: Data protection – What are the implications when dealing with cyber-threats? In: *Ethics & Compliance Magazine*, Bucharest, year 1, 2016, issue 2.

⁶ Felhasznált további források: www.anc.edu.ro – Ministry of Education, National Accreditation Center; www.etica-aplicata.ro – Centre for Advanced Research in Management and Applied Ethics

interdiszciplináris és nemzetközi kitekintés

Jogviták a gazdasági életben – egy gyakorló ügyvéd szemével

Kaiserné Temesi Rita*

Az Ügyvédi Irodánk praxisában leginkább a jogi személyek képviseletének ellátása bír jelentőséggel, ezért a jogi személyek részére nyújtott képviselet igen széleskörű, a jogi tanácsadástól kezdve a szerződések véleményezésén, szerződések, jognyilatkozatok szerkesztésén keresztül a peren kívüli és peres eljárásokban való képviselet ellátásáig előfordult szinte minden jellegű ügyvédi megbízás. A képviselet során érintett jogterületek sem szűkültek le egy-egy jogterületre, hanem a polgári jog, munkajog, társasági jog és egyéb jogterületen is szükségszerű volt az ügyfelek részére jogi tevékenység ellátása. Ügyfeleink működésük során nemcsak belföldi ügyleteket kötnek, hanem jelentős nemzetközi vonatkozású üzleti kapcsolat során kellett jogi megbízást teljesítenünk.

Ezért tapasztalatot szerezhettünk abban is, hogy az általunk szerkesztett vagy véleményezett szerződés teljesítése során a felek között kialakult jogviták hogyan alakultak, milyen megoldások születtek, a jogvitát sikerült-e megegyezéssel lezárni, vagy ügyfelünk kénytelen volt bíróság előtt érvényt szerezni követelésének.

Mint ismert jelentős különbség van, ha a felek közötti szerződéses kapcsolat belföldi ügyletnek minősül, vagy ha a felek nemzetközi vonatkozásban kötnek ügyletet. Nyilvánvalóan azokban az esetekben, ahol az ügyfelek már a szerződés megkötése során jogi segítséget kérnek és vesznek igénybe, az ügyvédek, jogtanácsosok figyelme kiterjed arra is, hogy az üzleti feltételek és jogi feltételek mellett az esetleges jogviták későbbi felmerülése esetén a jogvita rendezésére már a szerződéskötéskor a választott jog, a felek között megállapodott, alávétéses bíróság, vagy választott bíróság kikötése illetve ezen jelentős kérdésekben való megállapodás is rögzítve legyen.

Igy a felek közötti jogvita felmerülésekor elsődlegesen azt szükséges ellenőrizni, hogy a felek között volt-e érvényes, hatályos szerződés és ebben a szerződésben a felek megállapodtak-e az alkalmazandó jogról és a jogvita eldöntésére hivatott bíróságról.

---

* Ügyvéd, külkereskedelmi szakjogász, Európai jogi szakjogász, Temesi Váradi Ügyvédi Iroda

Ügyfeleinknek nem győzzük hangsúlyozni, hogy milyen fontos már az üzleti kapcsolat kezdetén megállapodást kötni és abban az alkalmazandó jogot és a bíróságot meghatározni. Nagyon sok esetben azt tapasztaljuk, hogy ügyfeleink csak az üzleti feltételek meghatározására koncentrálnak, sokszor azt a nézetet hangoztatják, hogy nem tudnak üzletet kötni, ha írásbeli szerződést kell aláírniuk a másik féllel. Ez a visszajelzés főleg a kis- és középvállalkozásoknál fordul elő, a piaci versenyben való részvétel érdekében inkább választják sokszor a kis-és középvállalkozások a szerződéskötéseikre csak a megrendelés és annak visszaigazolása formát, azt is leginkább telefonon vagy e-mailen bonyolítják, így elmarad teljesen a részletes feltételek kidolgozása, mely jogvita esetén jelentős nehézséget okoz.

Ha ezt az egyszerű szerződéskötési formát még bonyolítjuk azzal, hogy a felek nem belföldiek, hanem külkereskedelmi vonatkozású szerződésről van szó, sőt nem mindegy, hogy EU tagországokról beszélünk vagy EU-n kívüli kapcsolatokról, akkor még inkább felmerül a nehézség, hogyan és hol lehet a jogviták rendezni.

Mivel a belföldi ügyletek során a magyar Polgári perrendtartás szabályainak alkalmazása eldönti a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságot, így e körben könnyen meg tudjuk indítani a peres eljárást.

Külkereskedelmi viszonylatban azonban már szélesebb körű kutatást jelent a megfelelő jog és megfelelő bírói szerv felkutatása.

Az Európai Unióban székhellyel rendelkező felek közötti jogvitában is találunk irányadó jogszabályt, az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I) rendelet alkalmazása elkerülhetetlen a 2009. december 17. után kötött szerződésekre.

Amennyiben a Róma I. rendelet hatálya nem terjed ki a szerződéses jogviszonyra, úgy a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény rendelkezéseit kell alkalmaznunk, de nem vehetjük figyelmen kívül, hogy a különböző nemzetközi egyezmények rendelkezései is hatályosulhatnak.

Így jelentős munkát, kutatást jelent az, hogy egy kellően nem előkészített, nem leszállított szerződéses kapcsolat során felmerülő jogvitában csak az irányadó nemzeti jogot megtaláljuk, és ezt követően további kutatást jelent, hogy vajon melyik bírói szervnek lesz hatásköre, illetékessége az ügyben döntéshozatalra.

Ezért van jelentősége annak, hogy ügyfeleink már az üzleti kapcsolat kezdetekor leszállították a szerződésre irányadó jogot és a jogvitában elfogadott döntéshozó szervet.

Érdekes megoldások szülehetnek az általános feltételek alkalmazása során is. Előfordul, hogy az egyik fél a számla mellékleteként, vagy a megrendelés visszaigazolása mellékleteként elküldi az általa alkalmazott általános feltételeket. Ezeket az általános feltételeket sem szokták azonban a felek aktualizálni, sokszor átvesznek korábbi, esetleg tulajdonostól származtatott feltételeket, azokat alkalmazzák, miközben saját üzleti gyakorlatuk megváltozik. Miután nincs írott szerződés, így csak a felek között egy-két fontos feltétel tisztázott, az ár, a szállítási határidő és szállítási cím, a paritás, de sokszor minőségi kérdésekben sincs konkrét megállapodás. Így előfordul, hogy két EU tagállam közötti jogviszony során az

eladó által alkalmazott általános feltételekben az USA egyik tagállamának joga és ottani választott bíróság maradt, így maga az eladó is abba a helyzetbe került a konkrét jogvita felmerülésekor, hogy az általa alkalmazott általános feltételekben megjelölt jogot sem kívánja alkalmazni és azon a bíróságon sem kívánja a peres eljárást lefolytatni. Tehát nemcsak akkor kerülhetnek ügyfeleink szorult helyzetbe, ha egyáltalán nem rendelkeznek az alkalmazandó jogról és a döntést hozó bíróságról, hanem akkor is, ha nem megfelelő általános feltételeket alkalmaznak.

Eleve költséget okoz az ügyfeleinknek egy jogvita felmerülése, a magyar Polgári perrendtartás szabályai szerint jogi személyeknek kötelező ügyvédi, perképviselőre jogosult jogtanácsosi képviselő bevonása, de nemzetközi jogvita esetén sem kerülhető el a szakmai képviselő, emellett az sem mindegy, hogy hol kerül majd sor a döntéshozatalra, mely szintén költséget generál. Amikor a szerződéskötésre inspiráljuk ügyfeleinket, a később esetleg felmerülő jogvita nézőpontjából megközelítve szintén arra hívjuk fel figyelmüket, hogy nem mindegy hol és hogyan fog a jogvita lefolyni, felmerül a kérdés, hogy mi éri meg jobban az ügyfélnek. Ugyanez a kérdés a belföldi jogvitákkal kapcsolatban is felmerülhet: minden esetben jobb és költségkímélőbb megoldás az előre történő szerződéskötés és a lehető legszélesebb körű megállapodás, mint a perben hosszadalmasan lefolytatott bizonyítási eljárás, amely már csak a bíróság előtt történhet.

A szerződéskötés során a jog meghatározása után a döntéshozó szerv kiválasztásánál nemcsak a rendes bíróságokat kell figyelembe vennünk, hanem Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíróság joghatóságát is vizsgálunk kell. Sokszor jóval gyorsabb, egyszerűbb és végleges megoldást kapunk a jogvitánk eldöntésére az Állandó Választottbíróság kikötésével, főleg nemzetközi vonatkozású ügyleteknél, ahol a szerződő partner is inkább elfogadja az akár idegen nyelven, angolul, németül folyó eljárást, a 3 tagú tanács eljárása esetén a felek által jelölt 1-1 választott bíró közreműködésének lehetőségét. 2018. február 1-től a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíróság új Eljárási szabályzatot alkotott, a honlapján új minta-klauzulák találhatóak, melyek alkalmazása esetén az Állandó Választottbíróság hatáskörére kétség nem merülhet fel. A 2018. február 01-től hatályos Eljárási Szabályzat kitér az Állandó Választottbírósági Közvetítői eljárás szabályainak megalkotására is, azaz már a Választott bíróságtól is kérhető a közvetítői eljárás.

Bizonyos ügyekben a bírósági eljárást megelőzően fordulhatunk békéltető testületekhez is, mint alternatív vitarendezési fórumokhoz a fogyasztók. A fogyasztók számára lehetőséget adó Békéltető Testületek sok esetben megoldják a jogvitákat, melyek a fogyasztók számára térítésmentesek, így hatékony eszközei lehetnek a viták megoldásának. Speciális, biztosítók, pénzügyi intézmények tevékenységével kapcsolatban felmerülő jogvitákban nyújthat szintén térítés nélkül segítséget a Pénzügyi Békéltető Testület.

A Teljesítésigazolási Szakértői Szerv (TSZSZ) a 2013. évi XXXIV. törvény alapján nemcsak fogyasztók, hanem a jogi személyek előtt is nyitva álló alternatív vitarendezési szerv, azonban csak írásbeli szerződés alapján jár el, tehát a feleknek érdekük az írásbeli szerződésben való megegyezés. Az építészeti-műszaki tervezési,

építési és kivitelezési szerződések teljesítéséből fakadó viták ügyében tud eljárni a TSZSZ, melyhez kérelmet adhat és a szakértői eljárás lefolytatását kérheti a megrendelő, a tervező, a kivitelező vagy az alvállalkozó. A TSZSZ szakértői eljárás lefolytatásával a szerződésből eredő teljesítések után járó ellenszolgáltatás mértékét állapítja meg és szakvéleményével segíti elő a felek megállapodását. A TSZSZ működését a 2013. évi XXXIV. törvény illetve a 236/2013. (VI. 30.) Kormányrendelet részletesen szabályozza, illetve a nem rendezett főbb eljárási szabályokat az Ügyrend tartalmazza.

Amennyiben ügyfeink megfogadják tanácsunkat és üzleti kapcsolatuk kialakulásakor szerződéskötésre adnak megbízást, a jogválasztás és a bírósági kikötés mellett ma már javaslatot tehetünk alternatív vitarendezési módokra is, a jogvita felmerülésekor nem szükséges azonnal bíróság előtt kérni a vitarendezést, hanem közvetítői eljárásra is tehetünk javaslatot.

Kétféle közvetítési folyamatról beszélhetünk - a bíróságon kívül folytatott közvetítésről és a bírósági szakban is szabályozott közvetítői eljárásról.

A szerződéskötés során eldönthetjük azt is, hogy a szerződés mellékleteként maguk a szerződő felek megállapodnak részletesen egy alternatív, közvetítői eljárás szabályaiban, vagy alkalmazzák esetleg közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény szabályai szerint működő közvetítői rendszert, nyilván ez utóbbi esetet a belföldi szerződéskötés során vehetjük figyelembe, mely jogszabály 23. § (1) bekezdése szerint a felek közös megegyezés alapján az általuk választott természetes személy vagy jogi személy közvetítőként történő felkérését írásban, telefax útján vagy elektronikus levélben kezdeményezhetik. Ha csak az egyik fél kezdeményezi az eljárás lefolytatását, a közvetítő közreműködhet abban, hogy a többi fél a kezdeményezéshez csatlakozzon.

Nemzetközi viszonylatú szerződések áttanulmányozása során már sokszor találkozunk azzal a megoldással, hogy a szerződésben részletesen rögzítik a felek, mely közvetítőhöz szükséges fordulniuk elsődlegesen a jogvita rendezése érdekében és amennyiben nem tudnak megegyezni, úgy fordulhatnak csak második lépcsőben bírósághoz. A közvetítés lényege, hogy megegyezést érjen el a felek közötti jogvitában, amit nagyon sokszor egyébként ügyvédként egy peres eljárás során magunk is megpróbáljuk, ugyanis ha a felek a vita miatt már nem biztos, hogy képesek egyezsége jutni üzletfelükkal, a jogi képviselők közvetítésével többször elérhető a felek közötti megegyezés is. A bírói út előtti közvetítői eljárás még inkább a felek közötti megegyezést segíti elő.

A bíróságon kívüli közvetítés során a közvetítőnek nem feladata az ügy eldöntése, ezért jogi ismeretekkel sem kell rendelkeznie, a közvetítő csak a felek számára nyújt segítséget a vitájuk megoldására, a közvetítő támogatja a feleket a megállapodásuk megkötése érdekében. A közvetítő nem ad javaslatot, nem dolgoz ki alternatívát, hanem csak a megegyezésre próbálja ösztönözni a feleket.

Amennyiben a felek még közvetítői eljárásban nem állapodtak meg, de felmerül a jogvita, úgy a bírósághoz fordulás előtt ügyfeink általában fel kívánják mérni a per kockázatait, a nyeresési esélyeiket, a várható költségeket, az eljárás hosszát, melynek felmérésére ügyvédként kérnek fel. Már az iratok áttanulmányozása során következtetés vonható le a nyeresési esélyekre, az eljárás elhúzódására, a bizonyítási

nehézségekre, a szakértői vizsgálatok igénybevételére, melyekből levont következtetések alapján megbecsülhető az ügyfél részére, hogy milyen kockázatot vállal a per megindítására úgy, hogy ekkor még fel sem tudjuk mérni a bizonyítási kockázatot, a tanúvallomások vagy a bírósági szakértői megállapítások kiszámíthatatlanságát. Ekkor tanácsolhatjuk ügyfeleinknek a közvetítói eljárást, a win-win megoldást,

Tapasztalatom szerint a bírósági jogvita elkerülése előnyösebb az ügyfelünk számára, még akkor is, ha kompromisszumot kell kötniük, és esetleg fel kell adniuk a teljes követelésüket. Például, ha egyszerű beszedési eljárást kell kezdeményeznünk és először felszólítjuk a másik felet a fizetésre, ezután többször vezetett gyorsabb eredményre, ha részletfizetési kedvezmény nyújtásával el lehetett érni a tartozás teljes kifizetését még a késedelmi kamatról való lemondás árán is, mint ha egy jóval hosszabb bírósági döntés végrehajtása során esetleg még a tőke teljes kiegyenlítése is elmarad, hiszen sok esetben tapasztaltuk azt is, hogy az adós csődbe ment, mire a végrehajtási eljárás megkezdéséhez jutottunk és a felszámolás során semmilyen megtérülés nem történt.

Mindkét fél szeretné megnyerni a jogvitát, mindkét fél előnye, hogy nyertes pozíciót érjen el. A közvetítói eljárás során vagy akár a perben a felek jogi képviselői által közvetített egyezség létrehozatalakor mindkét félnek kölcsönösen kell engednie az álláspontjából, a követeléséből ahhoz, hogy mindkét fél számára előnyös egyezség jöjjön létre. Ha a fél azt érzékeli, hogy ha csak részben is, de nyertes pozíciót fog elérni, akkor már másképp állnak hozzá az egyezséghez és könnyebben elérhető az egyezségkötés létrehozása érdekében az, hogy kölcsönösen engedményeket tegyenek a felek a másik fél részére.

Mindezek után egyértelműen kijelenthetjük, hogy ügyfeleink részére a tanácsadás során hangsúlyoznunk kell az írásbeli szerződés fontosságát, a jogválasztás és a döntéshozó szerv meghatározását és tanácsot kell adnunk arra is, hogy a közvetítói eljárás adta előnyöket használják ki mielőtt végső megoldásként a jogvitában a bírósági utat veszik igénybe.

Mi történik akkor, ha a beszállító a vevő compliance kötelezettségei ellen vét?*

Georg Ulrich Gösswein**

---

1. Compliance a szállítási láncolatban; mi történik, ha a beszállító nem megfelelő (compliance) magatartást tanúsít?

a szállítási láncról kötött megállapodások jellemzően tartalmaznak olyan záradékot, amely a megfelelés (compliance) területére vonatkozó kötelezettségeket ró az érintett szállítóra. Így például rendelkeznek a korrupcióellenes szabályok betartására vonatkozó kötelezettségről, a minimálbér követelményeinek való megfelelésről, vagy a versenyellenes megállapodásoktól való tartózkodásra vonatkozó, valamint a jogi és szerződéses baleset-megelőzési, valamint munkavédelmi előírásoknak való megfelelés kötelezettségéről stb. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a beszállítói oldalon is előfordulhat szerződésszegés. Az sem kizárt, hogy ezekről az ügyfélként fellépő vállalkozás a bejelentő rendszerek vagy a beszállítói audit révén szerez tudomást. Ilyen esetben aligha az a helyes út, ha a vállalat nem tesz semmit. Megfigyelhető az a tendencia, hogy néhány vállalat a compliance kötelezettségek esetleges megsértésével kapcsolatos viták rendezésére a rendes bíróságokhoz fordul. Valóban ez a helyes út, a jog megoldás? Nehezen képzelhető el, hogy az ilyen jellegű vitákat bárki nyilvánosan szeretné rendezni. Az sem valószínű, hogy a vállalat szívesen megválna az adott esetben magas ráfordítással képzett azon beszállítótól, akik elismerik a hibát és ígéretet tesznek annak kijavítására.

2. A compliance megállapodásból származó konfliktusok nyilvánosságra hozatala?

Hogyan várható el egy formális eljárástól a beszállító jövőbeni kötelezettségeknek megfelelő magatartása, ha például a vezetői szinten zajló egyeztetések is kudarcot vallottak vagy nem tűnnek ígéretesnek? Sokkal eredményesebb lehet a partnerségi szemlélet időben történő alkalmazása. Az ADR¹ (alternatív vitarendezés, így például

---

* Fordította: Dr. habil Jacsó Judit egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntetőjogi és Kriminológiai Intézeti Tanszék

** Ügyvéd, mediátor, választottbíró, compliance szakértő (Németország)

¹ Alternative Dispute Resolution (ADR)

a mediáció, döntőbíráskodás és a választottbíróági eljárás) a compliance kötelezettségek megszegésének jellegétől és súlyosságától, illetve a szállító / ügyfél kapcsolat minőségétől függően alkalmasabb lehet az ilyen jellegű konfliktusok feloldására, mint a rendes bírósági eljárás. Az alternatív vitarendezéssel ugyanis elérhetővé válik a partnerségi alapon történő konfliktusfeloldás. Ahogyan bevett szokás a szállítók támogatása a minőség javítása érdekében, vagy akár azok minősítése és tanúsítvánnyal történő ellátása, úgy ez kiterjedhet a szállítók compliance management rendszerére is, amely irányú erőfeszítések indokolnak látszanak. Ez a módszer csökkentheti annak kockázatát is, hogy a vevő részese legyen a gyártónál fennálló jogellenes rendszernek. Ezáltal kizárható lenne az elvárt magatartás hamis tanúsítása, függetlenül attól, hogy milyen magatartást tanúsít a vevő megrendelésének biztosítása érdekében. Így a szállító számára felismerhetővé válik, hogy a vevő betartja-e a rá vonatkozó compliance kötelezettségeket.

3. Az ADR különleges előnyei

A compliance megállapodásokból eredő konfliktusok rendezésének – a rendes bírósági eljárással szemben – a következő előnyeit lehet kiemelni. Minden compliance megállapodásban van egy közös elem: legalább egy szerződő fél nem akarja nyilvánosan rendezni a konfliktusokat a rendes bíróságokon. Az alternatív vitarendezési eljárások általában nem nyilvánosak. Az ADR eljárásban a felek megállapodhatnak a konfliktus bizalmas kezelésében, előfordulhat az is, hogy ez már szerepel az intézmény szabályzataiban. A felek megállapodhatnak egy semleges helyszínről is. A rendes bírósági eljárással szemben az alternatív vitarendezési eljárásokban a felek szabadon kiválaszthatják választottbírójukat, döntőbírójukat vagy közvetítőjüket, különös figyelmet fordítva annak képesítésére.

4. Miért tekinthető az eskalációs záradék a választás eszközének?

Végül utalnunk kell arra, hogy a megrendeléskor már a vásárlási feltételeket tartalmazó megállapodásban rögzíteni kell az eskalációs záradékot („*Eskalationsklauseln*”) annak érdekében, hogy a compliance kötelezettség megszegésével kapcsolatos esetleges konfliktusokat ezen az úton fogják rendezni. Az eskalációs záradék egy többszintű konfliktusfeloldási eljárást rögzítő szerződéses kikötés. Ettől eltérően a tiszta mediációs, vagy választottbíróági kikötések csak egyféle eljárást határoznak meg. Az eskalációs záradék lehetővé teszi a felek számára az egyénre szabott, valamint többszintű konfliktuskezelési stratégiában történő megállapodást. Napjainkban a háromlépcsős modellek gyakoriak. Először a tárgyalások külső fél bevonása nélkül zajlanak. A "munkavállalói szinten" fennálló konfliktust rendszeresen "felemelik" vezetői szintre, ahol arról egyeztetést folytatnak. Ha ezen a szinten nem tudnak megállapodni, akkor mediációra vagy egy másik alternatív vitarendezési eljárásra,

végző esetben pedig bírósági (választottbírósági) eljárásra kerül sor. Így az utolsó szakaszba iktatnak egy olyan eljárást, amely a vita eldöntését garantálja. Ezáltal biztosítható, hogy a felek kölcsönös megegyezésre jussanak. Ha az alternatív vitarendezési eljárás nem vezetett eredményre, végző eszközként kerül sor a választottbírósági vagy rendes bírósági eljárásra.

5. Következtetés

Az ADR tehát a compliance megállapodásokból eredő konfliktusok rendezésére szolgáló ideális megoldásnak tűnik. A compliance megállapodásokból eredő vitákhoz bíróságot választó vállalatok azonban lemondanak az ADR-ben rejlő esélyekről, amellyel a konfliktusokat rendezni lehetne.

Helyzetkép a nemzetközi mediációról és végrehajtási mechanizmusairól Gondolatébresztő egy szakmai kutatás kapcsán*

David S. Weiss** - Michael R. Griffith***

A globalizáció folyamatos növekedése lehetővé tette a nemzetek és az üzleti vállalkozások számára, hogy bővítsék hozzáférésüket az erőforrásokhoz, az árukhoz, a kultúrához, a szolgáltatásokhoz és a piacokhoz, amelyek messze túllépnek nemzeti határaikon. A globalizáció közvetlen következménye a nemzetek közötti kapcsolatok és kölcsönös függőségek elmélyítése, valamint a nemzetközi kereskedelemre gyakorolt hatása. Ez magában foglalja az élet minden aspektusát, az emberektől a szervezetekig, a kormányokig, és leginkább a vállalkozásokig.

Ezen kölcsönös függőségek miatt a nemzetek és a vállalkozások bevonódnak illetve érintetté válnak a hagyományos határaikon kívüli eseményekkel kapcsolatban is. Különösen érzékenyek a nemzetközi eseményekre azok a vállalkozások, amelyek a hazai piacon versenyképesebbé válva kiléptek egy bonyolultabb és sokszínűbb környezetbe. Az egyik ilyen kockázat, ha valamely szervezet a nemzetközi piacon folytat üzleti tevékenységet, a külföldi joghatóságok belföldi jogának való kitettség, bíróság előtti jogviták esetén pedig az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés biztosítása. Ezért minden kereskedelmi rendszer szerves részét képezi az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés javításának és a konfliktuskezelés új, innovatív módszereinek erősítése.

A szakpolitika területén az érdekelt feleknek meg kell találniuk azokat a segítő paradigmákat, amellyel a jobb módszerekkel juthatnak az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez és a hatékony eljárásokhoz a vitáik megoldásához. A *Global Pound Conference Series (GPC)* e fontos célkitűzés vezetője lett. A nemzetközi kereskedelem támogatásához nem csak a magánpiaci szereplők szükségesek, de az e területen partnerként működő kormányzatok is. A bizalmasabb és hatékonyabb konfliktuscsökkentési folyamatot előmozdító politikák révén ugyanis az üzleti közösség is hajlandó aktívabbá válni és nagyobb kockázatot vállalni befektetéseik során.

---

* A New Jersey Városi Egyetem Nemzetközi Vitarendezési Intézetének (IDR) kutatása

** David S. Weiss professzor, jogász, közgazdász, mediátor, a New Jersey City University Institute for Dispute Resolution (IDR) / Vitarendezési Intézet (IDR) alapítója és vezetője

*** Michael R. Griffith, jogász, a Rutgers Alternatív Vitarendezési Társaság alapítója

E körben a mediáció, azaz a közvetítés, egy olyan módszertani megközelítés, amely bizalmat teremt a felek között a kereskedelmi tevékenységből adódó konfliktusok megoldásának módjaira. Amint azonban a „*REPORT ON INTERNATIONAL MEDIATION AND ENFORCEMENT MECHANISMS*” jelentés is megmutatja, a kiszámíthatóság és a bizonyosság fontos tényezők, amelyeket figyelembe kell venni, amikor a felek a kockázatcsökkentés eszközeként közvetítést kívánnak elfogadni. E rendelkezésre álló eszközök nélkül a hagyományos konfliktusmegoldási eszközök, mint a választottbírói eljárás és a peres eljárások kerülnek előtérbe. A politikai döntéshozóknak ezért meg kell vizsgálniuk, hogy hogyan lehet javítani a közvetítési megállapodások végrehajtásának folyamatát, erősíteni a bizalmat a közvetítés alkalmazásában, hasonlóan ahhoz, ahogyan a választottbírói ítéletek végrehajtása megváltoztatta a nemzetközi kereskedelmi rendszert a hatékonyság és az üzleti közösség egyensúlyának biztosítása érdekében.

A jelentés célja az volt, hogy összegyűjtse mindazokat a véleményeket, amelyek valószínűleg a vitarendezés bármely jövőbeli tervezetének vagy javaslatának elfogadását befolyásolhatják. Így a „report” széleskörű üzleti véleményeket foglal össze az érintett közösség, tanácsadók, szolgáltatók és gazdasági piaci szereplők részéről. Végül soron tehát a felhasználói szemléletet vizsgálja meg a nemzetközi közvetítési folyamatokban, és következtetéseket von le az elemzett adatokból.

A jelentés célja volt az is, hogy bemutassa a nemzetközi kereskedelmi viták lehetséges rendezési/feloldási módjairól szóló megállapodások érvényesítéséről és gyakorlati tapasztalatairól szóló nemzetközi kvantitatív-kvalitatív tanulmányok által összegyűjtött kutatások eredményeit. Ennek során megállapította, hogy a felmérésben szereplő felhasználók és érdekelteltek többsége és a GPC is úgy véli, hogy egy egységes globális mechanizmus a közvetítési, mediációs tevékenység tekintetében javítaná a kereskedelmi vitarendezést.

A mediált vitarendezés globális alkalmazása nem korlát megelőző, hanem szükséges eszköz a mediáció ösztönzéséhez. Az a döntéshozók által támogatott vezetés, amely biztosítja a mediációs vitarendezés gyakorlat biztonságát növelni fogja a tágabb nemzetközi gazdasági szereplők számára a joghoz való hozzáférést illetve annak hatékonyságát. A mediáció most már a jog területén a modernizációt és fejlesztést jelenti pont annyira amennyire fontos eszköz a világkereskedelem számára.

A kereskedelmi rendszerek fejlesztése és a vállalatok segítése érdekében a kiszámíthatóságot és a biztonságot a kockázatkezelés és vitarendezés fontos faktoraként kell kezelni.

Ezen eszközök (fel)használóinak szüksége van egy, a New York-i Kongresszuson keresztül a választottbírói eljárások által elfogadott módszertani megközelítéssel egybecsengő nemzetközi rendszerre. Ez, a választottbírói határozatokból álló végrehajtói szerződés egy nemzetközileg elismert végrehajtói mechanizmus mely már 60 éve támogatja a nemzetközi kereskedelmet.

A vitarendezés úttörő szakterülete most már a peren kívüli módszerek felé is terjeszkedik, ezen módszerekbe beleértendően azon mediációkat, melyek hasonló végrehajtói eszközök használatát igénylik. Ennek a tanulmánynak a célja empirikus

---

kutatás segítségével a vállalkozói közösség támogatása a mediációt fejlesztő megoldások és irányvonalak keresésében. Ahogy a mediáció szakterülete fejlődik, további akadémiai munka szükségessé fogja tenni a mediáció nemzetközi kereskedelmet segítő és fejlesztő eszközként történő evaulálását.
